

Det ideologiske skiftet

Likuds "revolusjon" og innvirkningen av denne på israelsk bosettingspolitikk

HIS 350 – Masteroppgave i historie

Didrik Løstegård Kristensen

Institutt for arkeologi, kultur, historie og kultur

Universitetet i Bergen

Høsten 2013

Innholdsfortegnelse

1. Innledning.....	s. 5
○ Problemstilling	
○ Utfyllende om problemstillingen	
○ Hypoteser	
○ Struktur	
○ Kilder og kildebruk	
2. Bakgrunnshistorie og begrepsforklaring.....	s. 13
○ Sionisme	
○ Bosettinger	
○ Israel - En jødisk stat	
○ De viktigste politiske partiene	
○ Seksdagerskrigen	
3. Presentasjon av litteraturen.....	s.21
○ William W. Harris	
○ Ilan Peleg	
○ Yehezkel Lein	
○ Gwyn Rowley	
○ Ofira Seliktar	
4. Labour-regjeringenes bosettingspolitikk frem til 1977.....	s.28
○ Uenighet innad i Labour omkring de okkuperte områdene.	
○ Allon-planen	
○ Prosessen bak etableringen av bosettinger i Labour-perioden	
○ Forskjellige typer bosettinger	
○ Gush Emunim og bosettinger utenfor Allon-planen	
5. Utviklingen av ny-sionismen og veien mot Likuds valgseier i 1977.....	s. 47
○ Neo-revisjonisme	
○ The Greater Land of Israel Movement.	
○ Det ideologiske skiftet	
○ Hva er så ny-sionismen?	
○ Yom Kippur-krigen og dens etterdønninger	

6. Likud i regjeringsposisjon	s. 59
○ Fredsforhandlinger og uenighet innad i Likud omkring bosettingspolitikk	
○ De forskjellige bosettingsplanene under Likud	
○ Likuds bosettingsstrategi	
○ Bosettinger i tall og grafer	
○ Med støtte i loven	
○ Ideologisk motivert	
○ Religiøse partiers økende innflytelse	
7. Forskjeller i bosettingspolitikk og radikalisering av samfunnet	s. 81
○ Forskjeller mellom Labours og Likuds bosettingspolitikk	
○ Rowleys kritikk av Harris	
8. Konklusjon.....	s. 93
English summary.....	s. 95
Kilder og litteraturliste.....	s. 96

1. Innledning

Den israelske historien er full av konflikter og kontroverser. Spesielt har konflikten mellom Israel og de arabiske nabolandene og senere den palestinske befolkningen vært lang og innviklet. Palestinakonflikten er et brennhett tema også i dagens samfunnsdebatt. Det er et tema som vekker interesse og sterke meninger hos mannen i gata, men vi ser også at det blir diskutert på aller høyeste nivå; i nasjonalforsamlinger, blant statsledere og i FN. Situasjonen slik den fremstår i dag er komplisert og kanskje mer innviklet enn noen gang, og det virker vanskelig, kanskje umulig, å komme til en løsning. Et av temaene som har vært gjenstand for stor dekning i pressen og i den generelle debatten, er den israelske bosettingsaktiviteten i områdene okkupert under Seksdagerskrigen. Det er denne tematikken jeg vil ta for meg i denne oppgaven.

Israel er en forholdsvis ung stat. Da den ble opprettet i 1948 ble staten organisert som en republikk etter modell av de vestlige demokratiene. Et parlament ble dannet, og setene i dette har blitt demokratisk valgt gjennom statens relativt korte historie. Som i andre parlamentariske stater utspiller politikken seg mellom ulike partier, der det største danner regjering, eventuelt en koalisjon mellom flere partier. I mange år etter statsdannelsen var det sosialistiske partiet "Mapai" dominerende, før det i 1968 slo seg sammen to andre partier fra venstresiden, "Rafi" og "Ahdut HaAvoda". Sammen dannet disse tre Det israelske arbeiderpartiet, i denne oppgaven omtalt som "Labour". I nesten tretti sammenhengende år etter statsdannelsen hadde Israel dermed en utøvende myndighet med en ideologisk forankring i arbeiderbevegelsen. Etter valget i 1977 forandret dette seg. Historikere har omtalt Likud-partiets valgseier i 1977 som en revolusjon.¹ Det høyreorienterte Likud tilhører en ideologisk tradisjon som gjerne blir omtalt som høyre-radikal, og stod dermed langt fra den tidligere dominerende arbeiderbevegelsen. I denne oppgaven vil jeg se på hvordan bosettingsaktiviteten, og politikken som styrte denne, ble påvirket av

---

¹ For eksempel i Pappé, 2006, s. 212

den politiske og ideologiske retningsforandringen Likuds valgseier representerer.

Israel er et spennende land. Det er ikke vanskelig å se hvordan Israel kan være et attraktivt forskningsobjekt. Landets beliggenhet, religiøse bakgrunn og spesielle historie og kultur danner i seg selv et unikt bakteppe for interessante problemstillinger innenfor en rekke akademiske disipliner. Når man i tillegg legger til bakgrunnen for statsdannelsen og problemene i regionen i etterkant av denne, forsterkes Israels tiltrekningskraft som forskningsobjekt ytterligere. Spesielt stort fokus har blitt rettet mot menneskerettigheter, palestinske flykninger og problematikken rundt grensespørsmål. De israelske bosettingene er her sentrale. Likevel er det ikke skrevet så mye om selve politikken bak bosettingene, annet enn at Israel har ført en bevisst politikk for å legge under seg områder utenfor grensene fra før 1967. Fokuset ligger ofte på hvordan dette forverrer konfliktsituasjonen i området og i hvilken grad bosettingene er i konflikt med internasjonal lov og rett. Dette betyr selvsagt ikke at jeg begir meg inn på ubeskrevet territorium, bare at mitt tema ofte har falt i skyggen av andre spørsmål. I denne oppgaven skal jeg ikke ta stilling til spørsmål om menneskerettigheter, den palestinske befolkningen eller internasjonal involvering. Jeg skal heller rette fokuset mot bosettingsaktiviteten i seg selv.

Problemstilling

Israelske myndigheter har helt siden Seksdagerskrigen i 1967 ført en bevisst politikk for å bosette deler av Vestbredden og andre omkringliggende områder, dog med varierende virkemidler og målsettinger. Dette er ikke en kontroversiell påstand, og den danner bakteppet for oppgaven min. Undersøkelsen av denne problematikken krever svar på en rekke spørsmål. Hvilken konkret politikk har ligget til grunn for bosetningsaktiviteten? Hva har motivasjonen bak denne vært? Kan vi se forandringer i denne motivasjonen opp gjennom historien? Som problemstillingen reflekterer mener jeg at man kan det. Problemstillingen er

som følger: *Hvordan representerte Likuds valgseier i 1977 et skifte i den israelske bosettingspolitikken?*

Av hensyn til plass og tid kommer jeg i all hovedsak konsentrere meg og aktiviteten på Vestbredden. Det vil være vanskelig å overse Gaza, Golan og Jerusalem fullstendig, men disse vil bli behandlet mer overfladisk og sporadisk.

Utfyllende om problemstillingen

Selv om forfattere og forskere har tatt stilling til dette spørsmålet tidligere, mener jeg at det ikke har blitt besvart på en tilfredsstillende måte. Særlig kommer dette av at akkurat min problemstilling ikke har vært hovedtema i litteraturen som danner bakteppe for denne oppgaven. Spørsmålet om regjeringsskiftet i 1977 sin innvirkning på bosettingspolitikken har hos andre tilsynelatende måttet vike plass for andre spørsmål, og resonnementene og argumentene fremstår derfor hos mange som noe overfladiske. Jeg tilbyr i denne oppgaven derfor en grundigere og mer detaljrik analyse av kildematerialet og litteraturen på området for å svare på problemstillingen. Det empiriske grunnlaget er i all hovedsak basert på litteratur i form av bøker og artikler. Veldig mye av dette er statsvitenskapelige og samfunnsgeografiske tekster og analyser skrevet på 80-tallet. Det er imidlertid ikke så mange bøker som tar for seg bosettinger generelt, langt mindre bosettingspolitikk spesielt. Dette er derimot gjerne tema i artikler, men da som regel bare over relativt få sider, og med et langt mer spesifikt tema. Min problemstilling opererer også innenfor dette rammeverket, men fokuserer utelukkende på den israelske bosettingsaktiviteten og politikken som ligger til grunn for denne. Det er på mange måter analysen av den eksisterende litteraturen som er sentral i denne oppgaven. Der andre fokuserer på bosettinger og bosettingspolitikk i en større sammenheng, vil jeg undersøke dette som fenomener i seg selv.

En problemstilling av denne typen legger til rette for flere typer innfallsvinkler. Det vil være naturlig å gi oppgaven et komparativt aspekt, altså å sammenligne perioden 1977-1983 (de første Likud-regjeringene) med perioden 1967-1977

under Labour. Samtidig åpner dette for en tydelig diskusjon og flere spørsmål og underproblemstillinger. Hva lå til grunn for bosettingspolitikken under Labour? Og tilsvarende under Likud? Hva er forskjellig? Hva er årsakssammenhengene bak dette? Kan vi på noen områder vi se en kontinuitet i politikken som ble planlagt og gjennomført? Dette er spørsmål som vil bli drøftet nedenfor. Jeg kommer ikke i noen særlig grad til å gå inn på internasjonal lov eller de problemene bosettingsaktiviteten har påført den palestinske befolkningen. Hovedfokuset mitt ligger på de politiske beslutningene og beslutningstakerne i Israel, og hva som har motivert disse.

Jeg velger å avgrense oppgaven i til perioden 1967 til 1984. I 1984 vinner Labour-alliansen igjen valget. Selv om de nå deler regjeringsposisjonen med Likud i den nye samlingsregjeringen, vil dette være et naturlig årstall å sette strek.

Hypoteser

I arbeidet med denne problemstillingen er det en del tanker og spørsmål som melder seg. Tanken som ligger til grunn for problemstillingen går ut på at valgresultatet, som helhetlig sett var en markant politisk retningsforandring mot høyre, også gjorde utslag i bosettingsaktiviteten på Vestbredden. Den overordnede hypotesen lyder dermed: *Etter 1977 kan man se en forandring i bosettingspolitikken som blir ført på Vestbredden som følge av at det kom en annen regjering til makten.*

I arbeidet med problemstillingen og denne hovedhypotesen vil det være naturlig å undersøke hvorfor denne nye regjeringen kom til makten. Jeg jobber derfor også ut ifra en hypotese som sier at: *Krigene i 1967 og 1973 førte til radikaliserings i det politiske liv, så vel som i det israelske samfunnet forøvrig. "Radikaliserings" blir dermed et sentralt begrep. I denne sammenhengen brukes radikaliseringsbegrepet om utviklingen i deler av den israelske politikken og samfunnet for øvrig etter Seksdagerskrigen, hvor kampen for å beholde de*

okkuperte områdene ble viktig. Likud blir gjerne karakterisert som et høyre-radikalt parti.

For å forfølge denne hypotesen videre vil jeg ta utgangspunkt i at denne radikaliseringen bedret vekstvilkårene for ytterliggående ideologiske grupperinger, som fikk større innvirkning på det politiske liv i Israel, og at Likuds valgseier i 1977 reflekterer en ideologisk og politisk vridning i det israelske samfunnet. Hva dette skyldes kommer også til å bli drøftet nedenfor, men hovedfokuset vil ligge på hvordan den eventuelle radikaliseringen valget førte med seg fikk betydning for den israelske bosettingsaktiviteten. Dette er altså det hypotetiske rammeverket denne oppgaven bygger på, og drøftingen og analysen jeg presenterer nedenfor vil kaste lys over dette.

Struktur

Teksten er inndelt i tilsammen ni kapitler. Det første, innledningen, leser du nå. Her finnes disposisjon, problemstillingen, hypoteser og informasjon om kildemateriale og kildebruk. I kapittel to – bakgrunnshistorien – vil jeg gi en relativt kortfattet og komprimert fremstilling av bakgrunnshistorien som er relevant for å henge med i teksten og forstå diskusjonen. Det tredje kapittelet inneholder en presentasjon av viktige forfattere og litteratur på området. Disse tre første kapitlene utgjør en introduksjonsdel som tilsammen legger premissene til rette for diskusjonsdelen. Hoveddelen – selve diskusjonsdelen – består av fire kapitler. De er delvis organisert i kronologisk rekkefølge. Tematikken tilsier imidlertid at visse aspekter og elementer går igjen i flere kapitler, noe som medfører at kronologien stedvis blir forstyrret. Dette skyldes hovedsakelig at teksten skal være så tematisk sammenhengende som mulig, men også at utviklingen av flere av de forskjellige elementene skjer parallelt med hverandre. Hoveddelens fire kapitler er inndelt henholdsvis etter temaene Labours bosettingspolitikk, fremveksten av den ny-sionistiske ideologien og Likuds valgseier, Likuds bosettingspolitikk, og til slutt en analysedel. I den siste vil jeg trekke sammen linjene og analysere empirien og drøftingen som har blitt

presentert i det foregående. Her vil jeg se på i hvilken grad vi kan se en forandring i bosettingspolitikken som ble ført av de to regjeringene. I dette kapitlet vil jeg også diskutere noen motsetningsforhold i litteraturen, samt prøve hypotesene jeg har kommet med innledningsvis. Selv om jeg har satt av et eget kapittel til min analyse, betyr ikke dette at analyse og diskusjon er fraværende i de foregående delene. Det er i kapittel 4,5, og 6 jeg presenterer det empiriske grunnlaget for analysen, og drøfter den aktuelle elementene i den historiske utviklingen. Den siste delen er min analyse av empirien og drøftingen av det ovenfor nevnte. Jeg har valgt å gjøre det slik da dette vil tydeliggjøre de forskjellige elementene i den detaljerte og komplekse tematikken jeg drøfter i denne oppgaven.

I kapittel 8 vil jeg komme med konklusjonen på det jeg har kommet frem til i arbeidet med denne problemstillingen og mine hypoteser.

Kilder og kildebruk

Kildegrunnlaget for denne oppgaven kan deles opp i to kategorier. Den første er et utvalg av den viktigste litteraturen på området. Jeg presenterer fem bøker i kapittel tre som utgjør en viktig del av mitt kildemateriale. Dette er hovedsakelig tekster produsert på 80-tallet, og selv om få av dem har bosettingspolitikk som hovedtema, er dette en del av alle fem. Disse danner på mange måter bakteppe for diskusjonen. De opptrer stedvis som kilder til relevant informasjon, men kanskje viktigere som katalysatorer for hypoteser og som sekundærlitteratur.

Det ser ut til at Likuds valgseier i 1977 utløste både tankevirksomhet og skrivetrang blant akademikere, journalister og andre forfattere utover på 80-tallet. Derfor finnes det en god del materiale, særlig i artikkelform og ofte av statsvitenskapelig art, om israelsk politikk fra denne tiden. Hvem var disse "høyreradikale"? Hvor kommer de fra? Hvordan skille de seg fra tidligere regjeringer? Dette er spørsmål som går igjen i bøker og særlig i artikler. Da bøkene gjerne tar for seg "de store linjene" som israelsk utenrikspolitikk,

fremveksten av det politiske systemet eller menneskerettigheter, blir bosettinger og bosettingspolitikk gjerne bare en liten del av en større fremstilling. Jeg har derfor valgt å la de fem utvalgte bøkene få danne bakteppe for diskusjonen, mens det gjerne er artikler som utgjør det viktigste kildematerialet. Disse tekstene tar gjerne for seg bosettinger spesielt. Mye av min diskusjon baserer seg derfor på statsvitenskapelige tekster og politiske analyser skrevet på 1980-tallet. Jeg vil bruke disse tekstene til å svare spørsmålet jeg mener ikke har blitt tilfredsstillende besvart og begrunnet tidligere: Hvordan påvirket valgresultatet i 1977 den israelske bosettingspolitikken?

Det er stort mangfold i litteraturen på Palestinakonflikten og israelsk utenrikspolitikk. Likevel utgjør bosettingsaktiviteten og politikken bak denne som regel kun en liten del av hver av disse fremstillingene. Jeg skal presentere de fem "hovedbøkene" nedenfor. Selv om deres resonnementer ofte legger grunnlaget for min diskusjon, benytter jeg som regel en rekke andre artikler og tekster som kildemateriale. En del av kildene jeg har brukt har vært statsvitenskapelige bøker og artikler skrevet på 80-tallet, samt en del rapporter fra menneskerettighetsorganisasjoner og forskere. Likeledes benytter jeg også noen primærkilder, som for eksempel Likuds partiprogram, skriv, dokumenter og korrespondanse fra regjeringen(e) og dens samarbeidspartnere. Til sammen kan elementene fra de ulike forfatterne og tekstene brukes til å danne et langt mer sammensatt bilde av den israelske bosettingspolitikken, enn det de gjør enkeltvis. Og gjennom min analyse av disse vil de være godt skikket til å komme frem til en konklusjon på problemstillingen.

For historiestudenter på alle nivåer er kildekritikken et viktig verktøy og en grunnleggende forutsetning for et godt resultat. Det første spørsmålet man stiller seg når man bruker sin kildekritiske sans er gjerne "Er kilden pålitelig?". Kildens pålitelighet begrunnes ut i fra en rekke kriterier. I et eksempel med skriftlige kilder vil man da ofte spørre: Hvem har skrevet den? Hva ville personen oppnå ved å skrive den? Hvor har forfatteren sin informasjon fra?

De fleste av mine kilder er av en akademisk art. De er skrevet av forskere og publisert i anerkjente tidsskrifter eller i bokform. Det er derfor all grunn til å anse kildene som pålitelige, i den forstand at de neppe dikter opp informasjon

eller lyver. Kildekritikken spiller likevel en avgjørende rolle. For eksempel bygger William Harris, som jeg skal presentere senere, noe av argumentasjonen sin på intervjuer med Yigal Allon, en israelsk politiker og statsråd, og en av arkitektene bak Labours bosettingspolitikk. I arbeidet med denne kilden er det derfor viktig å ha i bakhodet at Allon kanskje hadde interesse av å fremstille sin egen rolle, eller politikken som ble ført på hans tid, på en måte som legitimerte og rettferdiggjorde den.

Oppgaven har som mål å få en innsikt i hvilke faktorer som ligger til grunn for Israels bosetningsaktivitet utenfor grensene som ble fastlagt etter 1967, samt å undersøke hvordan ett konkret regjeringsskifte påvirket bosetningsaktiviteten. For å komme nærmere en konklusjon må vi se på hvilke forandringer som kom gjennom Likuds styresett i forhold til tidligere regjeringer. Det vil også være nærliggende å diskutere ideologisk og religiøs innvirkning på bosettingspolitikken, samt andre faktorer som kan ha bidratt i å styre den, det skal jeg gjøre nedenfor. For å være i stand til å drøfte denne problematikken vil det være nødvendig å gå litt lengre tilbake i tid og se på bosetningspolitikkenes bakgrunnshistorie, og det er det jeg vil gjøre nå.

2. Bakgrunnshistorie

I den til tider opphetede debatten omkring israelsk utenrikspolitikk brukes - og misbrukes – mange begreper. For å forsøke å unngå misforståelser og feiltolkinger vil jeg her gjennomgå en del relevant bakgrunnshistorie, samt noen begreper og hva jeg legger til grunn for min bruk av disse.

Sionisme

Man kan vanskelig snakke om israelsk politikk, langt mindre bosettingspolitikk, uten først å bringe på det rene hva som ligger i begrepet sionisme. Sionismen som ideologi og politisk fenomen hadde sitt utgangspunkt i øst-europeiske og russiske jøders sosiale, politiske og sikkerhetsmessige situasjon.² Jøder i Europa, og spesielt i øst og i Russland, var utsatt for utstrakt forfølgelse, hat og dårlige levekår – det som ofte har blitt kalt det europeiske jødeproblemet. Sionistiske foregangsfigurer som Theodor Hertzl, Moses Hess og Leon Pinsker benyttet denne situasjonen til å skape en kollektivitetsfølelse hos de jødiske befolkningen(e).³ Hertzl tok initiativet til å opprette en egen organisasjon med hovedmålsetting om å skape et jødisk hjemsted i Palestina som løsning på jødernes sosiale problem - World Zionist Organisation (WZO).⁴ I 1986 kom boken hans *"Jødestaten. Et forslag til en moderne løsning på jødespørsmålet"* ut. Hertzl var en foregangsfigur for den *politiske sionismen*. Dette begrepet innebærer at sionistbevegelsen etablerte seg som en politisk aktør, både internasjonalt og på et *inter-jødisk* plan.⁵ Som en internasjonal aktør tok sionistene stilling til tanken om opprettelsen av en jødisk stat og Palestinas fremtid. På et inter-jødisk plan tok de stilling til hvordan jødene kunne svare på den europeiske antisemittismen og løse det europeiske jødeproblemet. Hertzl mente at dette problemet bare kunne løses gjennom en internasjonalt politisk akseptert overenskomst.⁶ Den

---

² Butenschøn, 2006, s. 45

³ Seliktar, 1986, s. 51

⁴ Butenschøn, 2006, s. 45

⁵ Butenschøn, 2006, s. 76

⁶ Butenschøn, 2006, s. 76

politiske sionismens tanke om å løse jødeproblemet ved å forene jødene i ett land gjennom politisk arbeid og diplomati ble ikke like godt mottatt av alle jøder. Noen mente at jødeproblemet måtte møtes med å styrke jødiske verdier, religion og tradisjon. Dessuten mente mange at en statsdannelse basert på politiske avtaler var umulig, og at jødene måtte samle penger, kjøpe jord og etablere jordbrukskolonier. Dette var en videreføring av tankegangen bak den aller første settlervirksomheten som hadde startet noen tiår tidligere. Disse sionistenes syn på bevegelsens strategi ble kalt *praktisk sionisme* og stod i motsetningsforhold til Hertzls politiske innfallsvinkel. Mange vestlige jøder var overbevist om at arbeidet for å opprette en jødisk stat med jødisk kapital ville bygge opp under den allerede rådende antisemittismen og tanker om jødisk separatisme og illojalitet. I etableringsfasen av den organiserte sionismen ser vi altså at det allerede da rådet uenighet om hvordan målsettingene best kunne gjennomføres. Det var heller ikke slik at alle jøder sluttet opp om ideen.⁷ Theodor Hertzl fikk likevel World Zionist Organization opprettet i 1897. Samme år vedtok den første WZO-kongressen en politisk målsetting for den nye organisasjonen: "*Sionismens mål er å skape et hjemsted i Palestina for det jødiske folk sikret gjennom offentlig lov.*"⁸ Denne formuleringen ble stående til opprettelsen av den israelske staten i 1948. Chaim Weizman ble leder av WZO i 1920. Han arbeidet for å bygge bro mellom motsetningene innad i sionistbevegelsen. Gjennom sin diplomatiske innsats fikk han også den britiske regjeringen til å love å jobbe for et "jødisk nasjonalhjem" i Palestina, den såkalte *Balfour-erklæringen*. Etter 1. Verdenskrig ga Folkeforbundet Storbritannia mandat til å styre Palestina (Det britiske palestinamandatet), og anerkjente i praksis samtidig målet om et jødisk nasjonalhjem i Palestina og WZO's status som representant for jødiske interesser der. Den norske forskeren på internasjonal politikk, Nils A. Butenschøn sier i boken "*Drømmen om Israel*":

"Det var først etter at prinsippet om jødisk immigrasjon og samfunnsbygging i Palestina var gitt internasjonal legitimitet at sionisme

---

⁷ Butenschøn, 2006, s. 80

⁸ Butenschøn, 2006, s. 80

ble real-politikk: under beskyttelse av det britiske styret i Palestina (1922-48) kunne sionistbevegelsen bygge kjeller og grunnmur for sin egen stat.”⁹

Man kan på mange måter si at det opprinnelige sionistiske målet ble oppnådd da den israelske staten ble opprettet i 1948. Likevel er det en levende ideologi den dag i dag. Derfor er det kanskje riktigere å si at den sionistiske ideologien fikk andre prioriteringer og målsettinger etter statsdannelsen. Den sionistiske utviklingen videre danner utgangspunktet for det denne oppgaven skal ta for seg.

Det israelske samfunnet i årene etter statsdannelsen bestod av moderne vestlige innvandrere; ”sionist-veteranene” fra Øst-Europa; og en relativt stor ikke-vestlig folkegruppe bestående av arabiske og ortodokse jøder; samt den palestinske befolkningen. I denne smeltingen ble det nye samfunnet formet. Ifølge den israelske historikeren Ilan Pappé, var en av sionismens største prestasjoner gjenopplivningen av det hebraiske språket.¹⁰ På grunn av dette kunne man skape sin egen israelsk-hebraiske kultur, hvor grunnlaget lå i at de europeiske sionist-veteranene ble ”formet” av gjenopplivningen av det hebraiske språket, militariseringen i årene som fulgte etter statsdannelsen og marxistiske, sosialistiske og nasjonalistiske ideer og tenkemåter. I tiårene som fulgte statsdannelsen ble denne smeltingen supplert av en strøm av innvandrere fra Sovjet, USA og Europa.

Med dette har jeg gjennomgått en rekke historiske hendelser som kan sies å ha dannet bakgrunn for etableringen den sionistiske ideologien. Ut ifra dette kan man definere begrepet sionisme som: ”En politisk bevegelse som jobbet for å løse ”jødeproblemet” ved å opprette et jødisk nasjonalhjem i Palestina, med statsdannelse som overordnet mål.” Tradisjonelt har sionistisk tankegods sagt at Palestina (Eretz Israel – ”Stor-Israel”) er jødernes historiske land og arv. Israel er ifølge denne tankegangen ikke et nytt samfunn, men gjenopptagelsen av en mer enn to tusen år gammel jødisk tradisjon i området. De fleste israelske jøder ser

---

⁹ Butenschøn, 2006, s. 88

¹⁰ Pappé, 2006, s. 168

på seg selv som sionister, noe annet vil på mange måter være en selvmotsigelse. Unntaket er en del ultra-ortodokse jøder, som mener at sionismens målsettinger er inngrep i Guds plan for det jødiske folk. Den israelske nasjonalforsamlingen har bestått av mange radikalt forskjellige partier, de aller fleste har vært sionistiske. Grunnprinsippet i den sionistiske ideologien dreier seg om etableringen, og senere opprettholdelsen av den israelske staten, ikke bosettinger og anti-arabiske holdninger, slik mange synes å mene i dagens debatt. Den sekulære fredsforkjemperen i Tel Aviv og den jødisk-fundamentalistiske bosetteren i Hebron kan være glødende sionister begge to. Det er utviklingen av politikken innenfor det sionistiske rammeverket som er sentralt i denne oppgaven. I denne settingen er det store ulikheter, og selv om sionismen stort sett er felles for alle israelske jøder, har den egentlig tatt for mange forskjellige former til at man kan snakke om den som en enhetlig og definerbar ideologi. Etter at målsettingen om statsdannelsen ble oppnådd i 1948, kan man favne bredt og redefinere sionismen som "En ideologisk bevegelse som jobber for opprettholdelsen den israelske staten." For mange sionister er dette i midlertid noe misvisende. "En ideologisk bevegelse som jobber for å opprettholde Israel som en stat med en jødisk karakter" kan være mer passende for mange. Disse to definisjonene ligner, men i dem ligger likevel en betydelig forskjell – noe som vil komme tydeligere frem senere. Definisjonene danner uansett et utgangspunkt for å forstå begrepsbruken videre i denne oppgaven.

Bosettinger før statsdannelsen

Man forbinder gjerne begrepet bosettinger med de jødiske landsbyene og bykvartalene inne på de palestinske områdene i dag. Jødisk bosetting og tilstedeværelse er likevel et fenomen som går lenger tilbake i tid, til før den israelske statsdannelsen. Man daterer ofte den første sionistiske bosettingen av Palestina til 1882, på tross av at denne første innvandringsbølgen (den første "Aliyah") kom forut for etableringen av den organiserte sionismen. Den første innvandringsbølgen bestod hovedsakelig av øst-europeiske og jemenittiske

jøder.¹¹ Selv om man ikke kan avskrive ideologiske/religiøse/politiske grunner som motivasjon bak denne første innvandringsbølgen, var nok økonomiske nedgangstider og jødeforfølgelse viktigere faktorer. Dette var en del av en større jødisk emigrasjonsbølge ut fra Øst-Europa. Hovedvekten reiste til USA. Man regner med at ca. 25 000 av omlag 3,5 millioner jødiske emigranter slo seg ned i Palestina, altså under 1% av det totale antallet. De første bosetterne slo seg ned som bønder. Hovedmålet deres var å etablere produktive landbruksfelleskap - kooperative bosettinger. For mange av disse var dette levesettet et mål i seg selv, og det er ikke nødvendigvis slik at det lå en større politisk plan bak. Disse bosettingene blir kalt "kibbutz" og var gjerne etablert som følge av en kombinert sionistisk og kommunistisk tankegang. Utover 1900-tallet forandret denne målsettingen seg. Prioriteringen skiftet nå fra å dreie seg om levesett til territoriell vekst.¹² Det er rimelig å anta at dette henger sammen med den økte internasjonale anerkjennelsen av den sionistiske målsettingen. Etableringen av staten Israel i 1948 skapte selvfølgelig helt nytt spillerom for sionistiske målsettinger. Ønsket om suverenitet ble tilfredsstilt av kontrollen over en stor bit av området underlagt det britiske Palestinamandatet. Bosettingsaktiviteten av den typen vi kjenner i dag fra Vestbredden og Gaza (før 2005), ble satt i gang nærmest umiddelbart etter Seksdagerskrigen i 1967. Kibbutzene fortsatte å være modell for mange av de ny-etablerte bosettingene på Vestbredden, selv om også andre typer bosettinger vokste frem.

De jødiske bosettingene har skiftet karakter opp gjennom historien. Fra de tidlige jordbruksbosettingene som ble etablert av de første sionistene på slutten av 1800-tallet, til de urbane, moderne bosettingene vi finner på Vestbredden i dag. Kort fortalt dreier det seg om en relativt liten gruppe mennesker, som av grunner som av ulike grunner slår seg ned i et område og danner et lite samfunn med mer eller mindre grad av selvstyre. Fra 1967 og utover har det blitt etablert forskjellige typer bosettinger, alt ettersom hva formålet med dem har vært. Hva slags bosettinger det er snakk om, avgjøres i hovedsak av fire kriterier: Hvem som etablerer bosettingen, hva som har motivert dem, hvordan de som bor i der

---

¹¹ Kellerman, 1993, s. 48

¹² Kellerman, 1993, s.49

lever, og hvordan bosettingen styres. Der det er nødvendig vil strukturen i disse bli utdypet ytterligere i teksten.

Israel - en jødisk stat

For mange vil betegnelsen "jødisk" være tilknyttet religion. Å omtale Israel som en jødisk stat vil gjerne vekke en følelse av at Israel er en religiøs stat, sammenlignbart med en "islamsk republikk" eller lignende. Dette er imidlertid noe misvisende. Som vi har sett tidligere betraktet den sionistiske bevegelsen som startet arbeidet mot opprettelsen av Israel jødene som én etnisk folkegruppe – en nasjon.¹³ Denne tankegangen er fortsatt gjeldende i dag. Israel er et land for det jødiske folket, og i utgangspunktet et sekulært land. I den israelske selvforståelsen er derfor betegnelsen "jødisk stat" nærmere tilknyttet oppfatningen av at jøder er en nasjonalitet, enn den religiøse forståelsen av begrepet. Man kan likevel vanskelig komme utenom at jødedommen som religion har spilt en rolle i utformingen av den virkeligheten Israel i dag befinner seg i. Blant annet er det jødisk (religiøs) lov som definerer hvem som kan betraktes som jøde og som dermed har rett til israelsk statsborgerskap. Den har også med ekteskaps- og familielovgivning å gjøre. De relativt små religiøse partiene har tradisjonelt vært i "vippeposisjon", noe som har ført til at de har vært en del av nesten hver regjering siden 50-tallet. Det er rimelig å anta at de i kraft av denne særegne posisjonen har fått gjennomslag for en del av "sin" politikk. Religion har dermed en viss rolle i det israelske samfunnet, men ikke så stor som man kanskje ville anta.

---

¹³ Butenschøn, 2006, s. 72

De viktigste politiske partiene

Den israelske regjeringshistorien er preget av hyppige regjeringsskifter og er full av koalisjoner og allianser på kryss og tvers.¹⁴ Noen av dem nevnte jeg innledningsvis. Jeg kommer ikke til å gå i detalj på alle disse, og det er heller ikke nødvendig for å navigere i det israelske politiske landskapet som jeg befatter meg med i denne oppgaven. Det som er viktig å ha i minne er at alle israelske regjeringer frem til 1977 var forankret i arbeiderbevegelsen og i hovedsak var politisk orientert mot venstre. For enkelhetens skyld omtales disse regjeringskoalisjonene som "Labour" i denne oppgaven, dersom ikke annet er nevnt. Noen steder vil navnet "Alignment" dukke opp. Dette er navnet på en allianse dannet av de største partiene på venstresiden, og som var en viktig faktor i det politiske liv mellom 1965 og ut på 90-tallet. Blant lederne finner vi Golda Meir, Yitzhak Rabin og Shimon Peres. Denne alliansen faller også inn under Labour-begrepet.

Partiet Likud oppstod i 1973 etter en sammenslåing av en rekke mindre partier. Den tidligere lederen av høyrepartiet Herut og den paramilitære organisasjonen Irgun, Menachem Begin, ble valgt som leder. Likud frontet verdier som sosial likhet, markedsøkonomi og opprettholdelsen av jødisk tradisjon og kultur.¹⁵ Vi skal gå nærmere inn på fremveksten og ideologien til dette partiet senere, her nøye oss med å si at det var et sterkt høyreorientert parti som mot slutten at 70-tallet kom i regjering og i tiden etter har befestet sin sterke posisjon.

Det mest konstante regjeringsmedlemmet i Israel har vært NRP (National Religious Party), som var medlem av så godt som alle regjeringer mellom 1954 og 2006. Deres rolle vil også bli drøftet mer inngående senere i teksten.

---

¹⁴ For en utdypende liste over regjeringer og koalisjoner, se for eksempel appendix 3 i Rabinovich, Reinhartz, 2008, s. 568, eller besøk Knessets hjemmesider.

¹⁵ Internettkilde 2, Likuds hjemmesider (<https://www.likud.org.il/en/about-the-likud/history-of-the-movement>)

Seksdagerskrigen

I perioden 1948 -1967 hadde de største og viktigste spørsmålene i det israelske samfunnet vært knyttet til statens evne til å overleve i en fiendtlig region. I dagene før den 5. Juni 1967 synes svaret på dette spørsmålet mer uklart en noen gang. Egyptiske styrker stod klare til angrep. I den korte krigen som fulgte vant Israel en, for mange, overraskende men overlegen seier. Dette forandret maktbalansen i Midtøsten fullstendig. Nassers Egypt fikk seg et alvorlig skudd for baugen, og Israel seilte opp som en av stormaktene i regionen. Man kan skjønne hvordan dette hadde stor betydning for den Israelske nasjonalfølelsen. I krigen hadde Israel lagt under seg store områder. Etter seks dagers krig hadde man mer enn tredoblet landområdene under israelsk kontroll, og fått over en million palestinere under israelsk militær-jurisdiksjon. Sinai-halvøya, Gazastripen, Golan-høydene og områdene vest for Jordanvassdraget – Vestbredden – var nå under Israelsk kontroll. Under krigen hadde det blitt opprettet en såkalt samlingsregjering, en myndighet med medlemmer fra et langt bredere politisk spekter enn kun Labour-bevegelsen. I denne ”regjeringen” satt også Menachem Begin. For mange israelere var den sionistiske drømmen om et Stor-Israel under jødisk herredømme i ferd med å gå i oppfyllelse. Mange innenfor sionismens ideologiske rammeverk oppfattet ikke de ny-erobrede områdene som okkuperte, men heller befridde.¹⁶

Det var selvfølgelig delte meninger om hva man skulle gjøre med disse områdene og dette skal jeg drøfte mer i de senere kapitlene. Men først skal jeg gi et kort overblikk over den viktigste litteraturen.

---

¹⁶ Abu-Ayyash, 1976, s. 83

3. Presentasjon av den viktigste litteraturen

Israel har naturligvis vært gjenstand for mye forskning grunnet den unike måten staten ble dannet på, samt problemene staten har møtt etter dannelsen. Det som ofte blir kalt Palestinakonflikten har vært et yndet tema i denne sammenhengen, og de israelske bosettingene er utvilsomt en del av dette. Likevel er det ikke så mange bøker som har bosettinger som hovedfokus, enda færre bosettingspolitikk. Som regel blir spørsmål omkring bosettinger behandlet i underkapitler, mens den overordnede analysen tar for seg "større" sammenhenger som for eksempel menneskerettigheter i de okkuperte områdene, Israelsk utenrikspolitikk, eller "Palestinakonflikten" generelt. I dette kapitlet skal jeg gjøre en gjennomgang av den sekundærlitteraturen som har vært viktig for meg i arbeidet med min problemstilling. Disse bøkene har tjent flere roller for meg. De inneholder materiale som jeg har brukt som kilder, de har katalysert hypoteser jeg har utforsket videre og de har kommet med påstander som har vært tema for drøfting og diskusjon i oppgaven. Det er likevel kun Harris og rapporten Land Grab som har bosettinger som hovedtema. De andre tilhører gruppen som behandler bosettingsvirksomheten som en del av en annen sammenheng. Disse har likevel vært nyttige nok for meg til at de fortjener en plass i dette kapitlet. Det er verdt å merke seg at alle disse verkene, med unntak av rapporten Land Grab ble skrevet innenfor en tidsperiode på få år på 80-tallet. Det kan virke som at Likuds valgseier genererte en ny akademisk interesse for dette temaet. Dette kan selvfølgelig også settes i sammenheng med fredsavtalen mellom Israel og Egypt i 1978, og krigen i Libanon i 1982 som vekket stor internasjonal oppsikt og aktualiserte mange av disse temaene.

I dette kapitlet skal jeg ikke begi meg inn på noen analyse av verkene, kun presentere de forfatterne som har vært viktigst for meg, og deres arbeider. Dette vil avdekke hva som er produsert tidligere av litteratur på området, og dermed bidra til å kaste lys over hva min problemstilling bidrar med til denne tematikken.

Alle disse bøkene har til en viss grad funksjon som primærkilder i min fremstilling, da jeg ofte er interessert i forfatterens resonnement som bidrag til min egen drøfting. Dette er imidlertid ikke en historiografisk oppgave, så bøkene fyller vel så ofte rollen som sekundærkilder og –litteratur. Disse utvalgte bøkene er på ingen måte de eneste kildene jeg benytter, men jeg regner dem som den viktigste litteraturen. Noen steder bruker jeg dem som bakteppe for diskusjonen, andre ganger kommer de med opplysninger og informasjon som i seg selv er viktige for å svare på min problemstilling.

William Wilson Harris

William Wilson Harris er politisk geograf. I 1980 gav han ut *Taking Root – Israeli Settlement in the West Bank, the Golan and Gaza-Sinai 1967-1980*¹⁷. Dette er en videreutvikling av doktoravhandlingen hans som kom et par år tidligere. Boken er i stor grad basert på intervjuer av akademikere, byråkrater, privatpersoner og politikere, og dokumentinnsamling fra disse. Blant annet har Harris intervjuet tidligere visestatsminister og arkitekten bak Labours bosettingspolitikk, Yigal Allon.

Taking Root er den eneste av bøkene jeg presenterer her som handler utelukkende om bosettinger og bosettingspolitikk. Boken har hovedfokus på bosettingspolitikk i tidsperioden 1967-1980, men det er Labour-perioden som er vektlagt mest. Årene 1977-1980 kommer først i siste kapittel. I motsetning fra Harris tar jeg i all hovedsak utgangspunkt i bosettinger på Vestbredden, mens han også inkluderer Golan, Gaza og Sinai. *Taking Root* går bare til 1980, og svarer derfor ikke tilfredsstillende på hvordan utviklingen av bosettinger fortsatte under Likud. Den er likevel kanskje den boken i den utvalgte litteraturen som ligger tettest opp til min problemstilling. I arbeidet med kapittel fire, som tar for

---

¹⁷ Harris, William Wilson (1980): *Taking Root: Israeli Settlement in the West Bank, the Golan and Gaza-Sinai, 1967-1980*, Research Studies Press (John Wiley & Sons, Ltd.)

seg Labours bosettingspolitikk, har den vært veldig verdifull, og legger på mange måter grunnlaget for resten av diskusjonen i denne oppgaven.

De aktuelle detaljene i Harris' argumentasjon vil bli utdypet gjennom tekstens forløp, og her innledningsvis vil jeg nøye meg med å gjengi det jeg mener er hans hovedbudskap. Harris mener at den offisielle bosettingspolitikken under Labours regjeringperiode i all hovedsak ble konsentrert i tynt befolkede områder. Dette var et resultat av Allon-planen, som selv om den ikke ble offisielt anerkjent som Labour-politikk, dannet grunnlaget for regjeringens bosettingsaktivitet. Unntaket var Øst-Jerusalem, som Labour jobbet aktivt for å få inn under Israelsk styre. Regjeringens hensikt med denne bosettingspolitikken var å sikre forsvarlige grenser mot sine arabiske naboer, samt å få større kontroll over forbindelsen mellom de palestinske områdene og Jordan. Parallelt med regjeringens bosettingsaktivitet, var også private interesseorganisasjoner aktive på Vestbredden, da særlig Gush Emunim utover på 70-tallet, hvis bosettingsaktivitet var ideologisk forankret i langt større grad enn regjeringens. Den ideologiske bosettingsaktiviteten fikk, ifølge Harris, langt bedre forfeste under Likud-regjeringen etter valget i 1977.

Ilan Peleg – *Begins Foreign Policy, 1977-1983*

Ilan Peleg er en Israelsk-amerikansk "professor of Government & Law". Han var, da denne boken kom ut, sjef for "International Affairs Program" ved Lafayette College i Pennsylvania, USA. Han er nå professor ved Northwestern University, og en fremtredende forsker på Israelsk politikk, særlig utenriks. Boken hans *Begin's Foreign Policy, 1977-1983*¹⁸ har vært sentral i arbeidet med denne oppgaven.

---

¹⁸ Peleg, Ilan (1987): "*Begin's Foreign Policy, 1977-1983 – Israel's Move to the Right*" Greenwood Press inc, Conneticut, USA

Som tittelen reflekterer, tar denne boken for seg Begins utenrikspolitikk i perioden han satt fra 1977 til 1983. I så måte utfyller den i stor grad Harris, som har hovedvekt på perioden 1967-1977. I denne boken argumenterer han for at Begin selv, og dermed han ideologisk tilknytning, var avgjørende i de utenrikspolitiske avgjørelsene som ble tatt under hans administrasjon. Bosettingspolitikken er en sentral del i Pelegs fremstilling, selv om han tar for seg utenrikspolitikk generelt. Peleg gjør en analyse av forandringen i bosettingspolitikk mellom Labour og Likud, men denne teller ikke mer enn fem sider, og bygger stort sett på de ideologiske forskjellene mellom de to regjeringene uten å ta for seg hva de faktisk gjorde i særlig stor grad.

Et interessant og viktig aspekt i *Begins Foreign Policy* er at den deler den israelske bosettingsvirksomheten opp i tre perioder. Peleg mener at den første perioden, fra 1967 til midten av 70-tallet er preget av Allon-planen. Den andre delen, fra ca. 1975 til 1981/82 er preget av Gush Emunim's bosettingsaktivitet, mens den siste perioden begynner i 1981/82, og er preget av Likuds politikk på området. Peleg mener at motivasjonen bak Likuds bosettingspolitikk var å hindre et territorielt kompromiss med araberne på Vestbredden. Man ville bevisst øke den jødiske befolkningen i området i så stor grad at en effektiv tilbaketrekning fra området ikke ville være gjennomførbar. Dette er forankret i neo-revisjonistisk tankegods. "*Settlements were no longer answer to perceived strategic or military needs, but reflected what Begin believed to be historical rights.*"¹⁹

Yehezkel Lein - "Land Grab Israel's Settlement Policy in the West Bank"

Dette er kanskje ikke den aller mest sentrale utgivelsen denne oppgaven, men jeg vil likevel ta den med i dette oversiktskapittelet da det på mange måter var denne rapporten som startet tankeprosessen som ledet frem til problemstillingen min. Den har også gitt meg mange viktige opplysninger. Det er en rapport utgitt i 2002 av organisasjonen B'tselem. B'tselem er ifølge dem selv

---

¹⁹ Peleg, 1987, s. 115

et israelsk informasjonssenter for menneskerettigheter i de okkuperte områdene, som ble grunnlagt i 1989 av en gruppe akademikere, advokater, journalister og politikere. Den er sådan en interesseorganisasjon med et tydelig ståsted og med politisk tilknytning, som regelmessig opererer med et kritisk blikk på myndighetenes aktiviteter.

Rapporten "Land Grab Israel's Settlement Policy in the West Bank"²⁰ tar for seg bosettingsaktiviteten på Vestbredden helt fra 1967 og opp mot nå-tiden. I den forstand er den overordnede tematikken veldig lik min, men innholdet er relativt forskjellig. Den bærer selvsagt preg av å være en rapport, og ikke et akademisk arbeide i samme forstand som denne oppgaven. Rapporten inneholder en kort historisk gjennomgang av den israelske bosettingspolitikken, som har fungert fint som sekundærlitteratur. Den kommer også med mye interessant og relevant empirisk materiale, blant annet årlige antall bosettere og bosettinger i hele tidsperioden. Den inneholder også en case-study av en "typisk" bosetting. Og den tar for seg mye av prosessene bak etableringen av bosettinger og de forskjellige bosettingstypene.

Gwyn Rowley – *Israel into Palestine*

Gwyn Rowley er Professor Emeritus ved Universitetet i Sheffield, Storbritannia, hvor han er tilknyttet instituttet for geografi. Boken hans *Israel into Palestine*²¹ kom ut i 1984. Her diskuterer han i store trekk den geografiske utviklingen av den israelske staten. Han går helt tilbake til bibelsk tid, men hovedfokuset ligger på erobringene etter statsdannelsen, hvor områdene okkupert etter Seksdagerskrigen og bosettingsaktiviteten som fulgte denne er viktige elementer.

---

²⁰ Lein, Yehezkel (2002): "Land Grab Israel's Settlement Policy in the West Bank", *B'Tselem*

²¹ Rowley, Gwyn (1984): *Israel into Palestine*, Mansell Publishing Limited, London, England

Bosettingsaktiviteten er et viktig tema for Rowley, men boken tar også for seg mange andre temaer som for eksempel statsdannelsen, menneskerettigheter og krigen i Libanon i 1982. Boken har et tydelig geografisk fokus, noe som er naturlig tatt forfatterens bakgrunn i betraktning. Den har vært en viktig kilde til mye informasjon og bosettingsetableringen på Vestbredden, men den inneholder også andre interessante elementer. Jeg oppfatter Rowley som stedvis kritisk til Harris. Dette går kort fortalt ut på at Rowley i større grad enn Harris ser en kontinuitet i bosettingsaktiviteten. Han ser ut til å mene at politikken som ble ført i de okkuperte områdene ledet mot full anneksjon av områdene, uansett om Likud kom til makten eller ikke. Dette vil jeg diskutere mer inngående senere i denne oppgaven.

Ofira Seliktar – *New Zionism and the Foreign Policy System of Israel*.

Ofira Seliktar er professor i statsvitenskap ved Gratz College i Pennsylvania, en skole med hovedvekt på jødiske studier. Hun leder "the Strategy and Intelligence Section at the Association for the Study of the Middle East and Africa".

I 1986 ga Seliktar ut boken *New Zionism and the Foreign Policy System of Israel*.²² Denne boken, sammen med en artikkel fra samme forfatter, har vært viktige i arbeidet med denne oppgaven, og da spesielt i forbindelse med kapittel 5 og 6 som tar for seg Likuds ideologi. Seliktars fremstilling konsentrerer seg i stor grad om utviklingen av Ny-Sionismen, det som blir sett på som Likud-regjeringens ideologiske forankring. Hun setter sammenheng mellom det ideologiske tankegodset og det faktiske utenrikspolitikken som ble ført. Denne boken tilhører den statsvitenskapelige tradisjonen i langt større grad enn den historiske, og benytter derfor statsvitenskapelige modeller og forklaringsmåter. Seliktar er kilde til relevant og interessant empiri, samtidig som boken danner bakgrunn for mye av drøftingen av forskjeller mellom de to administrasjonene.

---

²² Seliktar, Ofira (1986): *New Zionism and the Foreign Policy System of Israel*, Southern Illinois University Press, Illinois, USA

Dette er den boken som i minst grad fokuserer på bosettinger i seg selv, men den er likevel viktig for denne oppgaven da det ideologiske aspektet er sentralt i min analyse. Ifølge Seliktar kjempet den sosialistiske sionismen, som dominerte under Labour, for sosial forløsning, og var kompromissinnstilt i konflikten med de arabiske naboene. Ny-sionismen, som kom i førersetet under Likud, fokuserte i langt større grad på jødernes historiske rett på de okkuperte områdene og mente på mange måter at jødisk kontroll over disse var viktigere enn fred. Med denne ideologiske utviklingen inntok Israel en "hardere" holdning til konflikten med araberne.

4. Labours regjeringsperiode

Begrepsbruken her kan virke noe innviklet. Det er viktig å skille mellom begrepene bosettingsaktivitet og bosettingspolitikk. Med bosettingspolitikk mener jeg den bevisste og planlagte etableringen av bosettinger av styresmaktene, eventuelt deres tilrettelegging for andre aktører. Som vi skal se nedenfor, ble det likevel etablert en rekke bosettinger uten myndighetenes godkjenning, og disse faller naturligvis også innenfor begrepet "bosettingsaktivitet". Bosettingsaktivitet eller -virksomhet kan bedrives av både myndighetene, interesseorganisasjoner eller privatpersoner, eller gjennom samarbeid mellom disse. Det er ikke nødvendigvis forankret i myndighetenes bosettingspolitikk. Når jeg nå har dekket en del av bakgrunnshistorien og lagt premissene for begrepsbruken i oppgaven, er det på tide å gå videre til å diskutere det som er hoveddelen, nemlig hvordan regjeringsskiftet i 1977 påvirket den israelske bosettingspolitikken. I kapitlene som utgjør hoveddelen skal jeg først se på hvordan bosettingsaktiviteten forløp seg under Labour-perioden, altså mellom 1967 og 1977, før jeg beveger meg over på fremveksten av det radikale høyre og ser på bakgrunnen for Likuds valgseier. Deretter vil Likuds bosettingspolitikk bli drøftet, før jeg på slutten av hoveddelen vil komme litt inn på hvilke motiver som kan tenkes å ligge bak denne, og hva som kan ha bidratt til å påvirke regjeringen.

Som jeg har vært inne på innledningsvis krever problemstillingen at jeg sammenligner de forskjellige regjeringenes politikk med hverandre. I den grad det er mulig kommer jeg til å utelukkende fokusere på den delen av politikken som har med bosettinger og bosettingsvirksomhet å gjøre. I dette kapitlet skal jeg se på hva som skjedde på dette området under Labour. Selv om det var Labour som satt med makten helt fra statsdannelsen i 1948, er det årene mellom 1967 til 1977 som er interessante i denne sammenhengen. I 1967 var det regjeringskoalisjonen mellom partiene Mapai og Ahdut HaAvoda som utgjorde regjeringen. Året etter slo disse seg sammen med Rafi og dannet Det Israelske Arbeiderpartiet, som også faller inn under Labour-begrepet. Labour-

regjeringene hadde etter dette Levi Eshkol, Golda Meir og Yitzhak Rabin som statsministre.

Uenighet innad i Labour omkring de okkuperte områdene.

Da de myndighetene etter Seksdagerskrigen måtte ta stilling til hva de skulle gjøre med de ny-okkuperte områdene Gaza, Golan, Sinai og Vestbredden, var regjeringen delt i tre.²³ På grunn av krisesituasjonen rundt krigen var det på dette tidspunktet innsatt en samlingsregjering bestående av Labour, venstrepartiet Rafi samt høyrepartiene Herut og Gahal.²⁴ Som leder for Herut var den kommende Likud-statsminister Begin derfor en del av denne samlingsregjeringen. Den ene fraksjonen, ledet av forsvarsminister Moshe Dayan, ville integrere områdene inn i det israelske samfunnet, i alle fall på et økonomisk nivå. En annen del, deriblant Yigal Allon, ville trekke seg ut av områdene, bortsett fra de som hadde strategisk betydning for sikkerheten. Den siste, med Begin og det ytterste høyre i spissen, ville beholde områdene da de så på disse som en naturlig del av "Stor-Israel".²⁵ For Labour, som i forberedelsene til valget i 1969 måtte ta stilling til, og samle seg bak, en partiplattform, stod striden mellom forsvarsminister Dayan og en rekke andre fremtredende partitopper, deriblant Allon. Dayan gikk inn for utstrakt bosetting av Vestbredden, og åpnet mer eller mindre for å inkludere store landområder og tilhørende palestinsk befolkning i Israel. Lokalbefolkningen kunne ha sin egen administrasjon, men det skulle ikke være noen restriksjoner på israelsk bosetting eller områdets ressurser, og Israel skulle ha fullstendig frihet til "sikkerhetstiltak".²⁶ De fleste andre i Labour-regjeringen var skeptiske til Dayans forslag, deriblant visestatsminister Yigal Allon, statsminister Levi Eshkol og senere statsminister Golda Meir. De fryktet at dette ville føre en stor palestinsk befolkning inn under israelsk styre, noe som igjen ville utfordre statens jødiske

---

²³ Ryan, 1974, s. 7-9 og Abu-Ayyash, 1976, s. 83

²⁴ Israel har senere hatt flere slike samlingsregjeringer, gjerne i forbindelse med krigene de har vært involvert i. Disse har flere ganger bestått av partier fra alle deler av den politiske skalaen.

²⁵ Ryan, 1974, s. 7-9 og Abu-Ayyash, 1976, s. 83

²⁶ Harris, 1980, s. 51

karakter. Dessuten at dette ville få konsekvenser for israelsk økonomi, særlig ved at større adgang til billig arabisk arbeidskraft ville svekke det israelske lønnsnivået.²⁷ Allon hadde allerede kommet med sin plan for de okkuperte områdene. Denne skal drøftes mer inngående nedenfor, her skal jeg nøye meg med et kort sammendrag. Allon-planen ville sikre jødisk nærvær i strategisk viktige områder og samtidig minimere inkluderingen av palestinsk befolkning. Planen fikk støtte fra to hold - de som betraktet planen som riktig i seg selv, og "territoriellminimalistene"²⁸ som støttet Allon-planen for å hindre gjennomslag for Dayans mer omfattende bosettingsplaner.²⁹ Ifølge den politiske geografen William W. Harris, ville flere av "minimalist"-ministrene vært fornøyde med at bosettingene ble brukt som en inngangsport til forhandlinger med araberne om demilitarisering av områdene, heller enn et middel for å opprettholde et permanent jødisk nærvær i området.³⁰

Innad i Labour pågikk det altså en strid om hva man skulle gjøre med de okkuperte områdene det første året etter krigen i 1967, og de forskjellige partene hadde nokså ulike oppfatninger. Det var ytterpunkter i partiet som gikk inn for utstrakt bosetting og kanskje inkluderingen av en ikke ubetydelig arabisk minoritet til staten på den ene siden, og minimalistene, ytterpunktet på den andre siden, som kun ville bruke den posisjonen man var i til å forhandle frem en løsning med de arabiske naboombådene. Moshe Dayan hadde en høy politisk stjerne hos mange innad i Labour, og han truet med å forlate partiet dersom han ikke fikk gjennomslag for sine krav.³¹ Da Labour la frem sin regjeringsplattform i forbindelse med valget til det syvende Knesset i 1969, forsøkte de å forene disse tilsynelatende uforenlige synspunktene. Resultatet ble (selvfølgelig) en ekstremt vag formulering som blir kalt "The Oral Law".³² Det eneste man klarte å ta tydelig stilling til her, var områdene som det allerede var bred enighet om, for eksempel

---

²⁷ Harris, 1980, s. 51

²⁸ "Territoriellminimalistene" refererer til de innenfor myndighetene som ville begrense israelsk nærvær i de okkuperte områdene så mye som mulig, og nøye seg med de områdene man satt på før krigen. På motsatt side finner vi "territoriell-maksimalistene" som ville at staten skulle ha kontroll over så store områder som mulig.

²⁹ Harris, 1980, s. 51

³⁰ Harris, 1980, s. 51

³¹ Yishai, 1987, s. 90

³² Mer kan leses om denne i Harris, 1980, s. 52

at Jerusalem skulle være hovedstad og under jødisk kontroll. Når det gjaldt Vestbredden sa "The Oral Law" at man skulle ha en "sikkerhetsbarriere" her til de arabiske naboene ved Jordanelven, uten at dette ble videre utdypet. De videre planene for størsteparten av Sinai og Vestbredden forble uavklart. Denne utydigheten bidrar til å forsterke inntrykket av at Labour i starten av perioden ikke hadde noen offisiell enhetlig bosettingspolitikk, i alle fall ikke en tydelig en. Det er ikke rart at Allon-planen dermed på mange måter ble retningsangivende, da den i stor grad kan sees som et kompromiss mellom de forskjellige grupperingene innad i regjeringen. Jeg skal som sagt komme nærmere inne på detaljene i Allon-planen nedenfor.

Det gikk mellom tre og fire år før Labour igjen ble nødt til å ta en tydeligere stilling til hva de skulle gjøre i de okkuperte områdene. Men også i forberedelsene til valget i 1973 skapte dette temaet splid innad i regjeringen. Igjen truet Dayan å forlate regjeringen, og ta med seg Rafi, et av partiene som på denne tiden utgjorde "Alignment" – Labours partiallianse, dersom han ikke fikk det som han ville.³³ Resultatet av Labour-regjeringens interne forhandlinger i forbindelse med ferdigstillingen av denne valgplattformen blir kalt "Galili-dokumentet" eller "-planen". Denne planen viser en relativt dramatisk kursendring i Labours bosettingspolitikk hvis man sammenligner den med "The Oral Law" og Allon-planens tidligste versjon. Man gikk inn for bygging av nye bosettinger, både sivile og paramilitære, og opprusting av de allerede eksisterende. *"Efforts will be made to increase their population by developing trade, industry and tourism."*³⁴ Det var altså ikke lenger bare en vag formulering om en "sikkerhetsbarriere" som var Labours bosettingspolitikk, men en mye mer aktiv og ekspanderende linje ble fastslått. Man får i langt større grad inntrykk av at en aktiv forflytting av den jødiske befolkningen inn på Vestbredden var ønskelig. Enda mer oppsiktsvekkende er det kanskje at Galili-planen i større grad åpnet for private aktører i bosettingsaktiviteten på Vestbredden. Tidligere var det kun det statlige organet *Israel Land Administration* som hadde lov til å

---

³³ Yishai, 1987, s. 91

³⁴ *The "Galili Plan" – Statement by Government Ministers of the Israeli Labour Party on Proposed Policy in the Occupied Territories*

erverve land utenfor "den grønne linjen"³⁵. Galili-planen åpnet for at disse rettighetene skulle utvides og dessuten kunne leies ut til private foretak.³⁶ Forretningsmenn som investerte i bosettinger ville få skattefradrag.³⁷ Med dette tok Labour et langt mer tydelig standpunkt med tanke på sin egen bosettingspolitikk.

Selv om den hadde kritikere innad i partiet, ble Galili-planen vedtatt, om enn kortvarig. I oktober 1973, bare uker etter at Labour hadde kommet frem til planen, brøt Yom Kippur-krigen³⁸ ut. Denne fikk store konsekvenser for det politiske liv i Israel, blant annet gikk Golda Meirs regjering av, deriblant uromomentet Moshe Dayan. I forberedelsene til valget som fulgte, måtte Labour på nytt ta stilling til sin plattform, men denne gangen i et totalforandret politisk klima. Resultatet ble at man forkastet Galili-dokumentet. En ny partiplattform kalt "The Fourteen Principles" skulle danne grunnlag for Labours politikk. Fokuset ble nå i langt større grad lagt på fredsarbeid enn bosettinger.³⁹ Galili-planens ekspansive preg og dens pådriv for bosettinger ble ikke gjentatt eller inkludert i den nye strategien.

Det virker sannsynlig at Dayans trussel om å gå av var sterkt medvirkende til at Labour vedtok Galili-planen. Om han hadde gått av og tatt med seg restene av Rafi-partiet, kunne dette betydd slutten på Labour-samarbeidet. Muligens også en styrking av de mer ytterliggående høyrepartiene, om Dayan hadde funnet nye allierte der. Yigal Allon skal også ha påpekt at man til slutt samlet seg om Galili-planen for å forhindre at Dayan i enda større grad kunne holde partiet som gissel for å få gjennomslag for egne synspunkter.⁴⁰ Selv om dette dokumentet markerte en tydelig kursendring i Labours bosettingspolitikk i forhold til tidligere, fikk det på grunn av den korte perioden det var i drift, minimal innvirkningskraft. Alt

---

³⁵ Referer til våpenstillstandslinjen som ble tegnet opp etter krigen i 1949. Linjen skiller Israel fra nabolandene Egypt, Jordan, Syria og Libanon, men også fra områdene som ble okkupert under krigen i 1967. Begrepet blir mest brukt om linjen mellom Israel og Vestbredden/Gaza.

³⁶ *The "Galili Plan" – Statement by Government Ministers of the Israeli Labour Party on Proposed Policy in the Occupied Territories*

³⁷ Yishai, 1987, s. 91

³⁸ Mer om denne i kapittel5, under avsnittet "You Kippur-krigen og dens etterdønninger".

³⁹ Yishai, 1987, s. 92

⁴⁰ Yishai, 1987, s. 92

tyder på at Labours bosettingspolitikk allerede noen måneder senere var tilbake på sin normale og langt mer diffuse kurs.

Allon-planen

Allon-planen var en plan for utstrakt bosetting av spesifikke deler av Vestbredden, skrevet av statsråd og daværende sjef for "Ministerial Settlements Committee" Yigal Allon. Selv om den aldri ble anerkjent av regjeringen som en del av deres offisielle politikk, blir planen i ettertid som regel ansett som grunnlaget for de fleste bosettingene etablert av myndighetene under Labour.⁴¹ At den aldri ble *offisielt* anerkjent Labour-politikk er imidlertid et viktig poeng. Gjennom årene ble planen revidert flere ganger, og det kan se ut til at den også var retningsangivende for Labours bosettingsplaner slik de fremstod under valgkampen i 1988.⁴² Man kan altså si at Allon-planen var "i drift" i to tiår, men som vi skal se nedenfor var det i hovedsak andre planer og strategier som lå bak Likuds bosettingspolitikk etter deres valgseier i 1977.

Yigal Allon var en av Labours lederskikkelser, statsråd blant annet som utenriksminister mellom 1974 og 1977, og vise-statsminister fra 1968 til 1977. Allon mente at Israel etter Seksdagerskrigen i 1967 måtte sikre seg grenser som var lettere å forsvare. Ved å dra nytte av det ny-erobrede landets topografi og bosette strategiske områder kunne man oppnå dette. Han foreslo derfor å etablere en landstripe langs Jordanelven under israelsk kontroll, samt ørkenen i Judea og de ubefolkede, østvendte skråningene i Hebronfjellene ved hjelp av strategiske bosettinger (se kartet nedenfor).⁴³ Gwyn Rowley sier at disse områdene slett ikke var så ubefolkede som Allon-planen skulle ha det til.⁴⁴ Han har i og for seg rett i det. Allon-planen ble revidert i 1970⁴⁵, og den nye planen inkluderte større og tettere befolkede områder enn det som i utgangspunktet var

---

⁴¹ "Progress of the Allon-plan", 1972, s. 148

⁴² Lein, 2002, s. 11

⁴³ Peleg, 1987, s. 111

⁴⁴ Rowley, 1984, s. 61

⁴⁵ Lein, 2002, s. 11

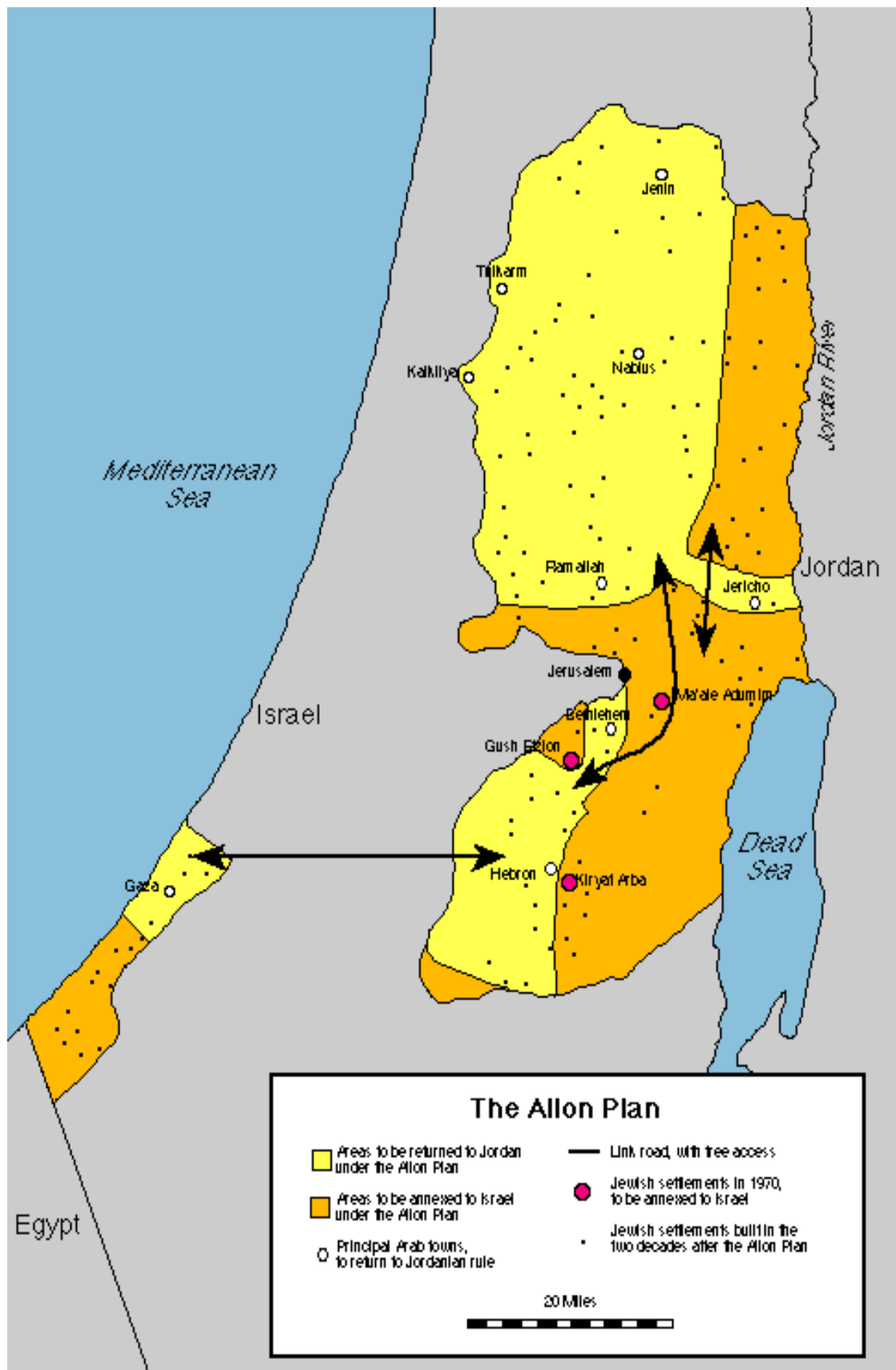
foreslått i 1967-utgaven. Likevel var Allon klar på at det var statens sikkerhet som var drivkraften bak bosettingsaktiviteten.⁴⁶ Allon-planen unngikk Samaria, de folkerike områdene på den nordlige Vestbredden.⁴⁷ Bosettingene som ble etablert som følge av Allon-planen var i all hovedsak etablert av sikkerhetshensyn og basert på landbruk, og befolkningen var, og fortsatte å være, relativt liten.⁴⁸ Som antydning av tabellen på side 73, var befolkningen i de myndighetsgodkjente bosettingene stigende i perioden 1968-1977, men oversteget sannsynligvis aldri 4500 mennesker. Dette er ingenting i forhold til tallene vi ser utover 1980 og -90-tallet. På kartene nedenfor kan vi se hvordan Allon-planen var tenkt.

---

⁴⁶ Allon, *Foreign Affairs*, 1976

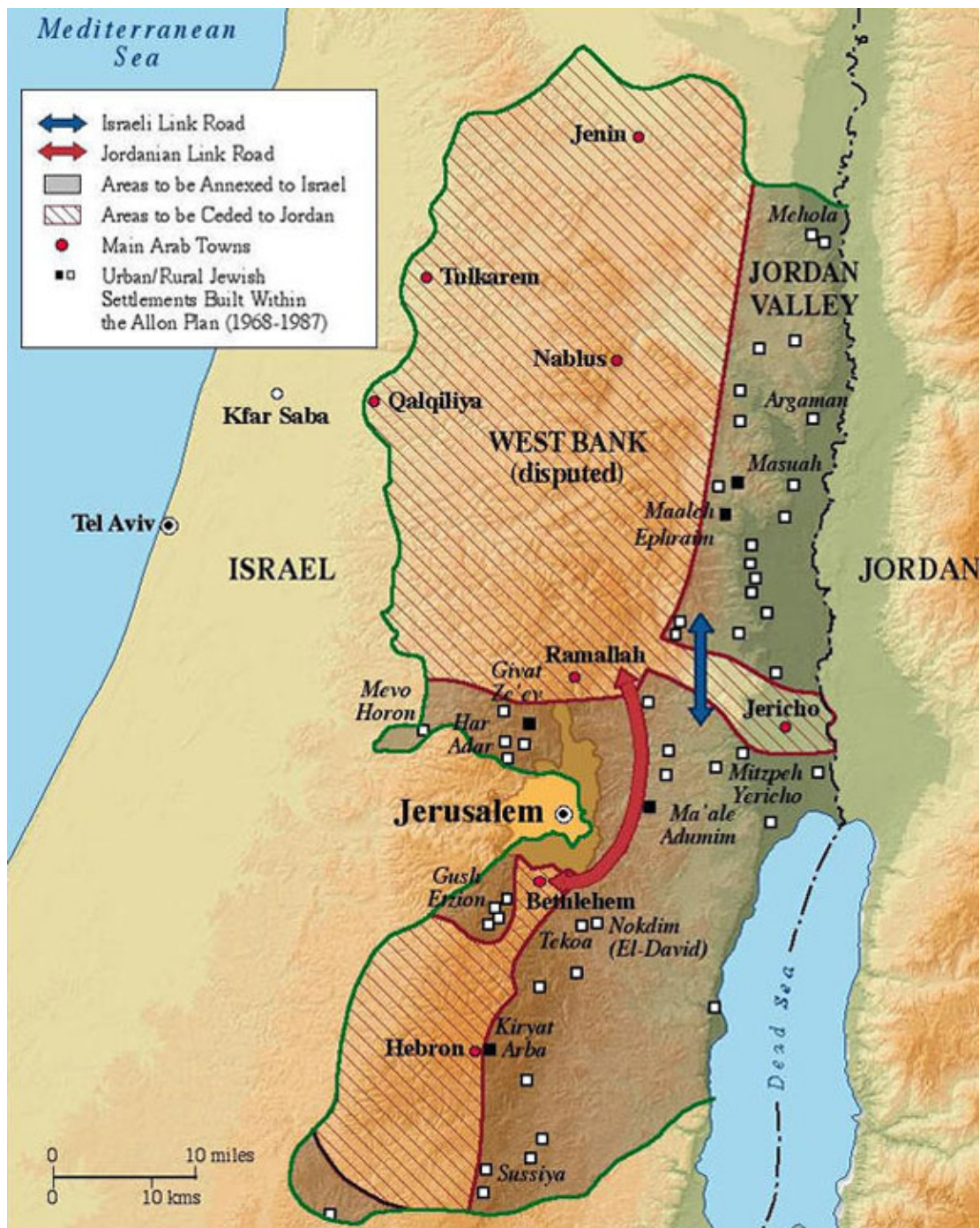
⁴⁷ Cohen, 1985, s. 144-145

⁴⁸ Se for eksempel Peleg, 1987, s. 111

Figur 1.⁴⁹

⁴⁹ Internettkilde 3

Figur 2.50

Det ikke helt klart hvilken periode kartene tar for seg, da planen ble revidert flere ganger. De gir uansett et inntrykk av Allon-planens utforming og tanker. To sammenhengende korridorer under israelsk kontroll langs Jordanvassdraget og Dødehavet som skulle forbindes med vei. Resten av Vestbredden skulle

⁵⁰ Internettkilde 3

”returneres” til Jordan. Disse områdene skulle også ha veiforbindelse, samt forbindelse med den ene halvdel av Gazastripen som også skulle være under arabisk kontroll.⁵¹ I de israelsk-kontrollerte områdene langs Jordanelven ble bosettinger etablert i to nord-sørgående belter, et nede i Jordandalen, og et høyere opp i åsene, med utsikt over dalen.⁵² Det var disse som skulle sikre det jødiske nærværet i området og på den måte skape en buffersone mellom Jordan og de palestinske områdene som ligger inntil Israel. I følge Allon ville disse sikkerhetssonene sikre at små israelske styrker kunne holde en eventuell invasjonshær unna grensene lenge nok til at man fikk mobilisert resten av hæren.⁵³ Sett i kontekst av krigen i 1967 og særlig den i 1973, er det ikke veldig rart at de israelske myndighetene ønsket bedre sikring av grensene.

I en artikkel publisert i tidsskriftet *Foreign Affairs* i 1976 gjør Yigal Allon selv rede for det han ser på som Israels sikkerhetsmessige utfordring – grensene.⁵⁴

”I am referring to the territorial element; to what can be defined as defensible borders that Israel must establish in any [peace]settlement, as an essential part of any effective mutual security arrangements and without any desire for territorial expansion per se.”⁵⁵

Hovedbudskapet var at Israel, slik grensene var før Seksdagerskrigen var ekstremt utsatt for angrep fra sine arabiske naboer. Israels eneste mulighet er å opprettholde det han kaller en forsvarlig og strategisk grenselinje mot disse. Likevel er han villig til å oppgi store deler av områdene som kom under israelsk kontroll under krigen i 1967. Han sier seg villig til dette, sier han, på tross av Israels historiske tilknytning til området, for å oppnå fred. Samtidig må den arabiske siden gå med å at Israel opprettholder strategiske militære soner under sin kontroll, slik at de kan være i stand til å forsvare grensene mot angrep inntil

---

⁵¹ Allons egne tanker bak disse kartene utdypes i *Foreign Affairs*, 1976

⁵² Matar, 1981, s. 94

⁵³ Allon, 1976, s. 44

⁵⁴ Allon, 1976

⁵⁵ Allon, 1976, s. 40

de kan mobilisere resten av hæren.⁵⁶ Det er tydelig at Allon gir uttrykk for at han mener at Israel har rett til å ta kontrollen over områder på Vestbredden, og han sier at Jerusalem selvfølgelig må være under israelsk styre. Han *fremstår* i denne teksten likevel som kompromissvillig. Retorikken er langt mer avbalansert og løsningsorientert enn det vi ser fra Likud noen år senere. Og man får inntrykk av at fred er det overordnede målet. Allon snakker kun om å beholde områder der han mener det er sikkerhetsmessig nødvendig. *"The question of security was the main motive for this policy of dispersing the Israeli population to border settlements or frontiers, which serve the funktion of defence posts against the Palestinian resistance."*⁵⁷

For å avslutte dette kapittelet om Allon-planen velger jeg å gjengi et sitat fra Allon selv, som i stor grad oppsummerer det jeg har drøftet ovenfor:

*"Let me stress again that defensible borders are vital to Israel not out of any desire to annex territories per se, not out of a desire for territorial expansion, and not out of any historical and ideological motivation. Israel can compromise on territor but it cannot afford to do so on security. The entire rationale of defensible borders is strategic. This is also the only rationale for the selective settlement policy that Israel is pursuing, as an integral part of its unique defence system, in those strategic zones so vital to its security."*⁵⁸

Det er viktig å huske at selv om Allon-planen aldri ble anerkjent som offisiell Labour-politikk, var Allon selv en fremtredende Labour-politiker og regjeringsmedlem. Det er derfor naturlig at det han sier oppfattes som representativt for regjeringen. Alt tyder dessuten altså på at planen uansett var retningsgivende for de myndighetsetablerte bosettingene på Vestbredden. Nå må man også huske på at den israelske okkupasjonen, og bosettingsaktiviteten i de okkuperte område, i stor grad befant seg i internasjonalt søkelys og var under

---

⁵⁶ Allon, i Foreign Affairs, 1976, s. 44

⁵⁷ Abu-Ayyash, 1976, s. 90

⁵⁸ Allon, 1976, s. 49-50

stort press. For de israelske myndighetene var det nok viktig å forsøke å "rose male" og rettferdiggjøre denne virksomheten i så stor grad som mulig. Det kan selvfølgelig spekuleres i at andre motiver ble nedtonet, og det sikkerhetsmessige fremhevet, for å legitimere bosettingsaktiviteten man førte på Vestbredden.

Proessen bak etableringen av bosettinger i Labour-perioden

Mellom 1967 og 1970 lå ansvaret for avgjørelser og spørsmål angående bosettinger hos flere forskjellige organer, hvor den viktigste var "Ministerial Committee for the Territories", som hadde ansvar for alle spørsmål tilknyttet de okkuperte områdene. Etter 1970 ble den mer spesialiserte "Inter-Ministerial Settlement Committee", opprettet til dette formålet, selv om andre departementer og organer fortsatt hadde sin del av ansvar i bosettingsspørsmål.⁵⁹ Dette tyder på at bosettingsspørsmålene ble mer omfattende, og skjøvet fremover i køen på myndighetenes prioriteringsliste. Planleggingen av ikke-urbane bosettingsprosjekter og gjennomføringen av departementsordre på dette området lå i hendene til bosettingsavdelingen (Settlement Department) i Jewish Agency.⁶⁰ Jewish Agency er en såkalt "Non-governmental Organization". Landbruksdepartementet hadde også innflytelse på bosettingsaktiviteten. Det var de som kontrollerte *Israel Lands Administration*, som igjen var ansvarlige for "statlig land" og for finansieringen av WZO Settlement Division.⁶¹ At flere departementer, komiteer og organer hadde avgjørelseskraft og myndighet i bosettingsspørsmål, medvirket følgelig til at heller ingen fikk det fullstendige og overordnede ansvaret. Selv om Allon-planen fungerte som retningslinje, gjør dette at det er vanskelig å få et fullstendig klart bilde om akkurat hva som ble gjennomført av regjeringen og hva som ble utført av andre interessegrupper. Harris påpeker det samme, og sier: "*Paradoxically, as an arm of the Jewish Agency the Settlement Department has always been*

---

⁵⁹ Harris, 1980, s. 46

⁶⁰ Harris, 1980, s. 46

⁶¹ Lein, 2002, s. 14

*institutionally separate from the government structure – a situation which has encouraged a degree of independence and even occasionally led to friction.*⁶² Vi ser at en rekke ulike organer, både offentlige og ikke-statlige altså var innblandet i bosettingsprosessen.

Yigal Allon, mannen bak Allon-planen satt i en periode som sjef for det viktige organet "Interministerial Settlement Committee". Denne kunne bestå av både medlemmer av regjeringen og representanter fra Jewish Agency.⁶³ Og det var Jewish Agencys bosettingsdepartement som hadde en stor del av den utøvende makten i prosessen med å etablere nye bosettinger. I tillegg til at dette systemet bestod av både statlige og ikke-statlige organer, kunne også interessegrupper og privatpersoner blande seg inn. La oss bruke bosetterbevegelsen Gush Emunim som eksempel. Gush Emunim kunne komme med en offisiell henvendelse med en forespørsel om å etablere en bosetting et visst sted. Da ville Jewish Agencys bosettingsdepartement kunne gjøre de nødvendige undersøkelsene, anslå kostnadene og stå for den praktiske planleggingen av den nye bosettingen. Hvis de kom til at planen var gjennomførbar, gikk avgjørelsen til "Interministerial Settlement Committee", eller dersom disse ikke ble enige, til full diskusjon og behandling i Knesset. Dette siste elementet forandret seg under Likud. Under Likud gikk avgjørelsen da ikke til Knesset, men til et nytt og mer lukket organ, "Cabinet Security Committee". Under Labour ble et forslag om bosetting kun godkjent dersom det hadde et stort politisk flertall.⁶⁴ Etter myndighetenes godkjenning gikk forslaget videre til organene som bestemte hva slags bosetting som skulle etableres ut i fra en rekke lokale og strategiske hensyn, før det gikk tilbake til J.As bosettingsdepartement for en detaljert planlegging og utførelse. Bosettingene ble finansiert gjennom Jewish Agencys budsjett. De fikk penger fra innsamlinger i regi av WZO, både nasjonalt og internasjonalt, men også gjennom bevilgninger fra myndighetene.⁶⁵ Selv om myndighetene ikke nødvendigvis bidro til finansieringen direkte, gjorde de det altså indirekte. Det hendte selvfølgelig at myndighetene ikke godkjente bosettingsplanene, eller forespørslene. I Gush

---

⁶² Harris, 1980, s. 47

⁶³ Harris, 1980, s. 48

⁶⁴ Harris, 1980, s. 48-49

⁶⁵ Harris, 1980, s. 50

Emunims tilfelle, gjennomførte de ofte planene uansett, noe som gjerne førte dem på kollisjonskurs med regjeringen.

Forskjellige typer bosettinger

Hovedsakelig kan man dele bosettingstypene inn i to hovedkategorier – urbane og rurale. Man kan også si at militære/paramilitære bosettinger utgjør en tredje. De fleste bosettingstypene faller inn under en av disse tre. Det er primært to av disse bosettingstypene som preget bosettingsaktiviteten i Labour-perioden.⁶⁶ Gwyn Rowley kaller de første av disse "outpost" eller "nahal"-bosettingene. Dette var strategiske områder befestet av militære. De ble etablert ved at den delen av den israelske hæren som hadde ansvar for bosettingsaktiviteten (Pioneer Settlement Corps) bygget hus og infrastruktur og sørget for vann og elektrisitet. Dette er i utgangspunktet en bosettingstype man ikke kan kalle verken rural eller urban. Flere av disse gikk imidlertid etterhvert over til å bli sivile eller semi-sivile rurale bosettinger og "vanlige familier" flyttet inn. Dette var blant de vanligste bosettingene bygget med støtte fra de israelske myndighetene under Labour.⁶⁷ Mange slike ble etablert i områdene innenfor Allon-planen for å sikre et jødisk nærvær i det strategisk viktige området. Ofte ble disse, etter at de hadde blitt sivile, organisert som "kooperative" bosettinger. Disse består av tre forskjellige bosettingstyper, som skilles fra hverandre ut i fra hvilken grad av sameie og samvirke de blir drevet etter. I likhet med de jødiske Kibbutz- og Moshav-bosettingene som ble etablert rundt omkring i Palestina før den israelske statsdannelsen, baserer disse seg på jordbruk, og man kan like gjerne betegne dem under samlebegrepet "kooperative bosettinger". Eieforholdene og produksjonsmåtene er da også preget av større eller mindre grad av sameie og samvirke. Forskjellen fra tidligere er at det var hæren, og ikke sionistiske organisasjoner eller enkeltgrupper, som stod for pionervirksomheten, og at bosettingene ikke var økonomisk lønnsomme før etter år med statlig hjelp. De fleste bosettingene i Jordan-dalen kan defineres som slike kooperative rurale

---

⁶⁶ Rowley, 1984, s. 57

⁶⁷ Land Grab, 2002, s. 23

bosettinger, like i utforming som de kooperative bosettingene inne i Israel. Planløsningen i dem er i hovedsak bestemt av den sosiale struktureringen. De ulike familiene bor for eksempel ved siden av jorda de selv disponerer og arbeider på.⁶⁸ Under Labour var alle bosettinger en del av dette "Kibbutz-Moshav"-systemet, bortsett fra ti – som enten ikke var anerkjent eller var tilknyttet urbane sentre.⁶⁹ Blant disse ti finner vi de to andre bosettingstypene. En av dem var de religiøse, hovedsakelig ulovlig etablert av Gush Emunim. Vi skal komme tilbake til disse nedenfor. Den tredje bosettingstypen som ble etablert under Labour var de tilknyttet urbane sentre - en slags "forstadsbosettinger" etablert i utkanten av byer, hovedsakelig rundt Jerusalem, men også mindre byer som Hebron og Betlehem. Disse ble vanligvis etablert direkte av myndighetene, og ble dermed "godkjent".⁷⁰ Denne typen bosettinger økte sterkt i omfang etter at Likud kom til makten, og jeg vil komme tilbake til denne bosettingstypen senere.

Gush Emunim og deres bosettinger utenfor Allon-planen

Når man skal diskutere israelsk bosettingsvirksomhet er det umulig å unngå Gush Emunim. Denne grupperingen kommer til å være en viktig del av denne diskusjonen, så det vil være hensiktsmessig å bruke litt tid på den nå.

Gush Emunim var en jødisk, høyre-radikal, religiøs nasjonalistgruppering. Gruppens forløpere vokste frem raskt etter seksdagerskrigen, men Gush Emunim ble ikke grunnlagt før i 1974. De var fremfor alt en bosetterbevegelse, i den forstand at deres hovedbudskap - grupperingens fundamentale mål - var å bosette Vestbredden. Flere innflytelsesrike medlemmer hadde bakgrunn fra bosettinger. Selv om gruppens medlemmer, hver for seg eller samlet, selvfølgelig også deltok i andre deler av det israelske samfunnet, var Gush Emunim grunnlagt med bosetting som formål. Gush Emunim mente at jødene har en hellig plikt til å

---

⁶⁸ Land Grab, 2002, s. 33

⁶⁹ Harris, 1980, s. 47

⁷⁰ Rowley, 1984, s. 60

hevde suverenitet over det "vestlige Palestina", i denne sammenhengen betød det hovedsakelig området vest for Jordanvassdraget. Det var rabbiner Tzvi Yehudah ha-Kohen Kook som var den viktigste ideologien for grupperingen.⁷¹

Religiøse radikale sionister var ikke spesielt innflytelsesrike før 1967. Det "mirakuløse" utfallet av seksdagerskrigen bidro til å endre på dette.⁷² Nærmest over natten gikk Israel fra å være en liten, utsatt og underlegen stat, inneklemt mellom Middelhavet og en rekke fiendtlige arabiske stater, til å bli en stormakt i Midtøsten. Da "folk flest" hadde konsentrert seg om opprettholdelsen av staten i årene før 1967, hadde Rabbiner Kook fått relativt liten oppmerksomhet for sine ekspansive idéer om bosetting av områdene på Vestbredden. Etter utfallet av Seksdagerskrigen fikk han plutselig mye større oppslutning fra den religiøse delen av befolkningen, spesielt de unge. Kook hadde lenge jobbet for inkorporeringen av de nå erobrede områdene i den israelske staten. Han erklærte:

*"We hereby inform the people of Israel and the entire world that under heavenly command we have just returned home in the elevations of holiness and our holy city. We shall never move out of here."*⁷³

Med dette vokste det frem en ny fundamentalistisk ideologisk tankegang som fokuserte på det guddommelige og mirakuløse ved utfallet av Seksdagerskrigen, med Rabbiner Kook i spissen. Denne nye retningen fastslo at områdene erobret under krigen var fysisk og åndelig uatskillelige fra det israelske folket.⁷⁴ Denne religiøst fundamentalistiske tankegangen gjaldt for Kook og hans "disipler"; ser man på den israelske folkemassen i sin helhet, utgjorde de fortsatt en relativt liten gruppe mennesker. Likevel bidro utfallet av Seksdagerskrigen sannsynligvis til å skape en holdningsendring i de bredere lag av befolkningen, også i styresmaktene. Kampen for statens overlevelse snudde til kampen for opprettholdelsen av den sionistiske drømmen om *Eretz Israel* – det bibelske

---

⁷¹ Hoch, 1994

⁷² Sprinzak, 1991, s. 35- 45

⁷³ Sprinzak, 1991, s. 44

⁷⁴ Sprinzak, 1991, s. 44

Stor-Israel. "Territoriell-maximalismen" fikk plutselig en langt større oppslutning.⁷⁵

Blant Israels religiøse sionistiske jøder ble de "mirakuløse" erobringene av de nye områdene sett på som et svar fra Gud. Tilbakevendelsen av dette bibelske området til jødiske hender ble ansett å representere begynnelsen på frelsen for det jødiske folk, og kolonialiseringen av disse områdene ble dermed sett på som en religiøs plikt. Gush Emunim la også vekt på jødernes historiske rett til landet.⁷⁶ Dette er tankegods vi kjenner igjen fra de innledende kapitlene i denne oppgaven, og var en relativt utbredt oppfatning i det israelske sionistiske samfunnet, også blant folk som ikke tilhørte det ytterste høyre.

Gush Emunim var på mange måter dominerende i det som kalles "the settlement movement" mellom 1967 og 1982.⁷⁷ Dette bør ikke tolkes dithen at det var Gush Emunim som i hovedsak stod bak bosettingsaktiviteten i Labour-perioden. Labours uttalte formål med bosettingene var økt sikkerhet for den israelske staten. Man må skille mellom "bosetterbevegelsen" og bosettingsaktiviteten som helhet. Som det kommer frem i denne oppgaven ble bosettinger brukt som et virkemiddel for å oppnå flere ulike mål. Labour-regjeringen etablerte tilsynelatende bosettinger av hensyn til staten Israels sikkerhet, og i kraft av å være folkevalgte. "The settlement movement" – bosetterbevegelsen – var de menneskene som ønsket bosettinger av personlige grunner, det være seg religiøse, ideologiske eller økonomiske. Altså private bosettingspådrivere. Gush Emunim hadde, som vi har sett, mulighet til å foreslå etableringen av bosettinger til myndighetene som alle andre interessegrupper. Men de opprettet også illegale bosettinger der myndighetene ikke godkjente deres forslag.

I 1968 slo en gruppe på 80 israelere seg ulovlig ned i Park Hotel i Hebron.⁷⁸ De fastslo at de aldri ville forlate hotellet, men gikk etter hvert med på å flytte seg til et nærliggende militært område, hvor de ble værende. Dette skulle bli

---

⁷⁵ For en utfyllende beskrivelse av dette begrepet: se Sprinzak, 1991, s. 38 - 43

⁷⁶ Harris, 1980, s. 135

⁷⁷ Hoch, 1994, s. 1-2

⁷⁸ De ville gjenopprette det jødiske nærværet i Hebron, en Paletinsk by tre mil sør for Jerusalem. 14

”oppskriften” på hvordan Gush Emunim etablerte mange av sine bosettinger. ”It involved tremendous dedication, great political pressure, and intense lobbying.”⁷⁹ Gush Emunim ønsket å gjenopprette et jødisk nærvær i de tett befolkede palestinske områdene i høylandet på Vestbredden, et område som hadde vært unngått av Allon-planen av demografiske årsaker. Dette førte naturlig nok Gush Emunim på kollisjonskurs med Rabin-regjeringen.⁸⁰ Gush Emunim hadde i begynnelsen en sterk tilknytning til NRP (National Religious Party), og kontrollerte partiets ungdomsorganisasjon. I kraft av dette hadde de en viss innflytelse under regjeringsforhandlingene mellom NRP og Labour.⁸¹ NRP var en del av nær sagt alle regjeringer siden 50-tallet. Før valget i 1977 førte med seg en mer ”vennlighetsinn” regjering, hadde Gush Emunim liten *offisiell* politisk støtte for bosettingsvirksomheten sin. De etablerte bosettinger ulovlig, og tvang med det Labour-regjeringen til å enten inngå kompromiss og la bosetterne bli, eller bruke militærmakt til å fordrive dem. De fikk som regel bli.⁸² At bosettingene var ”ulovlige” innebar i denne sammenhengen at myndighetene ikke bidro med støtte til helsetjenester, utdanning, velferdsgoder og andre sosiale tilbud. Finansiering til slikt fikk Gush Emunim likevel gjennom organisasjoner som Jewish National Fund og Youth Aliyah.⁸³

For å få et lite innblikk i tankegangen bak Gush Emunims aktiviteter kan man ta en kikk på en tekst som ble publisert i bevegelsens nyhetsbrev i januar 1978.⁸⁴ Der kan man blant annet lese at regjeringens forhandlinger om å trekke seg tilbake fra bosettingene i Rafiah Selient og Sharm el-Sheikh ble sett på som en tilnærming som manglet nasjonalistisk ansvarsfølelse, og at regjeringen med disse forhandlingene underminerte mulighetene for å fullføre den sionistiske målsettingen om å bosette landet. Videre kan man lese hvordan Gush Emunim

---

⁷⁹ Sprinzak, 1991, s. 47

⁸⁰ Harris, 1980, s. 135

⁸¹ Harris, 1980, s. 136

⁸² Rabinovich, Reinharz, 2008, s. 305

⁸³ Rowley, 1984, s. 59

⁸⁴ Gush Emunim Opinion Paper, i Rabinovich, Reinharz, 2008, s. 305-307

begrunner bosettingsaktiviteten på det nordlige Vestbredden med jødedommens sterke historiske røtter i området.⁸⁵

Ovenfor var jeg inne på at de Labour-etablerte bosettingene i stor grad var strukturert etter modell av de tradisjonelle kibbutz- og moshav-bosettingene som finnes på Vestbredden og i Israel, der eiendomsforholdene og produksjonsmåtene var preget av større eller mindre grad av sameie og samvirke. Gush Emunim startet imidlertid med en ny type bosettinger, en type som var unike for de okkuperte områdene som gjerne blir kalt "community settlements". Der de Labour-etablerte kooperative bosettingene lå ved dyrkbar jord og var strukturert etter sosiale hensyn, var community-bosettingene gjerne plassert med tanke på topografien i området, gjerne på eller rundt toppen av en åskam eller høyde. Det administrative sentrum ligger gjerne i midten – på toppen – mens de identiske husene, på identiske tomter, ligger i konsentriske sirkler rundt.⁸⁶ Community-bosettingene hadde også en "løsere" struktur med tanke på eieforhold og produksjonsmetoder. Gush Emunim bygget også flere såkalte "regionale sentre".

Ilan Peleg deler den israelske bosettingsaktiviteten opp i tre deler.⁸⁷ Den første delen varer fra 1967 til 1975, og er preget av Allon-planen. I denne perioden blir bosettingene i all hovedsak etablert av myndighetene og av sikkerhetshensyn. Den andre fasen vokste frem de to siste årene av Labours regjeringsperiode, og det var Gush Emunim som stod for denne. Gush Emunim ga ikke bare bosettingsaktiviteten et nytt driv, men også ett nytt motiv: Bosettingen av hele Eretz Israel. Gush Emunim krevde etableringen av 60 bosettinger på Vestbredden, i områder som hadde vært unngått av Allon-planen.⁸⁸ Den tredje fasen kom mot slutten av Begins regjeringsperiode, og vi skal se nærmere på denne nedenfor. Det er interessant å merke seg at Peleg her ikke setter et skille i bosettingsaktiviteten rundt 1977. Han mener derimot at bosettingsaktiviteten mellom 1975 og til 1982/1983 er preget av Gush Emunim.

---

⁸⁵ Gush Emunim Opinion Paper, i Rabinovich, Reinhartz, 2008, s. 305-307

⁸⁶ Land Grab. 2002, s. 34

⁸⁷ Peleg, 1987, s. 111-113

⁸⁸ Peleg, 1987, s. 113

5. Utviklingen av revisjonismen, ny-sionismen og veien mot Likuds valgseier i 1977.

Der den sosialistiske sionismen hadde vært dominerende i tiårene etter statsdannelsen, blir Likuds valgseier gjerne betraktet som ny-sionismens gjennombrudd. Før jeg beveger meg over til Likuds bosettingspolitikk, vil jeg her bruke litt tid på partiets ideologiske bakgrunn og hvordan de kom til makten. Dette er nødvendig for å klargjøre forskjellene mellom Labour og Likud. Det er også fruktbart å få et lite innblikk i faktorene som spilte inn i Likuds valgseier, da dette kan bidra til å svare på noen hypotesene jeg kom med innledningsvis.

Revisjonismen

Som vi har sett tidligere hadde regjeringene før 1977 forankring i den sosialistiske arbeiderbevegelsen. Dette har naturligvis sammenheng med at den sosialistiske sionismen var den ledende retningen innenfor det sionistiske organisasjonsapparatet utover på 1900-tallet. Labour og den sosialistiske sionismen gikk sammen hånd i hånd, og man gjerne anvende begrepet "labour-sionisme". Innenfor det sionistiske rammeverket utviklet seg imidlertid også andre ideologiske "grener" parallelt med den sosialistiske. I 1935 brøt en av de viktigste av disse ut av WZO, og dannet sin egen; New Zionist Organisation.⁸⁹ Som en del av WZO ble denne retningen på engelsk kalt "revisionist zionism". Etterhvert bidrar denne til at det utvikler seg en ny sionistisk hovedretning: "ny-sionismen", og det er innenfor denne retningen at Likud har sin ideologiske forankring. I dette kapitlet skal vi se på hvordan ny-sionismen utviklet seg til å få innpass i Israels høyeste maktorgan, til tross for, eller kanskje på grunn av, den solide posisjonen den sosialistiske sionismen hadde hatt i så mange år.

5.1.1. Utbruddet

---

⁸⁹ Seliktar, 1986, s. 74

Ofira Seliktars⁹⁰ bok "New Zionism and the Foreign Policy System of Israel" kom i 1986. Her skriver hun at "*Contemporary New Zionism is a loosely-knit belief system which combines secular and religious elements.*"⁹¹ Russeren Vladimir Jabotinsky blir ofte omtalt som grunnleggeren av revisjonismen, og er på mange måter selve ideologen bak den radikale høyresiden i Israelsk politikk. Det var hans ønske om å "revisjonere" den sosialistiske sionismen som ga navn til den nye retningen. Ifølge Seliktar var Jabotinskys største problem med sosialistene deres syn på anti-semittisme og den jødiske nasjonalkarakteren. I Jabotinskys øyne var ikke den europeiske anti-semittismen et *unik*t tilfelle for jødene, men et generelt uttrykk for fordommer mot minoriteter. Det kan også se ut til at han aksepterte mye av den rådende kritikken mot de østeuropeiske jødene. Der den sosialistiske sionismen først og fremst ville løse jødene's sosiale situasjon i Europa, var Jabotinsky klar på at det var jødisk suverenitet han ønsket.⁹² Han kunne heller ikke se hvordan man kunne forene sosialistenes klassekamp med den nasjonsbyggingen han selv jobbet for.⁹³ På denne tiden var det ikke noe uttalt offentlig mål i seg selv for WZO å danne en suveren jødisk stat i Palestina. Kort forklart kan vi si at de sosialistiske sionistene i hovedsak jobbet for en løsning på et *sosialt* jødisk problem, mens revisjonistenes problem i større grad var forbundet med selve mangelen på en jødisk *stat*. Innenfor det sionistiske rammeverket var altså den sosialistiske og den revisjonistiske sionismen to ulike retninger med relativt ulike målsettinger og metoder for å nå disse. Når man ser på de to retningenes forskjellige bakgrunnshistorie blir det lettere å forstå disse ulike oppfatningene. De fleste sosialistiske sionistene hadde bakgrunn fra Øst-Europa og Sovjet, men Jabotinsky på sin side hadde tilbragt mye av sin ungdomstid i vesten hvor særlig italiensk nasjonalistisk og fascistisk tankegang hadde påvirket ham. De to retningene var dermed i utgangspunktet fundamentert på ulike kulturelle bakgrunner.

Jabotinsky var altså grunnleggeren av revisjonismen og en innflytelsesrik ideolog for den høyre-radikale delen av sionistisk og israelsk politikk. Han fremstår som

---

⁹⁰ Forsker ved Middle East Research Institute ved University of Pennsylvania

⁹¹ Seliktar 1986, s. 74

⁹² Seliktar, 1986, s. 75

⁹³ Seliktar, 1986, s. 78

en hard og kompromissløs sionist. Dette inntrykket blir ytterligere forsterket av at hans ideologi inspirerte og bidro til dannelsen av *Irgun*⁹⁴, og av hans "Iron Wall-teori". Denne gikk i hovedtrekk ut på at Israel, når de oppnådde målet om statsdannelse, måtte avskrekke arabisk motstand med militærmakt.⁹⁵ Han trodde at det nye israelske kongedømmet bare kunne skapes gjennom krig, en tanke som Irguns leder Menachem Begin også delte.⁹⁶ Revisjonistene mente at historien gav jødene rettigheter til landet på begge sider av Jordan-elven. Da de på begynnelsen av 1930-tallet foreslo å etablere en jødisk nasjonalstat i Palestina, og de sosialistiske sionist-lederne ikke anerkjente disse planene, brøt den revisjonistiske retningen ut av WZO.⁹⁷

5.1.2. Neo-revisjonisme

Revisjonistbevegelsen mistet mange av de viktigste skikkelsene i Holocaust, noe som naturligvis svekket den.⁹⁸ Etter statsdannelsen i 1948, fornyet bevegelsen seg. Den neo-revisjonistiske retningen ble en politisk aktør under partinavnet Herut, med Menachem Begin som leder. På en side er neo-revisjonismen forankret i revisjonismen gjennom tanken om den uunngåelige konflikten mellom arabere og jøder, det jødiske folkets historiske rettigheter til Eretz-Israel i sin helhet, og viktigheten av maktbruk i internasjonale spørsmål. På den andre siden representerte de en radikaliserings av disse idéene.⁹⁹ Denne radikaliseringsen bør naturligvis sees i kontekst av holocaust, utviklingen av forholdet mellom jøder og arabere i regionen og Heruts rolle som opposisjonsparti. Ilan Peleg fremhever flere trekk ved neo-revisjonismen som er relevante i denne sammenhengen: En generell tro på maktbruk, særlig militær, som det viktigste instrument i relasjonene mellom nasjoner. En oppfatning av resten av verden som fiendtlige og ute etter å ødelegge Israel og det jødiske folk.

---

⁹⁴ En jødisk revisjonistisk paramilitær organisasjon som opererte under Palestinamandatet, og som i en periode ble ledet av senere statsminister Begin. Både Storbritannia og Jewish Agency betegnet Irgun som en terroristorganisasjon, da den stod bak bombingene av King David Hotel i Jerusalem i 1946, og massakren av 107 palestinere i landsbyen Deir Yassin i 1948.

⁹⁵ Seliktar, 1986, s. 88

⁹⁶ Seliktar, 1983, s. 121

⁹⁷ Seliktar, 1983, s. 122

⁹⁸ Seliktar, 1986, s. 91

⁹⁹ Peleg, 1987, s. 52-53

Ønsket om territoriell ekspansjon på grunn av historiske nasjonale "rettigheter", uten hensyn til at disse rettighetene ikke var anerkjent av resten av verdenssamfunnet. Den bar preg av en respektløshet ovenfor internasjonale lover. Peleg karakteriserer neo-revisjonismen som ultranasjonalistisk, men ikke facistisk. Den representerte også en allianse mellom religiøse messianister og i utgangspunktet sekulære ultranasjonalister.¹⁰⁰ Neo-revisjonistene hadde en oppfatning om at jødene hadde et gyldig krav på hele Eretz-Israel, i betydningen området underlagt det britiske Palestinamandatet, og at ingen andre hadde et slikt krav. Ergo burde jødene styre dette området alene.¹⁰¹ Andre sionistiske grener mente at opprettelsen av en egen nasjonalstat ville bidra til å normalisere jødernes tilværelse. Dette mente også Jabotinsky. Neo-revisjonismen avfeier imidlertid synet på en jødisk "normaltilværelse" da de mener at jødernes situasjon er så grunnleggende unik, forskjellig og adskilt fra resten av verden at en slik "normalisering" er uoppnåelig og til og med ujødisk.¹⁰²

Heruts politiske plattform reflekterte det revisjonistiske ønsket om å inkludere hele området underlagt Palestinamandatet i Israel. De mente også at fredsforhandlinger med araberne var å vise svakhetstegn og at dette ville øke risikoen for et arabisk angrep.¹⁰³ Neo-revisjonistene beholdt mye av revisjonismens ideologi selv om ledelsen og organisasjonsstrukturen var forandret, men på mange områder forfektet de en radikaliserings av denne ideologien. I de første tiårene etter 1948 var revisjonismens tankegodt i all hovedsak avvist av majoriteten av det israelske samfunnet. I 1965 slo Herut seg sammen med The Israeli Liberal Party, et innenfor sionismen sentrumsorientert parti, og sammen dannet de partialliansen Gahal. Denne alliansen utgjorde for første gang i historien et høyreorientert regjeringalternativ som på alvor kunne utfordre Labours makthegemoni. Flere fra The Liberal Party oppfattet imidlertid Begin som for radikal, og brøt ut av partiet. Likevel ble denne sammenslåingen av mange sett på som en legitimering av det kontroversielle ny-revisjonistiske

---

¹⁰⁰ Peleg, 1987, s. 53-56

¹⁰¹ Peleg, 1987, s. 55

¹⁰² Peleg, 1987, s. 56

¹⁰³ Seliktar, 1986, s. 91

tankegodset, og dets gjennombrudd i det israelske politiske liv.¹⁰⁴ Dette inntrykket må ha blitt forsterket da Gahal i dagene før krigen i 1967 ble med i en samlingsregjering¹⁰⁵ sammen med Labour-alliansen. Inntrykket av ny-revisjonismens etter hvert solide fotfeste i politikken forsterkes ytterligere av at mange fremtredende personer, også fra Labour, startet "The Greater Land of Israel Movement" i 1967. Mot slutten av 1960-tallet kan vi derfor slå fast at den neo-revisjonistiske ideologien hadde etablert seg som en reell politisk faktor.

The Greater Land of Israel Movement

The Greater Land of Israel Movement ble startet av en samling på omkring femti fremtredende tidligere Labour-aktivister, revisjonister, intellektuelle, poeter og forfattere. Organisasjonen ble i utgangspunktet dannet av tilhengere av partiet Rafi¹⁰⁶ som tok avstand fra partileder Ben Gurions krav om full tilbaketrekking fra de okkuperte områdene bortsett fra Øst-Jerusalem, og at området skulle returneres til araberne.¹⁰⁷ Den var en interessegruppe som i kjølvannet av Seksdagerskrigen samlet seg omkring en felles oppfatning om at det jødiske folket hadde rettighet til de okkuperte områdene som følge av sin religiøse og tradisjonelle tilknytning til regionen. De ville i utgangspunktet beholde områdene av strategiske årsaker, men adopterte senere den religiøse rettferdiggjøringen av dette ønsket.¹⁰⁸ Organisasjonen ble raskt innflytelsesrik og jobbet iherdig for etablering av bosettinger på Vestbredden.¹⁰⁹ Bevegelsens grunnleggende manifest sier:

"The Six Day War has opened up a new and decisive era for the people and the State of Israel. The Jewish nation has come into possession of its

---

¹⁰⁴ Seliktar, 1986, s. 92

¹⁰⁶ Partiet til tidligere statsminister David Ben Gurion, og et av partiene som i 1968 fusjonerte til Labour.

¹⁰⁷ Harris, 1980, s. 46

¹⁰⁸ Weissbrod i Newman, 1985, s. 80

¹⁰⁹ Harris, 1980, s. 46

reunited and undivided territory. We have as little right to slight the gift of territory as to abandon the State of Israel.”¹¹⁰

Manifestet sier også at forfatterne forplikter seg til å arbeide for å beholde de okkuperte områdene under israelsk kontroll.¹¹¹

Selv om dette åpenbart gjenspeiler revisjonistisk tankegang, skal man likevel være forsiktig med å karakterisere denne bevegelsen som utelukkende revisjonistisk. Å mene at jødene hadde en bibelsk rett på området var ikke spesielt kontroversielt i seg selv, og var en tanke de fleste sionister kunne stille seg bak, også fra venstresiden. Den stemmer ikke alene overens med revisjonistisk tankegods. Neo-revisjonistenes ønske om å opprettholde den jødiske kontrollen og nærværet *nærmest for enhver pris*, var imidlertid ikke nødvendigvis like lett å svelge for alle. På dette punktet må man skille mellom revisjonistisk tankemåte og andre som også ville ha Vestbredden under jødisk kontroll. Hvorvidt kan så vi si at Greater Israel Movement var ideologisk forankret i neo-revisjonistisk tankegang? Bevegelsen var utvilsomt for en større grad av jødisk tilstedeværelse i de okkuperte områdene, og mente at det jødiske folket hadde historiske rettigheter til dette landet. Dette var imidlertid en oppfatning de delte med store deler av den sionistiske befolkningen. De mente også at de jødiske tradisjonene var unike i verdensmålestokk, og at konvensjonelle regler derfor ikke skulle gjelde for disse. Bevegelsen hadde imidlertid utspring i en liten gruppe mennesker fra alle steder på den politiske skalaen, og disse spørsmålene ble aktualisert av den nye geografiske situasjonen man plutselig befant seg i. Området bevegelsen ville ha kontroll over var imidlertid avgrenset av Jordan-vassdraget, og omfattet ikke hele det britiske palestinamandatet som neo-revisjonistene ville ha under israelsk kontroll. Det er også en opplagt motsetning i at ideologen Eliezer Livneh ville ”normalisere” jødernes situasjon gjennom sin egen stat, mens neo-revisjonistene mente at en slik ”normalisering var uoppnåelig og til og med ujødisk.

---

¹¹⁰ Brecher, 1972, s. 155-156

¹¹¹ Brecher, 1972, s. 155-156

Det er påfallende at Ofira Seliktar fremhever Mapai-mannen Eliezer Livneh som en viktig ideolog for the Greater Land of Israel-bevegelsen, og samtidig for neo-revisjonismen. Livneh mente i likhet med mange andre sionister at det jødiske folket hadde blitt "normalisert" ved at statsdannelsen hadde gitt dem suverenitet over sitt eget land. Dette er ikke kompatibelt med Pelegs fremstilling av neo-revisjonistisk tankegods som vi har sett ovenfor, da neo-revisjonismen avfeide muligheten for en jødisk "normalisering". Livneh mente at erobringene etter Seksdagerskrigen aktualiserte deres religiøse tradisjoner i områdene. Han ville opprette en ny type samfunn i Det hellige land som skulle baseres på tradisjonelle jødiske verdier. Ifølge Livneh kunne ikke sionismen, som reflekterte disse tradisjonelle verdiene, sammenlignes med noen andre nasjonalistbevegelser, da den uttrykte veien til frelse for det jødiske folk. De jødiske rettighetene til Judea og Samaria var sådan unike, og burde ikke dømmes etter konvensjonell internasjonal lov.¹¹² Dette er åpenbart idéer han delte med neo-revisjonistene, man også med mange andre sionister. Livneh mente at resultatet av Seksdagerskrigen aktualiserte et sionistisk mål, nemlig gjenopprettelsen av et jødisk rike innenfor dets originale bibelske område. Vi kan slå fast at The Greater Land of Israel Movement delte en rekke oppfatninger med den neo-revisjonistiske ideologien, men å betegne den som utelukkende revisjonistisk virker overdrevet. De "revisjonistiske" trekkene som Seliktar fremhever, ble delt av også andre deler av den sionistiske befolkningen enn kun revisjonistene.

Det ideologiske skiftet

Det ideologiske grunnlaget for den israelske statsdannelsen var i brede trekk sionismen. Innledningsvis sa jeg imidlertid at det ideologiske målet på mange måter ble oppfylt ved statsdannelsen i 1948, og at sionismen etter dette kan redefineres som en ideologi som ønsker å opprettholde den jødiske staten Israel. Jeg har også vært inne på hvordan den sosialistiske og sekulære sionismen på mange måter kan oppfattes som dominerende helt frem til valget i 1977, mens

---

¹¹² Seliktar, 1986, s. 93-94

Likud representerer en annen ideologisk retning innenfor det sionistiske rammeverket. Fremveksten av ny-sionismen pågikk parallelt med Labours politiske dominans. Den fikk fotfeste i det israelske politiske liv i kjølvannet av krigene i 1967 og 1973, men fikk ikke sitt ordentlige gjennombrudd før Likud kom til makten i 1977. Den delen av sionismen som Labour hadde sin ideologiske forankring, den sosialistiske, var dermed en viktig faktor i oppbyggingen av staten. Denne vektla økonomisk likhet og viktigheten av arbeiderklassens innsats for å befolke og dyrke landet gjennom kibbutz-bevegelsen. I sin artikkel *"From Labour Zionism to New Zionism: Ideological change in Israel"* utforsker Lilly Weissbrod en hypotese som sier at alle revolusjonære ideologier (i denne sammenhengen sionismen), når de oppnår maktposisjon, gjennomgår en prosess hvor de radikale idéene i en periode må vike til fordel for mer konservative elementer for å legitimere den nye samfunnsstrukturen og ideologiens posisjon i denne. Etter hvert blir ideologiens idéer innprentet som en naturlig del av samfunnet – de blir "rutinisert" i befolkningen.¹¹³ Israel er et spesielt tilfelle da sionismen gjennomgikk mye av denne forandringen før statsdannelsen. Den sosialistiske sionismen var allerede etablert som den sterkeste retningen i det sionistiske rammeverket da dens politiske gren – Labour – fikk regjeringsmakten etter statsdannelsen. Ifølge Lilly Weissbrod var denne retningen så toneangivende og dominerende at *Labour-sionismen* ble "rutinisert" i samfunnet.¹¹⁴ De sionistiske idéene hadde blitt rutinisert inn i samfunnet i så stor grad at sionismen som begrep mistet mye av sin kraft for de unge som hadde vokst opp i dette samfunnet. På grunn av dette mistet den sin rolle som verdi utover 1950- og -60 tallet. Labour-sionismen var, ifølge Weissbrod, i så stor grad rutinisert inn i det israelske samfunnet at mange unge israelerne ikke lenger identifiserte seg med den. Sionismens grunnidé om en jødisk stat, det var bare en naturlig del av deres virkelighetsoppfatning.

---

¹¹³ Weissbrod, 1981

¹¹⁴ Weissbrod, 1981, s. 791

Okkupasjonen av de store nye landområdene vekket til live det latente motsetningsforholdet i sionismen, mellom den sekulære sosialistiske siden av ideologien og den religiøse, da den ideologiske håpet ble politisk virkelighet.¹¹⁵ Dette fikk, som vi har sett, store følger i det "ideologiske klima" etter krigene i 1967 og 1973 gjennom fremveksten av ny-sionismen. Protestene mot styresmaktene som startet i 1967 og kulminerte i 1973 var preget av de unge. Da disse ikke identifiserte seg med Labour-sionismen, var det naturlig at de fant en ny ideologisk tilhørighet. Ifølge Weissbrod ble denne i manges tilfelle ny-sionismen.¹¹⁶

I valgresultatene fra 1973 valgte unge, i større grad enn tidligere og i større grad enn de eldre, Likud eller andre religiøse partier.¹¹⁷ Som vi vet hadde disse en annen ideologisk forankring enn det tidligere så dominerende Labour. I en studie fra 1975 var 65% av skoleelever imot tilbaketrekningen fra de okkuperte områdene, mot 48% av de voksne. 80% av elevene støttet bosetting av Vestbredden, mens 65% av de voksne gjorde det.¹¹⁸ Man kan si at de unge var langt mer radikale i spørsmål omkring de okkuperte områdene enn de voksne, i den forstand at de ønsket flere bosettinger og i mindre grad ville trekke seg tilbake.

Studien viste også at 83% av de voksne identifiserte seg som sionister. I 1973 var dette tallet 66% for elevene, i 1975 hadde det økt til 75%.¹¹⁹ At de unge i økende grad i denne perioden igjen identifiserte seg som sionister, tilskriver Weissbrod fremveksten av Gush Emunim og ny-sionismen¹²⁰ I 1974 ble den ny-sionistiske Gush Emunim grunnlagt. Hvis det er slik at mange unge i større grad identifiserte seg med ny-sionismen, er det ikke unaturlig at antallet unge som identifiserte seg selv som sionister økte fra 1973 til -75. Legger man Weissbrods argumentasjon og resonnement til grunn, kaster dette lys over den ideologiske utviklingen i det

---

¹¹⁵ Seliktar, 1983, s. 120

¹¹⁶ Weissbrod, 1981, s. 794

¹¹⁷ Weissbrod, 1981, s. 794

¹¹⁸ Weissbrod, 1981, s. 795

¹¹⁹ Weissbrod, 1981, s. 795

¹²⁰ Weissbrod, 1981, s. 795

israelske samfunnet i årene forut for Likuds valgseier. Analysen hennes kaster også lys over en av hypotesene jeg lanserte innledningsvis som sa at:

”Utviklingen i det israelske samfunnet førte til radikalisering i det politiske liv, så vel som i det israelske samfunnet for øvrig.” Mye tyder på at urolighetene mellom 1967 og 1973 skapte grobunn for en ny ideologisk tankegang hos mange av de unge israelske innbyggerne. Dette bidrar til å forklare hvordan Labour mistet oppslutning, og hvordan religiøse og høyrevridde partier og interessegrupper øket sin.

Da Gush Emunim ble etablert i 1974, var de unge sterkt representert. I avsnittet om Gush Emunim diskuterer jeg hvordan gruppens tidligste politiske involveringer kom gjennom deres kontroll av NRPs ungdomsorganisasjon. De fikk sådan politisk erfaring. De forstod tidlig at selv om de israelske koalisjonsregjeringene stod samlet i krigstid var de mer splittet i fredstid, og ambisiøse politikere kunne manipuleres mot hverandre.¹²¹ Jeg tar dette opp igjen her for å understreke at det ikke bare var Likud som representerte de religiøse sionistene. Dette tyder på at sionismens religiøse gren strakk også strakk seg forbi Likud, og at den religiøse sionismen fikk større oppslutning. Dette tyder igjen på at det på denne tiden fant sted en større ideologisk vridning i det israelske samfunnet.

Hva er så ny-sionismen?

Det blir hevdet at ideologiene til de to bevegelsene Gush Emunim og Land of Greater Israel fusjonerte til en felles ideologi – ny-sionismen.¹²² Jeg har tidligere gjennomgått disse to ideologiene, og de skiller seg fra neo-revisjonismen på flere punkter. Ut ifra dette kan ny-sionismen kanskje best forklares som en sionistisk retning hvis viktigste forskjell fra den sosialistiske, var dens fokus på tanken om Eretz-Israel – jødisk kontroll over områder som også lå utenfor grensene fra 1948. Den ny-sionistiske retningen består av både religiøse og sekulære

---

¹²¹ Sprinzak, 1991, s. 47

¹²² Newman, 1985, s. 79

elementer. Neo-revisjonismen, representert ved Herut og personifisert gjennom Begin, er en del av den ny-sionistiske retningen, men ny-sionismen er ikke utgjort av revisjonister alene. Man kan si det slik at neo-revisjonismen var en klart definert ideologisk retning, fundamentert på Jabotinskys revisjonisme og bygget videre på av Begin. Særlig Herut var en forkjemper for denne. Ny-sionismen er et bredere begrep som omfatter en bredere folkelig bevegelse mot en ny ideologisk tilknytning, etter at den sosialistiske sionismen hadde mistet litt av sin dominans. Denne forandringen kan gjenspeiles i det økte spenningselementet i samfunnet i kjølvannet av krigene i '67 og '73. Ny-sionismen hadde rom for revisjonistiske sionister, religiøse sionister og tidligere labour-sionister som ønsket jødisk kontroll over de okkuperte områdene. I partialliansen som utgjorde Likud, var Begin en neo-revisjonist, mens partiet i sin helhet kan plasseres under den bredere ny-sionistiske fanen, da også ultranasjonalistiske religiøse og ekspansjonistiske labour-sionister fant tilhørighet her. Neo-revisjonismen utgjorde ikke alene ny-sionismen, men var i aller høyeste grad med på å utforme den. Begrepet "ny-sionisme" tar altså inn under seg flere av de sionistiske retningene som fikk stadig større oppslutning og innflytelse etter 1967, på bekostning av den tidligere dominerende labour-sionismen.

Yom Kippur-krigen og dens etterdønninger

Det kan være mange grunner til et regjeringsskifte. Blant grunnene bak skiftet som kom i Israel i 1977 finner vi at de mange av de "nye" immigrantene (fra etter statsdannelsen i 1948 og som ikke lenger var så "nye") ikke lengre oppfattet arbeiderbevegelsen som en kilde til økonomisk fremgang. Det er også en utbredt og relativt allment akseptert oppfatning at de utslagsgivende hendelsene som i størst grad bidro til regimeskiftet i 1977 kan spores til etterdønningene av Yom Kippur-krigen i 1973, og innvirkningen dette hadde på Labour og velgernes oppfatning av partiet.¹²³ Jeg skal ikke gå inn på dette i altfor stor detalj da

---

¹²³ Se for eksempel Mendilow, 2003, s. 80-85

årsakene bak dette regjeringsskiftet ikke er hovedtema for denne oppgaven, men en liten innføring kan være nødvendig.

Yom Kippur-krigen ble utkjempet mellom Israel på de ene siden og hovedsakelig Egypt og Syria på den andre, med støtte fra en rekke andre land. Enkelt fortalt ble krigen startet av Egypt og Syria som ønsket å gjenerobre og/eller forhandle omkring Sinai-halvøya og Golanhøydene, okkupert av Israel under seksdagerskrigen syv år tidligere. På tross av at Israel relativt raskt slo det arabiske overraskelsesangrepet tilbake, og avanserte inn i både Syria og Egypt, fikk denne krigen store konsekvenser i Israel. Det arabiske angrepet hadde tatt israelerne på senga, og i løpet av krigens tre første dager rykket egypterne langt innover Sinaihalvøya. Dette var en seriøs tankevekker i Israel. For første gang i historien hadde de israelske styrkene vært på defensiven. Moralen, som hadde vært høyt oppe etter den langt mer overraskende seieren i Seksdagerskrigen, fikk seg en knekk. Etter krigen ble det nedsatt en kommisjon som skulle evaluere hendelsene (Agranat-kommisjonen). Denne granskningen plasserte skylden for Israels innledende nederlag hos offiserer, mens politikerne ble "frikjent". Statsminister Golda Meirs politiske allianseparaply "Alignment" – Labour - gjorde likevel et dårlig valg i 1973 og endte på 39,6% oppslutning.¹²⁴ Dette gjorde at de mistet fem seter i Knesset. Meir gikk av året etter, og Yitzhak Rabin tok over statsministerposten. I 1973 fikk det nyopprettede Likud 30.2 % av stemmene, og var med det Israels nest største parti med 39 (av totalt 120) seter i Knesset.¹²⁵ Det er grunn til å anta at krigen og konsekvensene av denne var medvirkende til Likuds fremgang. Jeg har tidligere diskutert det ideologiske skiftet i Israel på denne tiden, og det virker opplagt at urolighetene bidro til å legge ved på det ny-sionistiske bålet.

---

¹²⁴ Internettkilde 4, Knessets hjemmesider
http://www.knesset.gov.il/history/eng/eng_hist8_s.htm

¹²⁵ Internettkilde 4Knessets hjemmesider
http://www.knesset.gov.il/history/eng/eng_hist8_s.htm

6. Likud i regjeringsposisjon

Innledningsvis sa jeg at jeg har en hypotese om at regjeringsskiftet i 1977 representerte en endring i bosettingspolitikken. Hvordan dette påvirket den israelske bosettingspolitikken er det som er sentralt i denne oppgaven, og det er dette jeg skal drøfte i dette kapitlet. Kartet på side 37 viser bosettinger som ble bygget i de to ti-årene etter 1967 i små svarte prikker. Det er tydelig at mange av disse ligger utenfor områdene som ble inkludert av Allon-planen. Hvis man legger Allon-planen til grunn for Labours bosettingspolitikk, gir et blikk på kartet grunn til å anta at en ny politikk må ha dominert under Likud.

Likud gikk til valg med en retorikk og en ideologi som tilsa at bosettingen av de okkuperte områdene, og jødisk kontroll over disse, var et gyldig og aktuelt mål. De erklærte at *"the Government will plan, establish and encourage urban and rural settlement on the soil of the homeland."*¹²⁶ Partiet delte Gush Emunims oppfatning om en nasjonalistisk og religiøs "forløsning" av de okkuperte områdene. Områdene ble da heller ikke betegnet som okkuperte av den nye statsministeren, men befridde.¹²⁷

Fredsforhandlinger og uenighet innad i Likud omkring bosettingspolitikk.

Harris påpeker Likuds likevel tosidige bosettingspolitikk i de første par årene i posisjon. På den ene siden rettferdiggjorde og støttet Begin Gush Emunims bosettinger, de som tidligere hadde skapt konflikt mellom Labour-regjeringen og bosetterbevegelsen.¹²⁸ Likevel måtte regjeringen ta stilling til Egypts fredsinitiativ. Egypts president Anwar Sadat reiste til Jerusalem i 1977 for å innlede forhandlinger om en fredsavtale mellom Israel og Egypt. Dette åpnet for første gang siden 1967 for en reel mulighet fred og et territorielt kompromiss i de okkuperte områdene. Fredsforkjemperne fikk nå en reel mulighet til å oppnå

---

¹²⁶ Cohen, 1985, s. 147

¹²⁷ Harris, 1980, s. 138

¹²⁸ Harris, 1980, s. 139

sine mål, mens man samtidig var kommet i en politisk situasjon som tilsynelatende økte bosettingsaktivistenes utsikter for å nå sine. Dette var en situasjon den nye regjeringen måtte ta stilling til. Begin og Heruts neo-revisjonisme har jeg drøftet ovenfor, og det er tydelig hvordan den tar stilling til slike spørsmål på et ideologisk plan. Fred var underordnet forløsningen av Stor-Israel. Likevel var ikke dette et like viktig punkt for alle i Likud-koalisjonen, og bosettingsspørsmål hadde ikke vært den avgjørende faktoren i valget i 1977.¹²⁹ Spørsmål omkring økt bosetting av Vestbredden etter Sadats besøk, skapte strid mellom pragmatikerne og de hardere ideologene innad i regjeringen.¹³⁰

Samtalene på Camp-David, hvor USAs president Jimmy Carter hadde rollen som fredsmekler, ledet til en fredsavtale mellom Israel og Egypt. Dette fikk store strategiske og geo-politiske konsekvenser. For det første førte det til enn endring av den allmenne oppfatningen av Menachem Begin som en kompromissløs høyrradikal. Han anerkjente palestinerne rettigheter, gikk med på å diskutere Vestbreddens fremtid og returnerte Sinai til Egypt.¹³¹ Innad i sitt eget parti fikk han kritikk for å gå vekk fra "Stor-Israel"-ideologien. Å gå med på å avslutte bosettingen av Sinai gikk ikke overens med revisjonistisk politikk. I 1978 ble han tildelt Nobels fredspris, noe som selvfølgelig også må antas å ha gitt et mer "fordelaktig" inntrykk av statslederen på verdensbasis. På Camp-David ble det snakket om full selvstyret til befolkningen på Vestbredden og oppbyggingen av en egen utøvende maktinstans, og hvordan man skulle gå frem for å løse dette.¹³² Ehud Sprinzak sier:

*"Camp David was a bitter moment of truth for the burgeoning Israeli territorial maximalism. It revealed the great ideological divide between the moderate members of the nationalist camp, who were ready to make painful compromises for real peace, and the radicals who believe that no peace is more sacred than the territories."*¹³³

---

¹²⁹ Harris, 1980, s. 139

¹³⁰ Harris, 1980, s. 139, 142

¹³¹ Peleg, 1987, s. 97

¹³² Peleg, 1987, s. 106

¹³³ Sprinzak, 1991, s. 5

Harris mener at den interne debatten omkring bosettings spørsmål i Likud-regjeringen gjerne blir mistolket av mange kommentatorer. Den øke bosettingsaktiviteten, hovedsakelig fra Gush Emunim, etter 1975 avdekket en alvorlig mangel på ressurser. Om man skulle lykkes med bosettingsplanene på Vestbredden, mente noen at man måtte kutte i aktiviteten andre steder, i dette tilfellet Sinai. Det var dette som utløste konflikten mellom de to leirene innad i Likud, ikke nødvendigvis muligheten for en fredsavtale.¹³⁴ Ilan Peleg sier at Begin gikk med på fredsavtalen for å nøytralisere Egypt som aktiv deltaker i den israelsk-arabiske konflikten.¹³⁵ Altså at Begin ikke gikk bort ifra "Stor-Israel"-ideologien, men at fredsavtalen med Egypt var et ledd i planen for å sikre jødisk kontroll over Vestbredden.

Når det gjelder bosettingsaktiviteten på Vestbredden under Likud-regjeringen er det lite som tyder på at Begin løsner på grepet, snarere tvert imot. Camp-David åpnet for at palestinerne skulle ha selvstyre rett på Vestbredden og Gaza. Mangelen på klare retningslinjer i avtalen gjorde likevel at de israelske myndighetene fortsatt hadde relativt "fritt spillerom" i området.¹³⁶

De forskjellige bosettingsplanene under Likud

Under Likuds regjeringsperiode ble det fremlagt flere planer for de okkuperte områdene. Noen av disse fikk større innvirkning enn andre, og det er ikke alltid like lett å skille dem da de blir forvekslet og omtalt om hverandre. I denne delen vil jeg derfor, så oversiktlig som mulig, drøfte de forskjellige planenes innvirkning på bosettingsaktiviteten under Likud.

Som det fremgår av kartet på side 37 åpnet Allon-planen for etablering av bosettinger i to sammenhengende korridorer langs Vestbreddens østlige

---

¹³⁴ Harris, 1980, s. 142

¹³⁵ Peleg, 1987, s. 97-98

¹³⁶ Matar, 1981, s. 98-99

grense, forbundet med vei. De folkerike palestinske områdene på det sentrale Vestbredden skulle sådan være sammenhengende, samt ha forbindelse til Jordan gjennom en korridor gjennom det israelske bosettingsbeltet. Fra 1977 av begynte Likud å etablere bosettinger innimellom de palestinske byene og landsbyene i områdene som Allon-planen hadde unngått. I løpet av det første snaue året av Likuds regjeringsperiode, var det "Sharon-planen" som dannet grunnlaget for bosettingsaktiviteten på Vestbredden.¹³⁷

Sharon-planen

Ariel Sharon er et kjent navn for mange da han har vært en aktiv politiker helt opp til nåtid, blant annet som statsminister fra 2001 til 2006. Han var også landbruks- og bosettingsminister i den første Likud-regjeringen fra 1977 til 1981. Sharon lagde sin egen plan for Vestbreddens fremtid. Her slo han fast hvilke områder han mente var essensielle for Israels sikkerhet, og som derfor burde annekteres i fremtiden. Bare små enklaver rundt tett befolkede palestinske områder skulle havne utenfor.¹³⁸ Bosettinger var metoden som skulle sikre målet for planen hans. Denne planen ble heller ikke offisielt anerkjent av regjeringen, men dannet grunnlaget for landbruksdepartementets aktiviteter.¹³⁹ Landbruksdepartementets hadde stor innflytelse på bosettingsaktiviteten, da det kontrollerte *Israel Lands Administration*, som igjen var ansvarlige for alt "statlig land" og for finansieringen av WZO Settlement Division.

Sharon-planen konsentrerte seg om etableringen av bosettinger i det vestlige Samaria, nord for Jerusalem. Bosettingsbeltet som ble bygget som følge av denne "delte" dette palestinske området i to.¹⁴⁰ Dette reflekterte Sharons syn om at det var nødvendig å forhindre palestinsk kontroll over et større, sammenhengende område. Disse bosettingene tiltrakk seg hovedsakelig bosettere fra Gush Emunim, men landbruksdepartementet og *Ministry of Construction and Housing*

---

¹³⁷ Matar, 1981, s. 95

¹³⁸ Lein, 2002, s. 14

¹³⁹ Lein, 2002, s. 14

¹⁴⁰ Matar, 1981, s. 95

la stor innsats i å tiltrekke seg også ikke-ideologiske bosettere ved å tilby økt leve-standard i relativ nærhet til urbane sentre.¹⁴¹

Drobless-planen

I oktober 1978, bare en måned etter Camp-David, lagde WZO og Jewish Agency den første av de såkalte "femårsplanene" for bosetting av Judea og Samaria.¹⁴² Planen gikk, i likhet med Sharon-planen, ut på å bygge bosettinger mellom og ved palestinske byer. Hensikten var å hindre byenes vekst og kommunikasjon. Det skulle også bygges seks bosettinger rundt Jeriko, for å avskjære den palestinske korridoren mot Jordan(se kart side 37 og 38).¹⁴³

Da Likud-politikeren Matityahu Drobless mistet sitt sete i Knesset etter valget i 1977, gikk han over i stillingene som leder for bosettingsavdelingene i både Jewish Agency og World Zionist Organization. I løpet av 1978 utarbeidet han "*Master Plan for the Development of Settlement in Judea and Samaria*", en revidert versjon av den første "femårs-planen" - også kalt "Drobless-planen". I likhet med Allon-planen gjennomgikk også denne en rekke forandringer i årene som kom.¹⁴⁴ Innledningsvis ble, i likhet med Allon-planen, heller ikke denne anerkjent som offisiell politikk.¹⁴⁵ Det er likevel mye som tyder på at det var denne planen som dannet grunnlaget for Likuds bosettingspolitikk allerede fra det første utkastet kom, selv om også andre planer var virksomme i disse årene. Innen 1984 hadde i alle fall Drobless-planen blitt adoptert som Likuds bosettingspolitikk, selv om Jewish Agency og WZO i stor grad tok seg av finansieringen av planen(e).¹⁴⁶

Drobless-planen fastslo at:

---

¹⁴¹ Lein, 2002, s. 14

¹⁴² Matar, 1981, s. 99

¹⁴³ Matar, 1981, s. 99

¹⁴⁴ Lein, 2002, s. 14

¹⁴⁵ Cohen, 1985, s. 147

¹⁴⁶ Rowley, 1984, s. 62

*"The civilian presence of Jewish communities is vital for the security of the state... There must not be the slightest doubt regarding our intention to hold the areas of Judea and Samaria for ever... The best and most effective way to remove any shred of doubt regarding our intention to hold Judea and Samaria forever is a rapid settlement drive in these areas."*¹⁴⁷

Planen var helt i tråd med Gush Emunims planer, og gjennom samarbeidet mellom myndighetene og Gush Emunim, ble det etablert flere ti-talls "community"-bosettinger på Vestbredden. Jeg kommer inn på disse bosettingenes særpreg nedenfor.

Drobless-planen ville bosette området rundt den nordlige byen Jenin, det eneste området utelatt fra den foregående planen.¹⁴⁸

Drobless anslo kostnadene ved planen sin til 2 millioner israelske pund pr familie. Totalt planla han å få 27.000 familier til Vestbredden innen fem år. Han ville etablere 46 nye bosettinger, samt oppruste flere av de eksisterende.¹⁴⁹ Da landbruksbosetningene var dyrere enn de urbane, og han i tillegg ville øke bosettertallet flere steder, beregnet han den totale investeringen til å ligge på 54 milliarder israelske pund.¹⁵⁰ 16 milliarder var nødvendig det første året, med 9,5 milliarder årlig de påfølgende fire. Til sammen skulle dette sørge for å skyve det totale bosetterantallet på Vestbredden til over 100.000 innen utgangen av 1983. Rowley anslår dette til å tilsvare ca. 900 millioner USD på 1983-nivå. Jewish Agency skulle stå for innsamlingen. At Likud-regjeringen adopterte denne planen som sin offisielle politikk, sier mye om hvor viktig bosettingsaktiviteten var for dem.

Drobless-planen spesifiserte hvilke typer bosettinger som var under planlegging:¹⁵¹ Urbane bosettinger hvor minst 60% av familiene skulle være

---

¹⁴⁷ Lein, 2002, s. 14

¹⁴⁸ Matar, 1981, s. 99

¹⁴⁹ Shibi, 1979, s. 19

¹⁵⁰ Rowley, 1984, s. 68

¹⁵¹ Rowley, 1984, s. 66

sysselsatt i industri, håndverk og turisme, mens resten jobber utenfor bosettingen. I de kooperative jordbruksbosettingene og de såkalte "combined-settlements" skulle hovedvekten av familiene være sysselsatt i jordbruk, med noen i industri, turisme og service. Dette er en bosettingstype vi kjenner igjen fra Labour-perioden. Til sist "community settlements" hvor ca. halvparten skulle jobbe i industri og håndverk, ca. 25% utenfor bosettingen, og resten i jordbruk og service-næringer. De forskjellige bosettingstypene hadde (og har fortsatt) ulike måter de styres på. Ovenfor har jeg vært inne på hvordan de kooperative bosettingene under Labour som regel ble drevet etter en sosialistisk modell, hvor eierskap og produksjonsmetoder var preget av sameie. I "community"-bosettingene har alle og enhver visse forpliktelser, som for eksempel å delta i det styrende organet, eller rådet, som har ansvar for en del økonomiske og sosiale beslutninger. Bosetterne der er likevel ikke bundet av kollektivets målsettinger, og kan jobbe andre steder dersom de ønsker.¹⁵² Disse er som regel plassert på høydedrag og bakkekammer i nærheten av palestinske byer og landsbyer.¹⁵³ At de hoverer over landskapet nærmest som middelalderens festningsverk bidrar til å forsterke inntrykket av disse bosettingsformene som okkupasjonsinstrument.

I et dokument med tittelen "*Settlement in Judea and Samaria – Strategy, policy and plans*"¹⁵⁴ redegjør Mattityahu Drobless for fremgangen i planen. Her sier han (dette er i September 1980) at 44 bosettinger så langt har blitt, eller er i ferd med å bli, etablert i Judea og Samaria. 21 "communal settlements", 12 urbane bosettinger, 3 moshavim, 3 kibbutzim, 3 industrielle landsbyer, 1 regionalt senter og 1 industrielt senter. 35 av disse var blitt etablert siden 1977. Drobless utdyper også den relativt nye "community settlement" modellen. Den var tenkt å ha ca. 300 familier for å sikre en produktiv levemåte i et avstengt ruralt samfunn.

Hundretusen-planen

---

¹⁵² Rowley, 1984, s. 68

¹⁵³ Lein, 2002, s. 14

¹⁵⁴ Brev til FNs sikkerhetsråd, 19. Juni 1981

”Hundre-tusenplanen” har tidvis blitt oppfattet av noen som den samme som Drobless-planen. Ovenfor skriver jeg også at politikken for å tiltrekke seg bosettere ved hjelp av økonomiske fordeler har blitt omtalt som både ”Hunderetusen-planen” og Drobless-planen. Det er ikke så rart at disse forveksles, da begge tok mål av seg til å kunne bosette 100.000 jøder på Vestbredden. Ifølge rapporten *Land Grab* dreier dette seg imidlertid om to forskjellige planer.¹⁵⁵ Noen omtaler også Hundretusen-planen som WZO-planen.¹⁵⁶ Da Drobless lanserte sin plan i 1978, ville han skyve det totale antallet bosettere over 100.000 innen 1983. Som det fremgår av tabellen nedenfor var han ikke i nærheten av å ha lyktes med dette da året 1983 utløp. Det totale bosettertallet la da på ca. 23.000. I begynnelsen av 1983 lanserte WZO og Landbruksdepartementet et plan for bosettinger som skulle gå frem til 2010. ”Hundretusen-planen” var en del av denne, som en ”operativ” utviklingsplan for årene 1983-1986. Gjennom denne så man for seg å klare det man så langt ikke hadde klart gjennom Drobless-planen, å bosette 100.000 jøder på Vestbredden, denne gangen innen 1986.¹⁵⁷ Selv om målene i hovedsak var de samme, var tidsperspektivet og utfallet forskjellig for de to planene.

”Hundretusen-planen” foreslo byggingen av 23 nye ”community”-bosettinger og 20 militære utposter (nahal-bosettinger). I utgangspunktet skulle disse bygges på det sentrale høydedraget på Vestbredden, og i de vestlige bakkene opp til dette.¹⁵⁸ Dette var områdene som Allon-planen hadde unngått, og som Sharon- og Drobless-planene hadde fokusert på. Sådan bygget Hundretusen-planen videre på retningslinjene som frem til da hadde dannet grunnlaget for Likuds bosettingspolitikk.

Innen 1983 hadde det blitt konstruert seks jødiske industriparke på Vestbredden, noen av dem under Labour.¹⁵⁹ Totalt tok disse opp 1260 mål av Vestbreddens areal. I disse parkene holdt små private jødiske bedrifter til. Ca.

---

¹⁵⁵ Lein, 2002, s. 14-15

¹⁵⁶ Peleg, 1987, s. 114

¹⁵⁷ Lein, 2002, s. 15

¹⁵⁸ Lein, 2002, s. 15

¹⁵⁹ Bevenisti, 1984, s. 17

70% av de 2500 ansatte var jøder, resten arabere. Det var selskaper som drev med produksjon av aluminium, andre bygningsmaterialer, mat og klær. Myndighetene tilbød svært gode vilkår for å etablere slike jødiske bedrifter på Vestbredden.¹⁶⁰ Hundretusen-planen ville etablere syv nye industriparke. Området avsatt til disse i løpet av år 2010 var totalt 15 010 mål, altså over en ti-dobling fra 1983-nivå. Bedriftene i disse industriparkene skulle være i stand til å sysselsette 83 500 jødiske arbeidere. I et kortere tidsperspektiv skulle de kunne tilby 8 750 jøder arbeid innen 1986.¹⁶¹ Hundretusen-planen la med dette planen for hvordan man skulle sysselsette det store antallet jødiske bosettere man ønsket å tiltrekke seg. De skulle ikke bare bo på Vestbredden, men også jobbe der.

I valget i 1984 ble Labour igjen største parti i Israel, men likevel ikke store nok til å danne regjering på egenhånd. En ny samlingsregjering ble derfor innsatt, denne gangen bestående av både Labour og Likud, med de to partilederne Shimon Peres og Yitzhak Shamir (som overtok etter at Begin gikk av i 1983) som statsminister to år hver. Denne politiske utviklingen medførte at en stor del av ressursene som var avsatt til bosettingene på den sentrale Vestbredden, i stedet ble avledet til bosettinger i Jordan-dalen.¹⁶² Det faktiske utfallet av "Hundretusen-planen" ble derfor et slags kompromiss mellom Drobbles/Sharon-planene og Allon-planen. Hundretusen-planen lykkes heller ikke i sin målsetting om å tiltrekke 100.000 bosettere. Som vi kan se i tabellen nedenfor var det bare så vidt i overkant av 50.000 bosettere på Vestbredden i 1986. Vi må ut i nitti-årene før bosettertallet overstiger 100.000. I disse tabellene er det også tydelig at antallet nye bosettinger flater ut etter 1984. Om dette skyldes Labours gjenerobring av den politiske tronen eller andre faktorer faller utenfor denne oppgaven, som konsentrerer seg om årene 1967-1984.

---

¹⁶⁰ Bevenisti, 1984, s. 17

¹⁶¹ Bevenisti, 1984, s. 17

¹⁶² Lein, 2002, s. 15

Likuds bosettingsstrategi

Mer kan sies om Likuds bosettingspolitikk enn de forskjellige planene som var retningsgivende. I kapittelet som tar for seg Labours bosettingspolitikk var jeg inne på hvordan Ilan Peleg opererer med tre faser i bosettingsaktiviteten. Der Allon-planen i all hovedsak var retningsangivende i den første fasen, var det Gush Emunims bosettinger som dominerte i den andre. I følge Peleg var Gush Emunims territoriale krav identiske med Menachem Begins, og Drobbles-planen var en videreføring av Gush Emunims bosettingsplaner.¹⁶³ Under sin første offisielle opptreden som statsminister velsignet Menachem Begin bosettingen Kaddoum med et besøk, en tidligere illegal bosetting opprettet av Gush Emunim.¹⁶⁴ Gush Emunim kan sies å ha vært retningsgivende for en del av bosettingsaktiviteten i perioden 1975-1981. Men til forskjell fra tidligere, var de under Likud toneangivende med myndighetenes aktive deltakelse og offisielle anerkjennelse.¹⁶⁵ Med statlige økonomiske tilskudd startet Gush Emunim sin egen bosettingsorganisasjon, *Amana*, som i løpet av perioden 1977 til 1981 etablerte 40 bosettinger på Vestbreddens sentrale høyland, områder som var unngått av Allon-planen.¹⁶⁶ I likhet med Labour-bosettingene, var disse også hovedsakelig basert på jordbruk. Disse bosettingene var imidlertid demografisk og økonomisk lite vellykkede, mest på grunn av mangel på Gush-medlemmer som potensielle bosettere. Peleg mener at motivasjonen bak den omfattende bosettingsvirksomheten fra regjeringens side var å sabotere forhandlingene med Egypt, for dermed forsøke å forhindre et territorielt kompromiss på Vestbredden.¹⁶⁷ Dette er i tråd med den ny-sionistiske tankegangen som setter jødisk kontroll over Vestbredden foran fred.

Ofira Seliktar mener at ny-sionismen, representert ved Likud, var et definitivt brudd med den politikken Labour hadde ført på Vestbredden.¹⁶⁸ Dessuten at

---

¹⁶³ Peleg, 1987, s. 113

¹⁶⁴ Butenshøn, 2006, s. 240

¹⁶⁵ Peleg, 1987, s. 113

¹⁶⁶ Peleg, 1987, s. 114

¹⁶⁷ Peleg, 1987, s. 114

¹⁶⁸ Seliktar, 1986, s. 227

bosettingene som ble etablert utenfor Allon-planens sikkerhetspolitiske linje under Labour, var resultat av tilfeldigheter og press fra settlerbevegelsen. Dette er lang på vei i tråd med hva jeg har kommet frem til ovenfor. Likud gikk imidlertid umiddelbart langt mer målrettet til verks. Jerusalem-loven, som sa at Jerusalem var den israelske hovedstaden, ble godkjent i Knesset i 1980, og Golanhøydene annektert i 1982. Riktignok hadde Jerusalem som hovedstad også vært en viktig sak for Labour, og de hadde også bosatt Golan, da området ble sett på som strategisk viktig jamfør Allon-planen, men dette ble altså gjort formelt under Likud. Viktigere er det at Begin-regjeringen i 1977 besluttet å igangsette en massiv og utvidet bosettervirksomhet. Seliktar beskriver Likuds plan for å bosette Vestbredden.¹⁶⁹ Det første trinnet i planen var å institusjonalisere prosessen omkring ekspropriasjonen av landområder. Justisdepartementet fikk i oppgave å kartlegge "offentlig land" på Vestbredden. Resultatet av denne kartleggingen var at 2,7 millioner mål eller ca. 37% av Vestbreddens totale areal ble definert som offentlig land og dermed åpent for ekspropriasjon. I tillegg avskaffet myndighetene den tidligere gjeldene "Military Administration Order no. 25" som forbød private israelere å kjøpe arabisk eiendom i de okkuperte områdene, noe som i løpet av få år førte ytterligere 30,000 mål inn under jødisk kontroll.

I 1977 hadde Labours 77 bosettinger utenfor Øst-Jerusalem (inkluderer Golan og Sinai), en gjennomsnittlig befolkning på 130 personer pr. bosetting. Disse var etablert i en periode med betydelig jødisk innvandring, spesielt fra Sovjetunionen. Som vi vet var det et mål å øke det jødiske befolkningstallet på Vestbredden. Innvandringen til Israel i Likuds første regjeringsår tilsvarte likevel bare en fjerdedel av tallet for 1973.¹⁷⁰ Å bosette seg i de okkuperte områdene medførte som regel en nedgang i levestandard i et røft klima, fiendtlige palestinske "naboer" og isolasjon. Om man skulle lykkes med planene om en betydelig andel jødiske bosettere på Vestbredden, var man nødt til å skape en tiltrekningskraft. Det andre elementet i Likuds bosettingspolitikk var derfor designet for å skape denne tiltrekningskraften. En stor del av de etablerte "sivile"

---

¹⁶⁹ Seliktar, 1986, s. 227-228

¹⁷⁰ Harris, 1980, s. 143

bosetterne tilhørte Gush Emunim, men denne bevegelsen hadde ikke et ubegrenset antall tilhengere og potensielle bosettere. Ifølge Peleg var også disse bosettingene lite vellykkede, sett fra myndighetenes strategiske synspunkt, de tiltrakk ikke nok jøder til Vestbredden. For å være i stand til å øke bosetterantallet ytterligere, begynte myndighetene å etablere en ny type urbane bosettinger som var aktuelle for også ikke-ideologiske innbyggere. Idéen bak denne fasen var å bruke økonomisk motivasjon i stedet for ideologisk. Planen fokuserte på bosettinger innenfor kort avstand fra Israels to største byer, Jerusalem og Tel Aviv.¹⁷¹ Disse nye bosettingene kan derfor karakteriseres som en slags "forstadsbosettinger", designet for å være attraktive bosteder for "vanlige" israelere uten noen spesiell ideologisk tilknytning. Tiltrekningskraften lå i billig husvære innenfor en kort avstand av de største urbane sentrene. Eiendommene kostet mellom 15 og 25 prosent mindre her enn på det israelske "fastlandet".¹⁷² Likud-regjeringens plan var fortsatt, ifølge Peleg, *"to form within the shortest possible time a powerful lobby of suburban "settlers" and other investors in the new areas in order to pressure all future governments not to withdraw"*.¹⁷³ Man skulle gjøre det gunstig å investere i bosettingene, og for "vanlige folk" lå tiltrekningskraften i høy standard og store boliger til lave priser og gunstige lånebetingelser.

Bosettingsvirksomhet i tall og grafer:

Tabellene og grafene på de neste sidene gir et godt overblikk over antall bosettere og bosettinger på Vestbredden i det aktuelle tidsrommet.

---

¹⁷¹ Peleg, 1987, s. 114

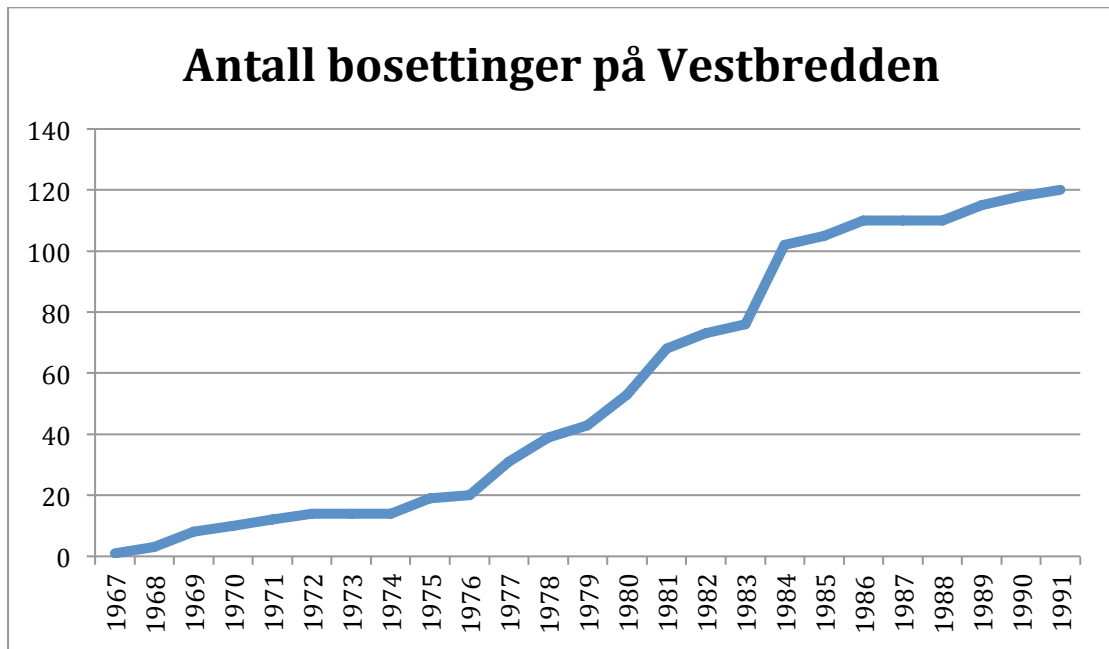
¹⁷² Peleg, 1987, s. 114

¹⁷³ Peleg, 1987, s. 114

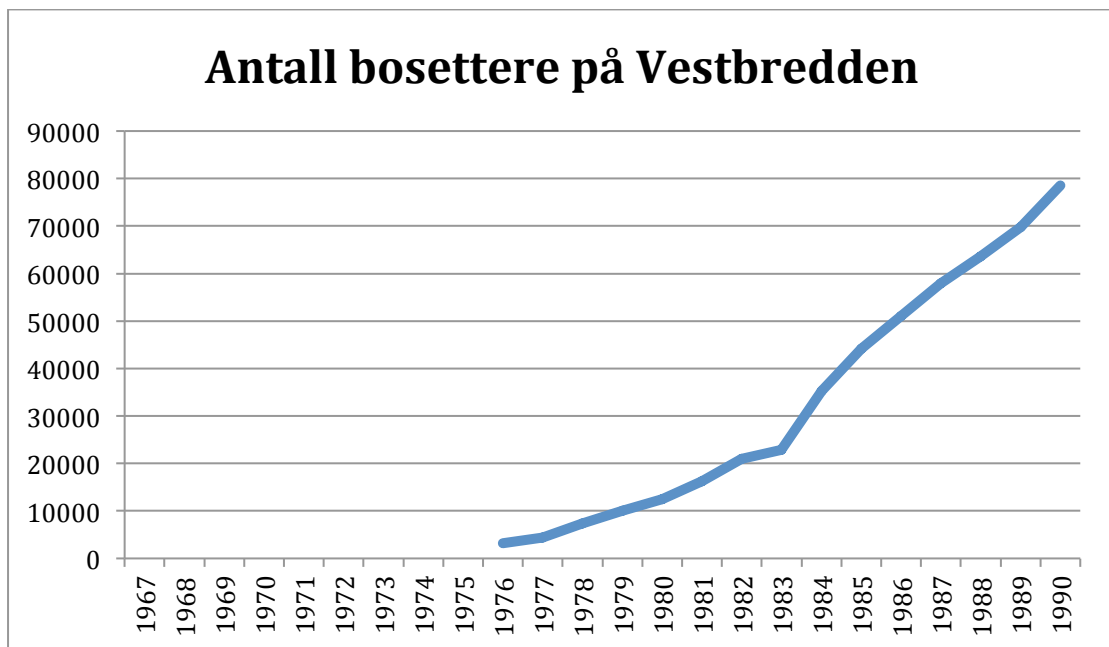
Tabell over bosettinger og bosettere på Vestbredden (*Figur 3*)¹⁷⁴:

År	Antall bosettinger	Befolkning
1967	1	Ukjent
1968	3	Ukjent
1969	8	Ukjent
1970	10	Ukjent
1971	12	Ukjent
1972	14	Ukjent
1973	14	Ukjent
1974	14	Ukjent
1975	19	Ukjent
1976	20	3 200
1977	31	4 400
1978	39	7 400
1979	43	10 000
1980	53	12 500
1981	68	16 200
1982	73	21 000
1983	76	22 800
1984	102	35 300
1985	105	44 200
1986	110	51 100
1987	110	57 900
1988	110	63 600
1989	115	69 800
1990	118	78 600
1991	120	90 300

¹⁷⁴ Lein, 2002, s. 18 (Her er det snakk om bosettinger anerkjent av innenriksdepartementet, og tallene inkluderer ikke Øst-Jerusalem.)

Figur 4. 175

Figur 5. 176

175 Grafen er basert på tall fra tabellen på foregående side

176 Ibid

Grafene og tabellen ovenfor gir et godt overblikk over bosettingsaktiviteten på Vestbredden i de forskjellige regjeringenes perioder. Som vi ser økte antallet bosettinger i Labour-perioden fra 0 til 31 i 1977. I perioden under Begin, fra 1977 til 1983, økte antallet til 76. På seks år bygget altså Begin-administrasjonen 45 bosettinger. Det er 14 flere enn Labour hadde bygget på ti år. Samtidig økte bosetterantallet med over det femdobbelte. Jeg har ikke vært i stand til å finne tall på antall bosettere i årene 1967- 1976, men det er all grunn til å forutsette at de steg sakte fra 0 i 1967 til mellom 2000 og 3000 i 1975.

Blant de forskjellige kildene er det ikke fullstendig enighet omkring disse tallene. Selvfølgelig er det vanskelig å si eksakt hvor mange mennesker som bodde hvor, når – spesielt i mer eller mindre uoversiktlige bosettinger utenfor landets grenser. Det er imidlertid enighet om at det fant sted en markant økning i både bosettinger og bosettere gjennom perioden. Tallene varierer heller ikke i så stor grad at noen kilder fremstår som upålitelige eller usannsynlige. En annen kilde, Ilan Peleg, sier at det var 24 bosettinger i Judea, Samaria og Gaza da Begin kom til makten. Da han gikk av i 1983, var tallet 106 - 98 av dem på Vestbredden. Antallet bosettere skal ha økt fra 3 200 til 28 400 på de seks årene.¹⁷⁷ En tredje kilde sier at bosetterbefolkningen økte med gjennomsnittlig 770 hvert år mellom 1968 og 1977, under Labour, noe som blir ca. syv tusen totalt på de ni årene.¹⁷⁸ Hvis vi regner med at noen falt fra underveis, stemmer dette relativt godt overens med tabellen ovenfor. Kilden sier videre at dette økte dramatisk under Likud i årene 1977-1984, og at den gjennomsnittlige årlige veksten steg til 5400. Det vil si at det totale bosettertallet ifølge denne kilden steg til ca. 45 000 i 1984. Hvis vi igjen tar høyde for at noen falt fra underveis, stemmer dette også relativt godt overens med tabellen ovenfor. Selv om det ikke er fullstendig samsvar mellom kildene omkring disse tallene, er tendensen helt tydelig. Under Begins regjeringsperiode økte aktiviteten på Vestbredden betraktelig. Kildene tyder på at det totale bosetterantallet steg fra ca. syv tusen bosettere da Labour gikk av, til mellom tretti og førti tusen i 1984. Det virker altså åpenbart at bosettingsaktiviteten økte langt mer under Likud enn under Labour.

---

¹⁷⁷ Peleg, 1987, s. 111

¹⁷⁸ Saleh, 1990, s. 339

I 1979 godkjente myndighetene en dobling av finansieringen av nye bosettinger og innvilget nær sagt alle pengene som ble etterspurt; 1,1 milliarder israelske lire. I tillegg ble ytterligere 500 millioner øremerket husbygging.¹⁷⁹ I tabellene ovenfor kan vi se en markant økning av nye bosettinger fra 1976, og særlig utover 80-tallet. På de fem årene mellom 1979 og 1984, viser tabellen at 59 nye bosettinger blir etablert. Åpenbart hadde pengestrømmen effekt.

Ilan Peleg sier at bosettingsvirksomheten på Vestbredden var blant de viktigste utenrikspolitiske sakene til Begin-administrasjonen, og et viktig skritt på veien til det overordnede målet; full anneksjon av Vestbredden. Dette er, som jeg skal se mer på nedenfor, helt i tråd med Likuds partiplattform fra 1977.¹⁸⁰ Labour brukte bosettingene til å oppnå begrensede målsettinger, hovedsakelig av strategisk og sikkerhetsmessig art. Deres politikk på området åpnet også for løsninger på konflikten med araberne, blant annet opprettelsen av en palestinsk stat. Likud ønsket på sin side å endre den demografiske og politiske karakteren i området fullstendig, og det blir hevdet at deres politikk var designet for å forhindre noen annen løsning på problemene enn anneksjon.¹⁸¹

Med støtte i loven

Under sin første offisielle opptreden som statsminister besøkte Menachem Begin bosettingen Kaddoum, en tidligere illegal bosetting opprettet av Gush Emunim.¹⁸² Dette kan vanskelig forstås som noe annet enn en offentlig anerkjennelse av denne bosettingsvirksomheten. I 1972 forsøkte religiøse bosettere å etablere bosettingen Elon Moreh i nærheten av byen Nablus på Vestbredden, men myndighetene (under Golda Meir) tvangsflyttet bosetterne. Elon Moreh ble en av de første bosettingene Gush Emunim involverte seg i som gruppe.¹⁸³ I juni 1979, altså etter regjeringsskiftet, ble Elon Moreh etablert med

---

¹⁷⁹ MERIP Reports no. 78, s. 20

¹⁸⁰ Likud Party Platform 1977

¹⁸¹ Peleg, 1987, s. 110

¹⁸² Butenshøn, 2006, s. 240

¹⁸³ Harris, 1980, s. 136

myndighetenes støtte, og klassifisert som et arkeologisk utgravningssted, til tross for Gush Emunims uttalte plan om permanent bosetting. Da Høyesterett i oktober samme år bestemte at sivil bosetting av privateid arabisk jord var ulovlig, og at bosettingen skulle forlates, ble dette i utgangspunktet ignorert av bosetterne så vel som styresmaktene. Elon Moreh ble likevel evakuert i 1980.¹⁸⁴ Det er tydelig at ting hadde forandret seg, og at bosettinger som under Labour ble tvangsflyttet og fordømt, ble velsignet og støttet av Likuds regjering.

I 1979 gjenopptok regjeringen bruken av en gammel ottomansk lov som under tidligere administrasjoner hadde vært ubenyttet, en såkalt "sovende" lov eller paragraf. Denne sa at "*ubrukt land, slik som fjell, ur, steinet grunn og beitemark (som ingen kan bevise eiendomsretten til)...skal tilhøre Sultanen*".¹⁸⁵ Ved å gjenoppta bruken av denne loven og "innsette" seg selv som Sultan over Vestbredden, kunne regjeringen med Begin i spissen åpne mellom 55 og 65% av Vestbredden for jødisk bosetting.¹⁸⁶

Begin presenterte, og fikk godkjent, en plan for fred med palestinerne for Knesset i desember 1977. Denne blir gjerne kalt "Autonomi-planen". I denne var en idé om selvstyre for innbyggerne i de okkuperte områdene. For palestinerne var det likevel umulig å underskrive planen da den lot spørsmålet om suverenitet over Vestbredden forbli ubesvart, lot militærstyret ha full autoritet i området, og tillot fortsatt bosetting.¹⁸⁷

Likud gikk også en annen vei når det kom til den palestinske befolkningen. I motsetning til den tidligere regjeringen besluttet de å ta del i den politiske prosessen på Vestbredden. De opprettet en sivil administrasjon som skulle overta for militæradministrasjonen. Siviladministrasjonen skulle luke ut PLO-tilhengere og uavhengige nasjonalister fra myndighetene på Vestbredden. I stedet skulle man samarbeide med en organisasjon av landsbyer som hadde liten politisk tyngde og gjennomslagskraft i de urbane maktsentrene på Vestbredden.

---

¹⁸⁴ Gush Emunim Opinion Paper, i Rabinovich, Reinharz, 2008, s. 305-307

¹⁸⁵ Butenshøn, 2006, s. 277

¹⁸⁶ Butenshøn, 2006, s. 277

¹⁸⁷ Peleg, 1987, s. 101

For å forsøke å unngå politisk uro og terrorangrep utviklet landbruksminister Ariel Sharon og hans statssekretær en ordning hvor palestinere som samarbeidet med de israelske myndighetene fikk økte rettigheter, samtidig som man strammet inn på sikkerhet og sivil uro. Demonstrasjoner og terrorisme kunne straffes med blant annet økonomiske sanksjoner, individuell og kollektiv avstraffelse og portforbud.¹⁸⁸

Ideologisk motivert

Det skal ha overrasket lederskapet for "The Greater Israel Movement" at Menachem Begin flere år før han overtok statsministerembetet skal ha sagt at han var villig til å gi Sinai tilbake til Egypt, en holdning som på den tiden var fremmed for til og med Labour-regjeringen.¹⁸⁹ Ilan Peleg mener at Begins politiske plan for Vestbredden var ideologisk motivert. Det er interessant at Begin var såpass villig til å gi fra seg kravene på østbredden av Jordanvassdraget og Sinaihalvøya, samtidig som at han fremstod så ivrig etter å fullbyrde planene for Judea og Samaria. Dette kan tyde på at Begin konkluderte med, på tross av sin ideologiske overbevisning, at annekteringen av Sinai og "Østbredden" overgikk Israels begrensede kapasitet for øyeblikket.¹⁹⁰ Det skal sies at mens Sinai var en del av de okkuperte områdene, var ikke Østbredden på noen måte under Israelsk kontroll, og det var heller ingen utsikter for at den skulle bli det i den nærmeste fremtid. Å oppgi Østbredden for en periode for å konsentrere seg om Vestbredden trenger ikke være begrunnet i et ideologisk skifte, og kan sees som en politisk avgjørelse tatt ut i fra et realistisk synspunkt.

*"To understand Begin, one must realize his brand of fundamentalist zionism, based on a number of simple yet absolute principles. On the West Bank his beliefs were a matter of theological faith."*¹⁹¹ Peleg, som har skrevet dette sitatet, beskriver hvordan han mener at Begins diplomati, en rekke manøvrer i internasjonal

---

¹⁸⁸ Seliktar, 1986, s. 228

¹⁸⁹ Peleg, 1987, s. 96

¹⁹⁰ Peleg, 1987, s. 95

¹⁹¹ Peleg, 1987, s. 96

politikk, var designet for å sikre Israels kontroll over Vestbredden og Gaza. Her vil jeg bruke litt tid på å undersøke dette resonnementet videre. Peleg deler Begins tid i statsministerembetet opp i to. Den første perioden, mellom 1977 og 1979 karakteriseres av moderasjon. Mellom 1980 og 1983 ser Peleg en radikaliserings.¹⁹² Han mener at Begin i denne perioden innførte en pre-designet, ideologisk basert politikk, som hadde som formål å forhindre at Vestbredden noensinne kunne skilles fra Israel. Camp-David-avtalen (17.sept. 1978) og den Egyptisk-israelske-fredsavtalen (26.mars 1979), ble følgelig undertegnet for å nøytralisere Egypt som en aktiv part i den arabisk-israelske konflikten.

I Likuds partiprogram for 1977 står det at det jødiske folket har en udiskutabel rett på hele landet Israel og at alt land mellom Middelhavet og Jordan skal være under fullstendig israelsk suverenitet.¹⁹³ Innen mars 1979 hadde alle bosettingene etablert på Vestbredden på religiøst grunnlag før desember 1978 blitt legalisert, anerkjent og akseptert av de israelske myndighetene.¹⁹⁴

Religiøse partiers økende innflytelse

Partiet Agudat Israel, et ultra-ortodokst og i utgangspunktet anti-sionistisk parti, var en del av Begins parlamentariske basis. Under regjeringsforhandlingene i 1981 stilte de 80 krav – de fleste ble innfridd – for å støtte regjeringens forslag.¹⁹⁵ Det er interessant å merke seg at et anti-sionistisk parti går inn i en regjering som har en så tydelig sionistisk karakter som Likud. Det er også naturlig å konkludere med at ideologiske hensyn måtte vike når regjeringsposisjonen kom innenfor rekkevidde. Det er på mange måter karakteristisk for det israelske politiske systemet at alliansepartnere skiftes hyppig ut og nye partier stadig vokser frem. Et av de lengstlevende og mest konsistente regjeringspartiene er National Religious Party. NRP var en del av hver eneste koalisjonsregjering mellom grunnleggelsen og 1992, både i høyre- og

---

¹⁹² Peleg, 1987, s. 96

¹⁹³ Likud Party Platform 1977

¹⁹⁴ Rowley, 1984, s. 59

¹⁹⁵ Butenschøn, 2006, s. 231

venstreregjeringer. Selv om de var konsistente i regjeringsposisjon, var det tydeligvis ikke like viktig hvem de satt sammen med.

National Religious Party (NRP) – i Israel som regel omtalt som *Mafdal*, ble grunnlagt i 1956 og var den religiøse sionismens politiske organ. Da det ble nedlagt i 2008 var det det nest eldste partiet i Israel. Som jeg så vidt har vært inne på tidligere hadde Gush Emunim en viss innflytelse i Labour-regjeringen i kraft av å kontrollere NRPs ungdomsavdeling, og dermed i en viss grad kunne påvirke regjeringsforhandlingene i 1974.¹⁹⁶ Etter valget i 1977 fikk de imidlertid en større rolle i regjeringen enn de hadde hatt under Labour.¹⁹⁷ Yehuda Ben-Meir var en av lederne i NRP, og tjente også som vara-utenriksminister. I 1977 utga han en analyse av NRPs ideologi. Der sier han blant annet at en av hjørnesteinene i NRPs politikk og ideologi var konseptet om at nasjonalitet og religion var uatskillelige.¹⁹⁸ I deres syn var derfor for eksempel spørsmål om statsborgerskap et spørsmål om religion. Likeledes ville ideen om en kristen jøde være en selvmotsigelse. I august 1953 fikk statsminister David Ben-Gurion gjennomslag for en lovgivning som skulle påvirke alle jødiske israelere, både sekulære og religiøse. Rabbinateet ble gitt fullstendig kontroll over giftemål og skilsmisser. Dette var, ifølge Ilan Pappé, et viktig skritt på veien mot å viske ut skillelinjene mellom religion og stat.¹⁹⁹ NRP tok sikte på å trygge det religiøse aspektet av jødisk nasjonalisme i Israel. Partiet var også utgangspunktet for den religiøse bevegelsen Gush Emunim som ble en viktig faktor i bosetterbevegelsen på Vestbredden etter 1967.

På under ett år etter at Likud kom til makten ble 17 bosettinger etablert på Vestbredden, åtte av dem av religiøse grupperinger.²⁰⁰

Som vi har sett tidligere har den organiserte sionismen hovedsakelig vært sekulær. Ben-Meir sier at synet på sionismen i hovedsak er det som skiller NRP

---

¹⁹⁶ Harris, 1980, s. 136

¹⁹⁷ Rabinovich, Reinhartz, 2008, s. 301

¹⁹⁸ Rabinovich, Reinhartz, 2008, s. 301

¹⁹⁹ Pappé, 2006, s. 169

²⁰⁰ Rowley, 1984, s. 59

(religiøs sionisme) fra den ultra-ortodokse bevegelsens politiske organ Agudat Israel (en del av Begins parlamentariske basis). De religiøse sionistene var ikke mindre religiøse eller mindre imot sekulærisme enn de ultra-ortodokse, men deres sterke nasjonalisme og ønske om frigjøring for jødene gjorde dem villige til å samarbeide med de ikke-religiøse innenfor det sionistiske rammeverket. Og selv om de religiøse sionistene delte mange av revisjonistenes ideer, var det dette som hindret dem i å følge Jabotinsky ut av WZO.²⁰¹ Med i NRPs ideologi og politikk tilhørte at man burde skille mellom tilnærmingen til Vestbredden og Gaza på den ene siden, og Golanhøydene og Sinai på den andre. Israels tilnærming til grensespørsmål omkring Golan og Sinai burde avgjøres utelukkende ut i fra israelske sikkerhetshensyn - i ordets videste forstand.²⁰² Når det gjaldt spørsmål om Judea og Samaria (Vestbredden) og Gaza, skulle nasjonalreligiøse hensyn veie like tungt som de sikkerhetsmessige. Den jødiske befolkningens rett til sitt hjemland, som i følge Ben-Meir både historisk og geografisk beviselig ligger på Vestbredden, var et viktig prinsipp i både den jødiske religion og den jødiske nasjonalismen.²⁰³ NPR avviste også derfor ethvert territorielt kompromiss på Vestbredden og Gaza, da dette ville gå på bekostning av både sikkerhet og nasjonale rettigheter. NRP mente at Labours "Allon-plan" kunne være en løsning på den eksterne trusselen mot sikkerheten, men ikke på intern uro og terrorisme. Den eneste fullverdige løsningen ville være et sterkt israelsk nærvær og full kontroll over sikkerheten på hele området vest for Jordanvassdraget. Likevel ville de støtte "Autonomi-planen", fremmet av Begin-regjeringen.²⁰⁴ Dette var et forslag fra regjeringen om å gi Vestbredden og Gaza "administrativt selvstyre", og ble presentert til den egyptiske presidenten som en 26 punkts-plan under fredsforhandlingene i 1977.²⁰⁵

Det har blitt gjort en undersøkelse av hvilke temaer som ble vektlagt av de forskjellige regjeringsalternativene i forbindelse med valgkampen i 1981. I starten av valgkampen var grenser og bosettingsvirksomhet et tema i 53% av

---

²⁰¹ Ben-Meir i Rabinovich, Reinharz, 2008, s. 302-303

²⁰² Ben-Meir i Rabinovich, Reinharz, 2008, s. 303

²⁰³ Ben-Meir i Rabinovich, Reinharz, 2008, s. 303

²⁰⁴ Ben-Meir i Rabinovich, Reinharz, 2008, s. 304

²⁰⁵ *Prime Minister Begin's Autonomy Plan, 1977*

den delen av Likuds kampanje som ble trykket i aviser. For Labour-koalisjonen var tallet under 1%.²⁰⁶ TV-kampanjene var i hovedsak preget av "image-building" og kritikk av motstanderen, men grenser og bosetting var likevel tema i 8,5% av dekningen for Likud, og 5.4% for Labour.²⁰⁷ Tendensen og forskjellen i prioriteringer er åpenbar. Dette tyder på at bosetting og grensespørsmål var langt viktigere for Likud enn for Labour.

---

²⁰⁶ Mendilow, 2003, s. 107

²⁰⁷ Mendilow, 2003, s. 108

7. Forskjeller i bosettingspolitikk og radikalisering av samfunnet

Ovenfor har jeg konsentrert meg om hva Labour gjorde på bosettingsfronten, hvordan Likud kom til makten og hva slags bosettingspolitikk de da førte. I dette kapittelet skal jeg drøfte mer inngående hvordan det foregående svarer på problemstillingen jeg stilte innledningsvis. Her vil jeg trekke ut de viktigste elementene jeg har gjennomgått ovenfor, og komme med min analyse av utviklingen i den israelske bosettingspolitikken. Dette kapittelet vil også gi meg muligheten til å adressere noen motstridende meninger og til å prøve hypotesene jeg har jobbet ut ifra.

Forskjeller mellom Labours og Likuds bosettingspolitikk

Med tanke på det ideologiske sionistiske rammeverket som er en del av alle partier og veldig mange mennesker i Israel, er det klart at mange, både på den politiske høyre- og venstresiden i kan tenkes å ha hatt et ønske å inkludere Vestbredden i den israelske staten. Mange jøder så, og ser fortsatt, på dette som en naturlig og historisk viktig del av Israel. Perioden før 1967 var imidlertid preget av at den unge staten kjempet for sin eksistens, og tanken om å ekspandere ble tilsynelatende satt i skyggen av trusselen fra de arabiske nabolandene og kampen for å eksistere. For mange var det en overraskelse da Israel vant en knusende seier i Seksdagerskrigen, og plutselig satt med kontrollen over store ny-erobrede landområder. Det er naturlig at ønsket om å etablere en jødisk kontroll over Vestbredden ble vitalisert og aktualisert av at man nå befant seg i en situasjon hvor Vestbredden faktisk var i israelske hender. At man samtidig ettertrykkelig hadde vist at Israel burde regnes som en regional stormakt, gjorde at det israelske samfunnet nærmest over natten endret oppfatningen av seg selv. Myndighetenes bosettingspolitikk i de første årene etter Seksdagerskrigen bærer preg av den nye situasjonen Israel befant seg i. I starten slet Labour om å enes omkrig et felles synspunkt på de okkuperte

områdene, og vi ser at fraksjonen på den ene siden ønsker en utstrakt bosetting, deriblant Moshe Dayan og de som dannet The Land of Greater Israel Movement. På den andre siden fantes det Labour-folk som ville benytte muligheten til å forhandle frem et kompromiss med araberne. Mye tyder på at Allon-planen dermed ble en middelvei for regjeringen.

De israelske myndighetene startet bosettingen av Vestbredden nærmest umiddelbart etter krigen i 1967, og etter hvert var det Allon-planen som ble retningsgivende for myndighetenes bosettingsaktivitet. En korridor langs Jordandalen og Dødehavet skulle være under israelsk kontroll, og på denne måten sikre en buffersone mot de arabiske nabolandene. Samtidig ble den palestinske befolkningen mer eller mindre avskåret fra Jordan. Denne strategien ble nedfelt i Allon-planen, og selv om denne aldri ble offisielt anerkjent som Labour-politikk, tyder alt på at det var den som var retningsgivende for myndighetenes bosettingsetablering under Labour. Likevel ser vi at det innad i Labour også fantes elementer som jobbet for en langt større grad av israelsk bosetting og større områder under israelsk kontroll. Mye på grunn av Moshe Dayans påvirkning, og i kontekst av krigene i 1969, inntok Labour for en kort periode en langt mer ekspansiv rolle i sin politikk angående de okkuperte områdene. Galili-planen åpnet blant annet for at private aktører kunne investere i offentlig land på Vestbredden. Denne planen var imidlertid kortlivet, og hadde neppe stor betydning for Labours bosettingspolitikk sett under ett.

Det holder med en kikk på kartet for å se at Jordandalen var et viktig strategisk område for Israel med tanke på å sikre sine grenser. Dette betyr likevel ikke at sikkerhet var den eneste grunnen til at bosettingene ble plassert der. Det fruktbare klimaet og vanntilgjengeligheten gjorde også området egnet for bosetting. Hvis man tenker seg at de israelske myndighetene ville ha ekspandert med eller uten den ansente sikkerhetssituasjonen, ville Jordandalen uansett vært et godt alternativ for jødisk ekspansjon. Parallelt med forberedelsene for bebyggelse og jordbruksanlegg, ble det bygget et omfattende sikkerhetssystem

med tilhørende veier og sperringer langs Jordanelven.²⁰⁸ Allon hadde i så måte sine ord i behold når han sa han bosatte for sikkerhet.

I tabellen over antall bosettere ovenfor, kommer det frem at bosettertallet under Labour, i alle fall i de anerkjente bosettingene, sannsynligvis aldri oversteg 4500. I årene etter, etter at Likud kom til makten, ser vi at disse tallene stiger dramatisk. Det er tydelig at noe har skjedd som drev bosettertallet oppover. Allon hevdet hele tiden at hans plan skulle sikre den israelske sikkerhetssituasjonen, og jeg argumenterer ovenfor for at dette i stor grad stemmer. Dette skulle gjøres ved å bosette en landstripe langs Jordanelven. Dette kunne gjennomføres uten å drive en stor andel bosettere inn på Vestbredden, særlig når vi vet at en del av bosettingene i Jordandalen var såkalte out-posts, altså militære eller paramilitære, eller små sivile bosettinger. For Allon var det viktig at bosettingene ble konsentrert i lavt befolkede områder for ikke å utfordre Israels jødiske karakter.

Der Labour ville kontrollere landet, men unngå lokalbefolkningen i så stor grad som mulig, valgte Likud en annen strategi. Ved å ta utgangspunkt i Likuds "Stor-Israel"-ideologi, kan man se hvordan den nye administrasjonen hadde et annet syn på Vestbreddens fremtid enn den forrige. Det økte bosetterantallet i årene etter 1977 kan forklares med at Likud ønsket å øke den jødiske befolkningen på Vestbredden, for på den måten å endre den demografiske strukturen der. På denne måten ville man etterhvert nå et punkt hvor en tilbaketrekning fra områdene ikke var gjennomførbar, rett og slett fordi det bodde for mange Israelere der. Her er det altså samsvar mellom regjeringens ideologiske grunnsyn, og faktaene de skapte "på bakken". Da Likud kom til makten avskaffet ble store deler av Vestbredden redefinert som offentlig land, og åpnet for bosetting. At Likud også åpnet for bosettinger i områder som tidligere hadde vært unngått, vitner om at de hadde andre mål for Vestbreddens fremtid. Det er liten tvil om at den nye regjeringen ville ha så store deler av området som mulig under jødisk kontroll.

---

²⁰⁸ Progress of the Allon-plan, 1972, s. 149

Der Labour i stor grad hadde opprettet militære out-post bosettinger som etter hvert ble sivile, eller kooperative bosettinger bygget etter kibbutz- eller moshav-modell, satset Likud også på andre typer. For det første ble de isolerte utpostene forferdelig dyre, og man gikk etter hvert tom for ideologiske bosettere som var motiverte nok til å bosette seg i fiendtlige og isolerte omgivelser. For å være i stand til å drive den jødiske befolkningen på Vestbredden videre oppover, satset Likud i stedet derfor mer og mer på urbane bosettinger, gjerne i relativt kort avstand fra jødiske metropoler som Tel-Aviv og Jerusalem. Tiltrekningskraften i disse bosettingene lå i billig husvære med høy levestandard i kort avstand fra byer. Det sosialistiske jordbrukssamfunnet som preget de første bosettingene, ble erstattet med et mer moderne og bynært liv. Denne politikken står i sterk kontrast til Labours linje.

Som vi har sett, hadde begge regjeringene sine bosettingsplaner, som i større eller mindre grad ble anerkjent som offisiell bosettingspolitikk. Da disse hovedsakelig ble lagt frem av sentrale parti-figurer er det naturlig å anta at de var retningsgivende for politikken regjering(e) førte. Dette er også en vanlig oppfatning i litteraturen på emnet, og vi ser at det som faktisk ble gjennomført i stor grad samsvarer med planene. I mylderet av planer og retningslinjer som dannet grunnlaget for de to regjeringenes bosettingspolitikk, skiller Allon-planen seg fra Likuds Drobluss/Sharon-linje på flere områder. De viktigste er området planen tok utgangspunkt i, og grunnlaget for dette. Likuds planer var i langt større grad ideologisk motivert. Bosettingene som ble etablert under Labour, konsentrerte seg i all hovedsak om avgrensede områder langs Vestbreddens østlige områder, under Likuds styre ble disse områdene utvidet til å ta for seg hele Vestbredden.

Det er tydelig at den såkalte "territoriell-maksimalismen" oppstod som følge av Seksdagerskrigen. Jeg kan se to hovedgrunner til dette. For det første vant Israel en overraskende, men overlegen, seier, noe som bidro til å forandre følelsen av å være en utsatt og underlegen stat i et fiendtlig nabolag. Man hadde nå for første gang mulighet til flytte fokuset fra eksistens til ekspansjon. For det andre representerte de ny-erobrede områdene for mange en "gavepakke"; man

hadde på mirakuløst vis fått kontroll over det mange så på som en rettmessig og naturlig del av Israel. For mange må dette ha vært en sionistisk drøm som gikk i oppfyllelse. Jeg ser en åpenbar sammenheng mellom dette og fremveksten av grupper som Gush Emunim og Land of Greater Israel Movement.

I 1974 ble bosettergruppen Gush Emunim grunnlagt. Dette var en religiøs ultranasjonalistisk jødisk gruppe som etablerte bosettinger på et religiøst grunnlag. Gush Emunim etablerte flere bosettinger som ikke ble godkjent av myndighetene, og en del av dem ble stemplet som illegale og tvangsevakuert. Andre fikk bestå. Det er viktig å ha i bakhodet at Gush Emunim som regel opererte uavhengig av regjeringen, og at de ville bosette hele Vestbredden. De hadde derfor liten politisk støtte før valget i 1977. Likud-regjeringen var langt mer vennlig innstilt, og Drobless-planen samsvarte godt med Gush Emunims egne bosettingsplaner. Selv om Gush Emunim i flere år hadde vært en viktig bosetteraktør, ble de under Likud en aktør med politisk støtte og velsignelse. Som jeg beskriver i kapittelet som tar for seg Likuds bosettingspolitikk, var blant annet en av Beginns første offentlige opptredener som statsminister et besøk til en av Gush Emunims illegale bosettinger. *"For all practical purposes, the Gush settling plan now became the official policy of the Likud government."*²⁰⁹ Jeg ser en åpenbar sammenheng mellom Gush Emunims bosettingsaktivitet og Beginns regjeringens ideologiske grunnlag for sine bosettingsplaner. Det er klart at Likud stod mye nærmere Gush Emunim ideologisk enn det Labour hadde gjort, og det er tydelig at de ga Gush Emunim langt større innpass for sine bosettingsplaner.

YomKippur-krigen bidro til å forsterke konfliktnivået i området, men fikk også mer konkrete politiske konsekvenser. Som følge av granskingen og evalueringen som ble gjort etter krigen fikk Labour-regjeringen seg et alvorlig skudd for baugen. Samtidig var "labour-sionismen" i ferd med å bli utspilt, både for arbeiderklassen, og for de unge som ikke lenger identifiserte seg med denne. Det også tydelig at den ideologiske utviklingen i Israel på denne tiden gikk i en mer araber-fiendtlig og bosetter-vennlig retning, særlig på grunn av det økte konfliktnivået og erobringen av de nye områdene. "Territoriell-maksimalismen"

---

²⁰⁹ Peleg, 1987, s. 113

utviklet seg fra 1967 og utover, men med begrenset oppslutning, innvirkningskraft og resultater. Ikke før Likuds valgseier og ny-sionismens inntog i maktposisjon, fikk den sitt definitive gjennombrudd. Først nå ble den en del av regjeringens politikk. Jeg mener det er tydelig at Likud la langt større innsats i å tiltrekke seg bosettere til Vestbredden enn det Labour gjorde. Ikke bare ser vi at bosetterantallet økte dramatisk, men vi vet også at den nye regjeringen aktivt tilbød økonomiske insentiver for å flytte til bosettingene.

Ariel – et eksempel:

Ariel er i dag en av de største og mest folkerike Israelske bosettingene, og blir på mange måter sett på som en israelsk by, på tross av dens beliggenhet et godt stykke inne på Vestbredden.²¹⁰ Idéen om etableringen av en stor bosetting i dette området ble først presentert for forsvarsminister Moshe Doyan av en gruppe sivile initiativtakere i 1973, men den ble forkastet da den lå et godt stykke utenfor områdene definert av Allon-planen.²¹¹ Da Likud hadde kommet til makten, og Drobbles-planen foreslo etableringen av en stor bosetting i dette området, gikk den samme gruppen igjen til myndighetene med planen sin. I oktober 1977 godkjente myndighetene planen for byggingen av en bosetting ved navn Heres (som senere ble skiftet til Ariel), og bosettergruppen fikk tillatelse til å slå seg ned her.²¹² Dette er et eksempel på at Likud-regjeringen godkjente bosettingsplaner som Labour unngikk, og tyder på alle måter på at bosettingspolitikken mellom de to regjeringene var forskjellig.

Innledningsvis lanserte jeg flere hypoteser som blant annet sa at situasjonen i det israelske samfunnet på slutten av 1960-tallet og utover syttitallet, sett i kontekst av krigene i 1967 og 1973, og Israels stadig mer anspente forhold til araberne, førte til en radikaliserings av samfunnet og bedret vekstvilkårene får ytterliggående grupperinger. Tidligere har jeg diskutert hvordan det fant sted en høyredreining i politikken, så vel som i samfunnet for øvrig. Revisjonistisk tankegods fikk fotfeste i det israelske politiske liv mye som følge av

---

²¹⁰ Lazaroff, Tovah, 29.01.2010

²¹¹ Land Grab, 2002, s. 117

²¹² Land Grab, 2002, s.117

Seksdagerskrigen. Begins parti Gahal kom med i samlingsregjeringen i dagene før. Samtidig finner vi igjen revisjonistiske idéer i det grunnleggende manifestet til "The Greater Land of Israel Movement", som ble etablert i kjølvannet av okkupasjonen av de nye områdene. Det er tydelig at Seksdagerskrigen vekket til live sterkere ønsker om Eretz-Israel, noe som bidrar til å kaste lys over hypotesen: "Krigene i 1967 og 1973 førte til radikaliserings i det politiske liv, så vel som i det israelske samfunnet forøvrig." Samtidig fikk krigen i 1973 politiske konsekvenser da Labour-regjeringen gikk av. Og selv om Labour vant valget samme år, kan dette sees på som "starten på slutten" av deres maktdominans.

I en undersøkelse fra 1975 var 65% av skoleelever imot tilbaketrekningen fra områdene okkupert i 1967, mot 48% av de voksne.²¹³ En meningsmåling utført i forbindelse med valget i 1981 viser at hele 92% av den israelske befolkningen ikke ville, eller bare i ubetydelig skala ønsket at man skulle trekke seg ut av de okkuperte områdene.²¹⁴

I 1968 etablerte den religiøst fundamentalistiske rabbiner Meir Kahane *Jewish Defence League*, en organisasjon som i det hele tatt minner om dens navnebrødre i Europa i dag. JDL var på mange måter forløperen til det politiske partiet Kach. I valget i 1984 fikk det ultranasjonalistiske Kach-partiet, med rabbiner Meir Kahane i spissen, 1,3 % av stemmene og vant dermed ett sete i Knesset. Kahane hadde siden 1974 frontet en idé om "*Terror neged terror*"; å svare på arabisk terror med jødisk terror, uten at dette hadde fått ham inn i Knesset, før han altså ble innvalgt i 1984. Studier viser at partiet hadde størst oppslutning blant de unge. På high school-nivå viste en undersøkelse at 40% var enige med Kahanes idéer, mens 11% ville stemt på ham.²¹⁵ Meningsmålinger gjort mellom sommeren 1984 og 1988 viser at Kach stabiliserte seg med en oppslutning på mellom 2,5 og 7% på landsbasis.²¹⁶ Dette betyr at partiet antakeligvis ville vunnet enda flere seter i Knesset, hadde det ikke vært for at valgkomiteen nektet

---

²¹³ Weissbrod, 1981, s. 795

²¹⁴ Butenschøn, 2006, s. 240

²¹⁵ Sprinzak, 1991, s. 4

²¹⁶ Sprinzak, 1991, s. 4

dem å stille i valget på grunn av det som ble kalt deres rasistiske idéer. Mange av de som stemte på Kach i 1984, hadde stemt på Likud i 1981.²¹⁷ At Begin trakk seg i 1983 er antakelig grunnen til overgangen for mange av disse. Selv dette er hendelser som finner sted i årene etter de denne oppgaven hovedsakelig tar for seg, er det interessant å merke seg at de tyder på en radikaliserings av det israelske samfunnet, og da særlig blant de unge.

Avsnittene ovenfor tyder på en markant radikaliserings av befolkningens synspunkt på Vestbreddens fremtid. At ytterliggående politiske partier og grupperinger får økt oppslutning rundt 1980, tyder sterkt på en radikaliserings av det israelske samfunnet. Satt i sammenheng med den politiske utviklingen som jeg har diskutert tidligere, med fremveksten av ny-sionismen og bosetterbevegelsen, kan vi si at den hypotesen jeg stilte i kapittel en om at det fant sted en radikaliserings i samfunnet holder. Vi kan også si at radikaliserings fikk betydning for bosettingspolitikken når vi ser at den resulterte i både fremveksten av ny-sionismen og bosetterbevegelsen, som begge var sterkt delaktige i utformingen av Likuds bosettingspolitikk.

Rowleys kritikk av Harris

Harris og Rowley er kanskje de to forfatterne i "hovedlitteraturen" til denne oppgaven som går mest direkte på mitt tema. Rowley bruker ikke mye plass på å kritisere Harris, men han nevner at et par punkter skiller deres oppfatninger. Selv om dette langt ifra er en sentral del av Rowleys bok, er det et interessant moment i denne oppgaven og se hvordan disse to skiller seg fra hverandre. Jeg vil derfor bruke litt tid på dette her.

Gwyn Rowley, hvis arbeider jeg stedvis har brukt som kilder i denne oppgaven, stiller spørsmål ved en del av det jeg drøfter i kapittel fire. Rowley mener at selv om mange av bosettingene som ble etablert på Vestbredden under Labour, spesielt de langs Jordan-elven, ble karakterisert som militære "utposter", tydet

---

²¹⁷ Sprinzak, 1991, s. 85

kolonialiseringen av de relativt rike jordsmonnene i landbruksområdene rundt Nablus og Hebron på at man hadde mer langsiktige planer.²¹⁸ Hvilke planer strategene bak den myndighetskontrollerte bosettingsaktiviteten hadde innerst inne er det vanskelig for meg å si noe om, og i denne sammenhengen er det viktig å ta stilling til dette ut ifra hva kildene forteller. Bosettingen Elon Moreh ved Nablus ble imidlertid ikke etablert som direkte følge av Labours bosettingspolitikk, men av religiøse bosettere fra Gush Emunim på eget initiativ.²¹⁹ Myndighetene "godkjente" heller ikke denne bosettingen før Likud gjorde det i 1979. Under Labour utartet den seg tvert imot til en konflikt mellom myndighetene og de religiøse bosetterne. I kapitlet om Gush Emunim utdypes dette ytterligere. Å trekke akkurat denne bosettingen inn i denne sammenhengen gir derfor ikke mening.

Rowley mener at Harris tar feil på noen punkter. Harris' argumentasjon går ut på:

*"Up to June 1977, under Labour rule, official programmes were restricted apart from East Jerusalem, to areas which had either been substantially depopulated in the June 1967 fighting or had always been largely desolate, areas which also happened to be those most desirable to Israel from a strategic point of view. After June 1977, under the Likud, religio-historic factors took a stronger hold, with official settlement being tentatively extended into the populated core of the West Bank, the biblical heartland of Judaism."*²²⁰

Mens Rowley sier om Harris at:

"His suggestion that a major shift occurred in Israeli land policy between the Labour government and the new Likud government elected in 1977 is misplaced. [...] An evolving pattern could be seen to be leading directly to

---

²¹⁸ Rowley, 1984, s. 60

²¹⁹ Sprinzak, 1991, s. 48

²²⁰ Harris, 1980, s. 25

the colonization of the West Bank agricultural core, which would have taken place even without the election of the econservative Likud government.”²²¹

Rowley mener altså at antagelsen om at det fant sted en forandring i bosettingspolitikken i 1977 er misledende, og at bosettingen av det sentrale Vestbredden ville skjedd uavhengig av om Likud kom til makten eller ikke. Jeg vil bruke litt tid på å begrunne hvordan jeg mener Rowley kommer til feil konklusjon. Bosettingene som ble etablert av myndighetene under Labour ble i all hovedsak etablert av det som ble kalt ”sikkerhetsmessige hensyn”, det samme kan ikke sies om Likud. Selv om Allon-planens senere utkast tok for seg mer folkerike palestinske områder, var den fortsatt avgrenset til et klart definert område langs Jordanelvens vestlige bredder. Allon selv fastholdt hele tiden at det var sikkerhetshensyn som lå bak. Jeg vil også nok en gang understreke at Allon-planen ikke var offisiell Labour-politikk, selv om alt tyder på at de opererte innenfor rammene av denne. Bosettingene utenfor Allon-planen var i all hovedsak bygget av andre interessegrupper, da særlig Gush Emunim, og ble betraktet som illegale bosettinger av myndighetene. I den korte perioden vi faktisk tydelig kan se at Labour tar et mer aggressivt standpunkt med tanke på bosettingsvirksomhet (Galili-planen), er det grunn til å tro at dette i stor grad var et resultat av personlig press og nødvendigheten av å komme kjapt til enighet om en regjeringsplattform til valget. På grunn av den innviklede prosessen som fant sted forut for byggingen av nye bosettinger fant sted, er det stedvis vanskelig å bringe fullstendig klarhet over hvilke bosettinger som var etablert som dirkede følge av myndighetenes politikk, og hvor andre interessegrupper stod bak.

Rowley skriver at spredningen av bosettinger mot de sentrale og mest folkerike jordbruksområdene på Vestbredden etter 1977, kom som en naturlig følge av bosettingsmønsteret og –politikken som ble lagt til grunn under Labour. Videre at utviklingen vi har sett ville gått i samme retning selv om ikke Likud hadde blitt

---

²²¹ Rowley, 1984, s. 61

valgt.²²² Hvordan bosettingsvirksomheten hadde utviklet seg dersom Labour hadde fått fortsette i regjering etter 1977, er det vanskelig å si noe håndfast om. Som det kommer frem av teksten ovenfor er det likevel tydelig at Likuds stod for en annen bosettingspolitikk enn sine forgjengere på flere områder. For det første ble det etablert langt flere bosettinger etter 1977, og bosettertallene økte dramatisk. For det andre var motivasjonen bak bosettingspolitikken hos Likud åpenlyst ideologisk forankret. For det tredje etablerte Likud bosettinger på hele Vestbredden, også i områdene Labour hadde unngått. Der Labour ikke engang ville anerkjenne Allon-planen som sin offisielle politikk, la ikke Likud skjul på hva de ønsket. Deres bosettingsplaner var langt mer aggressive og ekspansive. Dette inntrykket blir forsterket av at Gush Emunim fikk langt større innpass for sine idéer i Likud-regjeringen, som på mange måter adopterte Gush Emunims bosettingsplaner.

Om Rowley har rett i at utviklingen ledet mot en bosetting av de folkerike og fruktbare palestinske områdene på det sentrale Vestbredden, var ikke dette et resultat av Labours bosettingspolitikk. Det er heller ikke sannsynlig at Gush Emunim eller andre sionistiske bosetterbevegelser ville hatt ressurser og medlemmer nok til å gjennomføre planene sine uten støtte fra den nye regjeringen. Det tok ikke lang tid etter 1977 før regjeringen innså at ideologisk motivasjon alene ikke var nok til å tiltrekke seg det antallet bosettere man ønsket, og satte i gang programmer for å tiltrekke seg også ikke-ideologiske bosettere. At Likud kom til makten var derfor avgjørende for bosettingen av det sentrale Vestbredden. Jeg mener derfor at det blir alt for spekulativt av Rowley å hevde at denne utviklingen ville funnet sted uansett om Likud hadde kommet til makten eller ikke, i det han sier at "[...] *An evolving pattern could be seen to be leading directly to the colonization of the West Bank agricultural core, which would have taken place even without the election of the conservative Likud government.*"²²³.

Rwleys kritikk av Harris overser deler av hans resonnement som sier at:

---

²²² Rowley, 1984, s. 61

²²³ Rowley, 1984, s. 61

*"Because of these external realities it seems reasonable to assume that the political system would sooner or later have produced decisions in favour of some colonisation beyond East Jerusalem, regardless of specific private pressures."*²²⁴

Man kan godt si at *utviklingen* ledet mot bosetting av disse områdene. Men den samme utviklingen ledet også til valget av Likud. Denne samfunnsutviklingen kom til uttrykk i den ny-sionistiske retningen som ble tydelig etter Seksdagerskrigen. Det var i denne Likud hadde sin tilhengerskare og sin ideologiske forankring. Likuds valgseier var sådan et symptom på samfunnsutviklingen. Da Likud var en del av denne utviklingen, kan man vanskelig skille partiet og handlingene, og si at de ville skjedd uansett. Samfunnsutviklingen og radikaliseringen av samfunnet resulterte i at private bosetterforetak fikk større støtte, og etter hvert ble adoptert som Likud-regjeringens politikk. Som jeg har drøftet ovenfor, var denne samfunnsutviklingen et resultat av konfliktnivået i regionen. Bosettingsaktiviteten på det sentrale Vestbredden bør derfor forklares som et symptom på en ny politisk virkelighet. Det var ikke Labours bosettingspolitikk som la grunnlaget for denne, dette var en konsekvens av hendelser utenfor et enkeltstående politisk partis rekkevidde. Rowley tar derfor feil når han mener at det ikke var noe tydelig skille mellom Labour og Likud, men han har rett i at utviklingen gikk i retning av økt bosetting. Jeg mener likevel at Likud hadde en avgjørende rolle i denne utviklingen, og at det blir alt for spekulativt å hevde at Labour ville gjort det samme.

---

²²⁴ Harris, 1980, s. 45

8. Konklusjon

Jeg har nå tatt for meg utviklingen av den israelske bosettingspolitikken mellom 1967 og 1984. Når jeg her skal komme med min konklusjon, kan det være greit å repetere problemstillingen som har dannet grunnlaget for denne diskusjonen:

Hvordan representerte Likuds valgseier i 1977 et skifte i den israelske bosettingspolitikken?

Vi har sett at de israelske myndighetene nærmest umiddelbart etter Seksdagerskrigen i 1967 startet byggingen av bosettinger i de okkuperte områdene. I de første årene av Labour-perioden var det i all hovedsak Allon-planen som dannet grunnlaget for disse. Den ville etablere en jødisk sikkerhetssone langs Jordanvassdraget og Dødehavet for å sikre de israelske grensene, og adskille den palestinske befolkningen fra de arabiske nabolandene. Disse bosettingene var enten militære eller kooperative jødiske jordbruksbosettinger, basert på varierende grad av sameie og samvirke. Selv om Allon-planen aldri ble anerkjent som offisiell Labour-politikk, tyder alt på myndighetenes bosettingsbygging fulgte retningslinjene som var fastlagt i denne.

Parallelt med Labours regjeringperiode vokste ny-sionismen frem som en ny retning innenfor det sionistiske rammeverket. Ny-sionismen hadde et sterkt fokus på jødisk kontroll over Vestbredden, et mål som naturligvis ble aktualisert av erobringen av områdene i Seksdagerskrigen. Etter krigen dannet det seg også en bosetterbevegelse som ønsket å bosette Vestbredden på et ideologisk grunnlag, viktigst av disse var Gush Emunim. Gush Emunim lanserte sine egen bosettingsplaner, og selv om Labour-regjeringen godkjente få av disse, opprettet Gush Emunim likevel mange bosettinger ulovlig. Dette førte selvfølgelig til konflikt mellom regjering og bosettere.

Gush Emunims bosettingsplan ble i stor grad adoptert og videreutviklet av Likud-regjeringen etter valget i 1977 gjennom Drobbless-planen. Der Allon ønsket å unngå å bosette tett befolkede palestinske områder for å opprettholde Israels

jødiske karakter, ville Drobliss på sin side endre den demografiske strukturen på Vestbredden i et forsøk på å lettere kunne legitimere Israels krav på området. Likud gikk derfor inn for å forsøke å tiltrekke seg så mange bosettere som mulig til Vestbredden. Gjennom en utstrakt bygging av nye bosettinger og gi økonomiske insentiver til innflytterne, prøvde Likud-regjeringen å oppnå målet om 100.000 jødiske bosettere på Vestbredden innen få år. Det er liten tvil om at målet for denne regjeringen ikke var å kun sikre grensene; de ville beholde Vestbredden under full israelsk kontroll. Etter at Likud tok over makten, mangedoblet de antallet bosettere fra ca. 4500 i 1977 til 35.000 i 1984. De virksomme bosettingsplanene under Likud tok dessuten sikte på å bosette alle områder av Vestbredden, og konsentrerte seg ikke kun om Jordan-dalen slik Allon-planen hadde gjort. Labour forsøkte å begrense bosettingsaktiviteten til de områdene som ble ansett som sikkerhetsmessig nødvendige, mens Likud gjorde alt de kunne for å øke den så mye som mulig.

Likud representerte derfor et skifte i den israelske bosettingspolitikken på flere måter. De gikk bort fra Allon-planens sikkerhetspolitiske linje, og bosatte områder som lå utenfor denne. De ønsket å endre den demografiske strukturen på Vestbredden i stedet for å unngå tett befolkede palestinske områder. Med utgangspunkt i ny-sionismen tok Likud sikte på å få hele Vestbredden inn under israelsk kontroll på et ideologisk grunnlag. Disse faktorene resulterer i min konklusjon: Likud etablerte bosettinger for å legge under seg nye områder og utvide landets grenser, noe som står i sterk kontrast til tidligere, da Labour bosatte Jordandalen for å sikre den israelske staten mot angrep utenifra.

English summary

The focus of this master thesis is Israeli settlement policy in the period 1967 to 1984. In 1967 the joint Arab forces suffered a surprising but devastating defeat against Israel in The Six-Day War. Israel took control over the Sinai, Gaza, Golan Heights and the West Bank. Soon it started developing settlements in the occupied territories. In this thesis I discuss in what way the 1977 "Likud revolution" influenced Israeli settlement policy. Ever since the state was founded in 1948, Israel had been ruled by "Labour" – different coalitions of mainly left-wing parties, rooted in the socialist-zionist ideology. However, in 1977, the ultranationalist right-wing party Likud won the election. Some historians have referred to this shift in power as an Israeli revolution. The Labour settlement policy had mainly been focused on the Jordan Valley, and was aimed at securing the Israeli borders from an Arab attack. This policy was founded in the Allon-plan. According to its ultranationalist and religious ideology, one would assume that the Likud would take a different approach to the occupied territories. This thesis discusses the impact of the Likud government on the Israeli settlement policy.

Kilder og litteraturliste

Primærkilder

- *Prime Minister Begins Autonomy Plan*, 28. Desember, 1977
Fra kildesamlingen "*Documents on the Israeli-Palestinian Conflict 1967-1983*", Ed. Yehuda Lukacs ,1984, University Press, University of Cambridge, USA.
- *The "Galili Plan" – Statement by Bovernment Ministers of the Israeli Labour Party on Proposed Policy in the Occupied Territories*, August, 1973
Fra kildesamlingen "*Documents on the Israeli-Palestinian Conflict 1967-1983*", s. 92-95 Ed. Yehuda Lukacs ,1984, University Press, University of Cambridge, USA
- The Likud Party Platform 1977:
[<http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/Politics/LikudPlat1977.html>]
- Brev til FNs sikkerhetsråd (19. Juni 1981): *Letter dated 19 June 1981 from the Acting Chairman of the Committee on the Exercise of the Inalienable Rights of the Palestinean People to the Secretary-General*
[<http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/0/3E5D731750EEB69E8525696600663AD0> (24.04.2013)]

Litteraturliste:

- Abu-Ayyash, Abdul-Ilah (1976): "Israeli Regional Planning Policy in the Occupied Territories" *Journal of Palestine Studies*, Vol. 5, No. 3/4 side 83-108
- Allon, Yigal (1976): "Israel: The Case for Defesible Borders", *Foreign Affairs*, Vol. 55, No. 1, side 38-53

- Andresen, Astrid; Rosland, Sissel; Ryymin, Teemu; Skålevåg, Svein Atle (2012): *Å gripe fortida*, Det Norske Samlaget, Oslo
- Bevinisti, Meron (1984): *The West Bank Data Project – A Survey of Israel's Policies*, American Enterprise Institute for Public Policy Research, Washington DC, USA
- Brecher, Michael (1972): *The foreign policy system of Israel*, Oxford University Press, London
- Butenschøn, Nils A. (2006): *Drømmen om Israel. Historiske og ideologiske forutsetninger for staten Israel*, Universitetsforlaget, Oslo [2. Utgave, 1.utgave 1984]
- Cohen, Esther Rosalind (1985): *Human rights in the Israeli-occupied territories 1967-1982*, Manchester University Press, Manchester, UK
- Hoch, Richard Lawrence (1994): *The politics of redemption: Rabbi Tzvi Yehudah ha-Kohen Kook and the origins of Gush Emunim*
- Harris, William Wilson (1980): *Taking Root: Israeli Settlement in the West Bank, the Golan and Gaza-Sinai, 1967-1980*, Reasearch Studies Press (John Wiley & Sons, Ltd. USA
- Kellerman, Aharon (1996): "Settlement Myth and Settlement Activity: Interrelationships in the Zionist Land of Israel", *Transactions of the Institute of British Geographers*, New Series, Vol. 21, No. 2, side. 363-378
- Lazaroff, Tovah (2010): "PM: Ariel is the 'capital of Samaria", *Jerusalem Post*, (29.01.2010, Hentet 08.10.2013 fra: <http://www.jpost.com/Israel/PM-Ariel-is-the-capital-of-Samaria>)
- Lein, Yehezkel (2002): "Land Grab Israels Settlement Policy in the West Bank", *B'Tselem*, [http://www.btselem.org/download/200205_land_grab_eng.pdf]
- Matar, Ibrahim (1981): "Israeli Settlements in the West Bank and Gaza Strip", *Journal of Palestine Studies*, Vol. 11, No. 1, side 93-110
- Mendilow, Jonathan (2003): *Ideology, Party Change, and Electoral Campaigns in Israel, 1965-2001*, State University of New York Press, Albany, USA
- MERIP Reports (1979): "Settlements Budget Doubled:" No. 78 , p.

- 20 Published by: Middle East Research and Information Project (MERIP)
- Newman, David [red.](1985): *The Impact of Gush Emunim. Politics and Settlement in the West Bank*, St.Martin´s Press, New York
  - Pappé, Ilan (2006): *A History of Modern Palestine*, Cambridge University Press, Cambridge, UK
  - Peleg, Ilan (1987): "Begin´s Foreign Policy, 1977-1983 – Israel´s Move to the Right" Greenwood Press inc, Conneticut, USA
  - Progress of the Allon-plan (1972): "Progress of the Allon-plan", *Journal of Palestine Studies*, Vol. 1 no 3.
  - Rabinovich, Itamar og Reinharz, Jehuda [red](2008): *Israel in the Middle East: Documents and readings on society, politics, and foreign policy, pre-1948 to the present*, Brandeis University Press, Waltham, Massachusetts
  - Rowley, Gwyn (1984): *Israel into Palestine*, Mansell Publishing Limited, London, England
  - Ryan, Sheila (1974): "Israeli Economic Policy in the Occupied Areas: Foundations of a New Imperialism", *MERIP Reports*, No 24, side 3-24+28
  - Saleh, Hassan Abdul Kadir (1990): "Jewish Settlement and Its Economic Impact on the West Bank, 1967-1987", *GeoJournal*, Vol 21, No 4, side 337-348
  - Seliktar, Ofira (1986): *New Zionism and the Foreign Policy System of Israel*, Southern Illinois University Press, Iillinois, USA
  - Seliktar, Ofira (1983): "The New Zionism", *Foreign Policy*, No. 51, side 118-138
  - Shibi, Hayim (1979): "Five Year Master Settlement Plan", *MERIP Reports*, no. 78, side 18-20
  - Sprinzak, Ehud (1991): *The Ascendance of Israel's Radical Right*, Oxford University Press, USA
  - Weissbrod, Lilly (1981): "From Labour Zionism to New Zionism: Ideological Change in Israel", *Theory and Scociety*, Vol. 10, No.6 , s. 777-803
  - Yishai, Yael (1987): *Land or Peace: Whither Israel?*, Hoover Institution Press, USA

Internettkilder:

1. Likuds hjemmesider: <https://www.likud.org.il/en/about-the-likud/history-of-the-movement>
2. Kart "Allon-plan":
<http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/History/allonplan.html>
3. Knessets hjemmesider
http://www.knesset.gov.il/history/eng/eng_hist8_s.htm